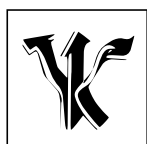

ПУБЛІЧНЕ | PUBLIC
УРЯДУВАННЯ | MANAGEMENT

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ PUBLIC MANAGEMENT

№ 3 (36) – жовтень 2023

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Публічне урядування
Свідоцтво KB 21596-11496 P
Видається з листопада 2015 року
Періодичність: 1 раз на квартал + 1 на рік
Друкується за рішенням Вченої ради
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 9 від 18.10.2023)
Видання є таким, що реферується в міжнародних
та вітчизняних наукометричних базах:
Index Copernicus, ResearchBib,
Turkish Education Index, Polish Scholarly Bibliography,
Google Scholar, “Україніка наукова”, “Джерело”.
Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України
від 07.11.2018 № 1218 збірник “Публічне урядування”
внесено до Списку друкованих періодичних видань,
що включаються до Переліку наукових фахових видань
України, яким присвоєно категорію “Б”.
Статті у виданні перевірені на наявність плагіату
за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.
Відповідальність за зміст, достовірність фактів, цитат,
цифр несуть автори матеріалів. Редакція залишає за
собою право на незначне редагування і скорочення
(зі збереженням авторського стилю та головних
висновків). Редакція не завжди поділяє думки авторів
та не несе відповідальності за надану ними інформацію.
Матеріали подано в авторській редакції.
Передрук — тільки з дозволу редакції.
Адреса редакційної колегії:
ПрАТ “ВНЗ “Міжрегіональна Академія
управління персоналом”
вул. Фрометівська, 2, Київ, Україна, 03039
Офіційний сайт видання:
www.journals.maup.com.ua/index.php/public-management

Public management
Certificate KB 21596-11496 P
Published from november 2015
Pereodisity: 4 times on a year + one
Published by the decision of Academic council of
Interregional Academy of Personnel Management
(Protocol № 9 from October 18, 2023)
Collection is included to the international
and domestic scientometrics databases Index
Copernicus International, ResearchBib, Turkish Education
Index, Polish Scholarly Bibliography, Google Scholar,
“Україніка наукова”, “Джерело”.
According to the Order of the Ministry of Education
and Science of Ukraine dated November 7, 2018, № 1218,
the collection “Public management”
is included in the List of printed periodicals, which are included
in the List of scientific professional editions of Ukraine, which
have been assigned the category “B”.
The articles were checked for plagiarism
using the software StrikePlagiarism.com developed
by the Polish company Plagiat.pl.
The authors are responsible for the content,
accuracy of the facts, quotes, numbers. The editors reserves
the right for a little change and reduction
(with preservation of the author’s style and main
conclusions). Editors can not share the world views of the
authors and are not responsible for the information provided.
Materials filed in the author’s edition.
Reprinting — with the editorial’s permission strictly.
Address of the editorial board:
Interregional Academy of Personnel Management
Str. Frometivska, 2, Kyiv, Ukraine, 03039
Official site:
www.journals.maup.com.ua/index.php/public-management

Публічне урядування : збірник. № 3 (36) — жовтень 2023. Київ : ПрАТ “ВНЗ “Міжрегіональна Академія управління персоналом”, 2023. 76 с.

Головний редактор – Семенець-Орлова Інна Андріївна – кандидат політичних наук, доктор наук з державного управління, професор, директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу, Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Редакційна колегія

1. Акімова Людмила Миколаївна – доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України, професор кафедри фінансів та економіки природокористування Національного університету водного господарства та природокористування.

2. Вендт Ян Анджей – доктор габілітованих наук про Землю у сфері географії, професор, заступник директора з питань науки та розвитку Інституту океанографії та географії Гданського університету (Польща).

3. Гурковський Володимир Ігорович – доктор наук з державного управління, перший заступник директора ВГО “Центр дослідження проблем публічного управління”.

4. Даций Надія Василівна, доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту і маркетингу Київського національного лінгвістичного університету.

5. Драган Іван Олександрович – доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування Житомирського державного технологічного університету.

6. Карташов Євген Григорович – доктор наук з державного управління, завідувач кафедри управління проектами та загальнофахових дисциплін, Інститут менеджменту та психології Національної академії педагогічних наук України.

7. Кіслов Денис Васильович – доктор наук з державного управління, доцент, член-кореспондент Української Академії Наук, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

8. Крюков Олексій Ігорович – доктор наук з державного управління, професор кафедри політології та філософії Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України.

9. Лопушинський Іван Петрович – доктор наук з державного управління, професор, Херсонський національний технічний університет, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування.

10. Мішель Маффесолі – професор університету ім. Рене Декарта/Сорбонна – Париж V (Париж, Французька республіка).

11. Новаченко Тетяна Василівна – доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президенті України.

12. Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна – доктор наук з державного управління, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

13. Половцев Олег Валентинович – доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету.

14. Радченко Олександр Віталійович – доктор наук з державного управління, професор, професор Університету Яна Длугоша в Ченстохові (Польща).

15. Сіцінська Майя Володимирівна – доктор наук з державного управління, професор кафедри філософії та політології Національного університету державної податкової служби України.

16. Родченко Лариса Михайлівна – доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Заслужений діяч науки і техніки України.

17. Якимчук Аліна Юріївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування.

18. Адам Адріан Останек – доктор наук, доктор габілітований, професор Військового технологічного університету (Республіка Польща).

19. Агнешка Шпак – доктор габілітований, професор кафедри міжнародної безпеки Інституту досліджень безпеки, Торунь (Республіка Польща).

20. Мартін Бельтран Соседо – доцент юридичного факультету Автономного Університету Сан-Луїс-Потосі (Мексика).

21. Антоніна Козирська – доктор політичних наук, професор, керівник кафедри соціальної і культурної безпеки, Факультет наук про політику і безпеку, Університет Миколая Коперника у Торуні (Республіка Польща).

Editor in Chief – Semenets-Orlova Inna Andriivna – PhD in Political Science, Doctor of Public Administration, Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Management, Economy and Business, Interregional Academy of Personnel Management.

Editorial board

1. Lyudmila Nikolayevna Akimova – Doctor of Public Administration, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Professor at the Department of Finance and Economics of Nature Management, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine.

2. Andrzej Jan Wendt – Dr. habil. (Earth Sciences in the Field of Geography), Professor, Deputy Director for Science and Development of the Institute of Oceanography and Geography, University of Gdańsk (Poland).

3. Volodymyr Ihorovych Hurkovskyi – Doctor of Public Administration, First Deputy Director of the NGO “Center of Studies of Problems of Public Administration”.

4. Datsii Nadiia Vasylivna – Doctor of Public Administration, Associate Professor, Head of the Department of Management and Marketing, Kyiv National Linguistic University.

5. Dragan Ivan Alexandrovich – Doctor of Public Administration, Senior Researcher, Professor at the Department of Economic Security, Public Administration and Administration of Zhytomyr State Technological University.

6. Evgen Grygorovych Kartashov – Doctor of Public Administration, Head of the Department of Project Management and General Professional Disciplines, Institute of Management and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

7. Denis Vasilevich Kislov – Doctor of Public Administration, Associate Professor, Corresponding Member of the Ukrainian Academy of Sciences, Professor at the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management.

8. Oleksii Ihorovych Kriukov – Doctor of Public Administration, Professor at the Department of Political Science and Philosophy, Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

9. Ivan Petrovych Lopushynskyi – Doctor of Public Administration, Professor, Head of the Department of Public Administration and Local Government, Kherson National Technical University.

10. Michel Maffesoli – Professor at Paris Descartes University/Paris V (Paris, the French Republic).

11. Tetiana Vasylivna Novachenko, Doctor of Public Administration, Associate Professor at the Dept. of Parliamentary and Political Management of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

12. Oksana Ihorivna Parkhomenko Kutsevil – Doctor of Public Administration, Head of the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management.

13. Oleh Valentynovych Polovtsev – Doctor of Public Administration, Professor at the Dept. of Public Administration and Local Self-government, Kherson National Technical University.

14. Oleksandr Vitaliiiovych Radchenko – Doctor of Public Administration, Professor at the University of Jan Dluosha in Częstochowa (Poland).

15. Maya Volodymyrivna Sitsinska – Doctor of Public Administration, Professor at the Dept. of Philosophy and Political Science of the National University of the State Tax Service of Ukraine.

16. Larysa Mykhailivna Родченко – Doctor of Public Administration, Professor at the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine.

17. Alina Yuriivna Yakymchuk – Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor at the Dept. of Public Administration, Documentation and Information Activities, National University of Water and Environmental Engineering.

18. Adam Adrian Ostanek – DSc, Dr. habil, Professor at the Military University of Technology (Republic of Poland).

19. Agnieszka Shpak – Dr. Hab., Professor at the Department of International Security, Institute of Security Studies, Torun (Republic of Poland).

20. Martin Beltran Sosedo – Associate Professor at the Faculty of Law, Autonomous University of San Luis Potosí (Mexico).

21. Antonina Kozyrska – Doctor of Political Science, Professor, Head of the Department of Social and Cultural Security, Faculty of Political and Security Sciences, Nicolaus Copernicus University in Torun (Republic of Poland).

ЗМІСТ

Дмитренко Г. А., Головач Н. В., Згалат-Лозинська Л. О., Семенець-Орлова І. А.

Людський капітал та новий тренд його розвитку в системі освіти.....7

Каліна І. І., Майстренко К. М.

Сучасні теорії інформаційного забезпечення в умовах цифрової трансформації та впровадження підходу належного врядування...18

Крива Л., Шауренко А.

«Люблінський трикутник»: можливості і перспективи нового формату співпраці.....25

Кудлик Н. М., Молодцов О. В.

Торгово-промислова палата як інституція громадянського суспільства та структурний елемент системи «governance».....35

Махнюк В. М., Махнюк В. В., Васильєва О. І., Шпак І. І.

Роль стандартизації в застосуванні інструментів державного регулювання містобудівної діяльності (на прикладі закладів освіти).....44

Мойсіяха А. В.

Використання соціальних медіа в стратегічних комунікаціях для забезпечення національної безпеки України.....53

Ніколаєв К. Д.

Міжнародне співробітництво та його вплив на політику екологічної безпеки в Україні.....60

Чабанов А. М.

Особливості нормативно-правового регулювання транспортної безпеки України: реалії та перспективи66

Дмитренко Геннадій Анатолійович,

доктор економічних наук, професор, кафедра управління персоналом та економіки праці, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, <https://orcid.org/0000-0002-8211-5690>

Головач Наталія Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри управління персоналом та економіки праці, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, <https://orcid.org/0000-0002-6215-6575>

Згалат-Лозинська Любов Олександрівна,

доктор економічних наук, доцент, кафедра управління персоналом та економіки праці, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, <https://orcid.org/0000-0002-2063-5738>

Семенець-Орлова Інна Андріївна,

доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, e-mail: innaorlova@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9227-7426>

Dmitrenko Gennady,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Department of Personnel Management and Labor Economics, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska str., <https://orcid.org/0000-0002-8211-5690>

Nataliya Holovach,

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Professor at the Personnel Management and Labor Economics Department, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska str., <https://orcid.org/0000-0002-6215-6575>

Liubov Zgalat-Lozynska,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Personnel Management and Labor Economics, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska str., <https://orcid.org/0000-0002-2063-5738>

Semenets-Orlova Inna,

Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Head of the Department of Public Management, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska str., e-mail: innaorlova@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9227-7426>

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ТА НОВИЙ ТРЕНД ЙОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Анотація. Розкривається актуальність проблеми покращення людського капіталу в трьох аспектах: на планетарному, національному, особистому рівнях. Це пов'язано, в першу чергу, з необхідністю відведення від людства загроз кліматичної, соціальної, інформаційної катастроф (а також пандемій), виникнення і наближення яких залежить від людської діяльності. Корисність будь-якої діяльності, в свою, чергу, обумовлюють відповідні людські якості, серед яких виокремлюються кращі. Особливість останніх автори пов'язують з двома органічно взаємозалежними наслідками поведінки кожної людини: у своїх інтересах і одночасно в інтересах суспільства і навіть людства.

При цьому «свої інтереси» розглядаються як задоволення вищої потреби – потреби в самореалізації особистості у всіх сферах життєдіяльності (але з обов'язковим урахуванням інтересів інших людей).

Для визначення конкретних кращих людських якостей використана технологія соціологічного опитування з позицій «споживачів» на різних рівнях: особистісному, національному і планетарному. Відокремлене дві ключові якості із всіх кращих, до яких віднесли аналітико-пізнавальну активність (АПА) і загальнолюдську мораль (ЗЛМ). Перша забезпечує сформованість потреби в постійному розвитку через неперервне оновлення і засвоєння знань та вмінь на рефлексивному рівні. Друга є базовою для інших кращих людських якостей, включаючи людяність, доброзичливість, лояльність, толерантність (безконфліктність), відповідальність, вміння працювати в команді та ін.

Розкрито технологічну сутність формування кращих людських якостей в системі освіти на основі цифровізації освітнього процесу в закладах освіти за допомогою факторно-критеріальної кваліметрії із галузі нечіткої математики.

Підкреслюється, що все зазначене вище у своїй сукупності визначає Нову стратегію покращення людського капіталу в інтересах як окремої особистості, так суспільства і всього людства. Реалізується ця стратегія завдяки втіленню ефективного менеджменту в системі освіти шляхом витіснення діючої культури адміністративного тиску (КАТ). Поступова заміна її на культуру системного управління (КСУ) за кінцевими результатами здійснюється через виміри цих результатів і інтерпретації їх у вигляді певних індексів. Саме позитивна динаміка цих індексів і визначає результуючу освітню діяльність.

Розглядається ситуація, коли розвитку і навіть існуванню людства на сьогодні є певні загрози, відведення яких буде залежить від здатності освіти виконати своє призначення стосовно покращення людського капіталу. Пропонуються основні технологічні напрями такого покращення через формування кращих людських якостей в рамках нового гуманізму, що пов'язано зі сприянням самореалізації особистості одночасно в інтересах суспільства і людства.

Ключові слова: ідеологія еколюдиноцентризму, людський капітал, кращі людські якості, цифрова діагностика якостей, факторно-критеріальна кваліметрія, самопізнання власного Я, культура системного управління освітою за кінцевими результатами.

HUMAN CAPITAL AND A NEW TREND OF ITS DEVELOPMENT IN THE EDUCATIONAL SYSTEM

Abstract. The relevance of the problem of improving human capital is revealed in three aspects: on the planetary, national, and personal levels. This is connected, first of all, with the need to divert humanity from the threats of climatic, social, and informational catastrophes (as well as pandemics), the occurrence and approach of which depends on human activity. The usefulness of any activity, in turn, determines the corresponding human qualities, among which the best ones stand out. The authors attribute the peculiarity of the latter to two organically interdependent consequences of each person's behavior: in their own interests and at the same time in the interests of society and even humanity.

At the same time, «one's interests» are considered as the satisfaction of a higher need – the need for self-realization of the individual in all spheres of life (but with the obligatory consideration of the interests of other people).

To determine the specific best human qualities, the technology of sociological survey was used from the standpoint of «consumers» at different levels: personal, national and planetary. Two key qualities are singled out from all the best, which include analytical and cognitive activity (APA) and universal morality (ZLM). The first ensures the formation of the need for continuous development through continuous updating and assimilation of knowledge and skills at the reflexive level. The second is the basis for other best human qualities, including humanity, benevolence, loyalty, tolerance (non-conflict), responsibility, ability to work in a team, etc.

The technological essence of the formation of the best human qualities in the education system based on the digitalization of the educational process in educational institutions with the help of factor-criterion qualimetry from the field of fuzzy mathematics is revealed.

It is emphasized that all of the above in its totality determines the New Strategy for the improvement of human capital in the interests of both an individual and society and all of humanity. This strategy is implemented thanks to the implementation of effective management in the education system by displac-

ing the current culture of administrative pressure (KAT). Its gradual replacement with the system management culture (SMS) according to the final results is carried out through measurements of these results and their interpretation in the form of certain indices. It is the positive dynamics of these indices that determines the resulting educational activity.

The situation is considered, when there are certain threats to the development and even the existence of humanity today, the removal of which will depend on the ability of education to fulfill its purpose in terms of improving human capital. The main technological directions of such improvement are proposed through the formation of better human qualities within the framework of new humanism, which is connected with the promotion of self-realization of the individual simultaneously in the interests of society and humanity.

Key words: ideology of eco-people centrism, human capital, best human qualities, digital diagnosis of qualities, factor-criterion quality measurement, self-knowledge of one's own self, culture of system management of education based on final results.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми покращення людського капіталу в першу чергу обумовлено тим, що саме його якість та розумна реалізація визначають долю людства. Як пише співзасновник Римського Клубу Ауреліо Печчеї, «проблема у підсумку зводиться до людських якостей і шляхів їх вдосконалення... бо лише через розвиток людських якостей і людських здібностей можна досягти змін усієї орієнтованої на матеріальні цінності цивілізації та використати увесь її величезний потенціал для благих цілей [1]. Підтвердження такої думки знаходимо і у видатного українського вченого в галузі суспільних наук Г.В. Щокіна: «У ХХІ-ому столітті соціально-економічний розвиток країн буде залежати не від природних чи матеріальних і навіть фінансових, а людських ресурсів [2].

Маємо сподіватися, що вже незабаром цю думку буде поділяти абсолютна більшість освічених людей світу, бо факт первинності людини та її діяльності при виникненні загроз розвитку людства стає все більш безперечним.

В умовах глобалізації актуальність проблеми покращення людського капіталу є сенс розглядати у трьох аспектах суспільного розвитку людства: планетарному; національному; особистому.

В планетарному аспекті рішення проблеми знаходиться в двох площинах: теоретичній – в контексті визначення сутності кращих людських якостей в руслі певної гуманістичної ідеології – і технологічній. В останньому випадку особливу гостроту набуває проблема системного формування у здобувачів освіти кращих людських якостей во всіх країнах світу (як мінімум – цивілізованих демократичних країнах) із залученням до цього процесу самих здобувачів освіти через самопізнання власного «Я». Обумовлюється це тим, що світу вкрай потрібно налагоджувати дружні стосунки між країнами як для ліквідування ворожих проти-

стоянь в ядерний вік (чого варто тільки агресія РФ проти України), так і забезпечення спільних зусиль щодо відведення інших загроз людству – кліматичного, інформаційного, пандемічного характеру.

В національному аспекті рішення проблеми покращення людського капіталу актуально з точки зору необхідності формування згуртованого суспільства без соціальних потрясінь, орієнтованого на соціальну справедливість і сприяння самореалізації кожної особистості з урахуванням інтересів суспільства. Це пов'язана з атмосферою довіри людей до влади, а сама влада представлена людьми з кращими професійно-особистими якостями і повагою до громадян. На відміну від того, що трапилося з Україною за 30 років її поступового занепаду, чітко визначив на початку 2016 року член Римського Клубу, справжній патріот України Богдан Гаврилішин: «Тому в Україні так повільно йдуть реформи, що при владі немає компетентних, порядних, патріотичних людей [3]. Коментарі, як кажуть в такому випадку, зайві.

В особистому аспекті актуальність цієї проблеми пов'язана з потребою кожної людини знайти себе (в першу чергу, свою «сродню працю» через кращі професійно-особистісні і соціальні якості) і важелі свого розвитку. Це буде сприяти її самореалізації во всіх сферах життєдіяльності не на шкоду суспільству (оточуючим), тобто за принципом: «і собі, і людям».

Такий трьохаспектний підхід до рішення в освіті проблеми покращення людського капіталу потребує об'єднання різних ідей на єдиній ідеологічній основі в рамках однієї системоутворювальної ідеї. А потім обґрунтування відповідних освітніх технологій формування кращих людських якостей на певному фундаментальному підґрунті, наприклад, цифровізації освітнього процесу за допомогою факторно-критеріальної кваліметрії.

Аналіз останніх публікацій за тематикою дослідження. На сьогодні є абсолютно доведеним фат існування загроз людству і потужної причетності до їх виникнення саме людської діяльності, яка повністю залежить від якості людського капіталу. В цьому контексті достатньо ознайомитися із дослідженнями останніх років видатних масштабне мислячих громадян планети Земля, в яких розвинена потреба в трансцендентності. Наприклад, мова йде про Білла Гейтса щодо кліматичної катастрофи [4], Лі Куан Ю та Ювала Ноя Харрі щодо соціальної катастрофи [5, 6], Клауса Шваба і Дагого Олтрейда щодо наслідків НТП взагалі та революції (після винаходу інтернету) зокрема [7, 8], Гелловей Скота щодо виникнення пандемії та післяпандемійного життя [9] та багато ін.

Велике значення для розуміння цієї проблеми планетарного масштабу, що розглядається, мають дослідження Римського Клубу, починаючи з моменту його заснування в 1968 році. Наприклад, на ювілейному засіданні клубу у 2018 році було визнано, що «Старий світ приречено. Новий світ неминучий». Тоді ж Андерс Війкман (співголова засідання) проголосив про необхідність терміново прийняти правила нової єдиної планетарної гармонійної цивілізації, яка б ґрунтувалася не на політичному, а на природно-соціальному, духовному світогляді. Тобто настав час задіяти нові форми гармонійного життяустрою і духовно-моральні принципи взаємодії всіх соціальних груп населення. При цьому в рамках однієї універсальної системи як в територіальному, так і її концептуально-ідеологічному форматі.

Таки висновки визрівали в Римському Клубі ще на початку його існування. Наприклад, в кінці 70-х років минулого століття Ауреліо Печчеї вже висловив деякі фундаментальні думки [1]. Одна з них стосувалася того, що в кінцевому рахунку долю людства визначають людські якості і шляхи їх вдосконалення. Друга думка була своєрідним продовженням першої, але вже з уклоном на дороговказ. Зокрема, після спостереження стану постійних криз локального і регіонального характеру у відношеннях між країнами (згадаємо, наприклад, військовий напад Росії на Україну), а також неперервних сварок всередині країн, Ауреліо прийшов до висновку, що «єдиний шлях до порятунку людства лежить через те, що я називаю людською революцією – через новий гуманізм, що веде до розвитку кращих людських якостей».

При цьому «новий гуманізм» розглядається як турбота про кожну окрему людину з точки

зору сприяння її самореалізації в житті в мультикультурних соціумах, але обов'язково з урахуванням інтересів інших людей, суспільства і навіть людства. Останнє може статися, якщо у людей буде сформована потреба в трансцендентності, тобто уявлення себе як органічної частини світу.

Отже, повністю поділяючи результати досліджень Римського Клубу, автори визначили мету власних досліджень, обґрунтуванню досягнення якої присвячено цю статтю.

Мета статті – розкрити зміст інноваційних технологій звершення «людської революції» через покращення людського капіталу шляхом свідомого формування кращих людських якостей в системі освіти в контексті нового гуманізму.

Виклад основного матеріалу. Почнемо з ключового поняття «Людський капітал», яке в умовах глобалізації, динамічного інформаційного засилля і нового гуманізму певним чином поширюється і навіть поглиблюється. З самого початку введення в економічну науку цього поняття його смисл зводився до «сукупності накопичених людиною знань, вмінь і навичок, що реалізуються на практиці як продуктивна сила труда для одержання доходів – прибутків для роботодавців і винагороди для самих власників цієї сили».

З роками науковці додали до цієї сукупності ще фактор «здоров'я людини», що дійсно є обов'язковою органічною складовою людського капіталу. Потім визначається, що продуктивна сила труда суттєво посилюється, якщо людина усвідомлює свою «сродню працю» і знаходить своє місце в структурі трудової діяльності. Дійсно, її трудовий потенціал суттєво підвищується, якщо професійно-особистісні якості і здібності людини відповідають займаній посаді та функціям, які вона виконує.

Але поняття «людський капітал» ширше поняття трудовий потенціал, «втягуючи» в себе останній. Тому в умовах посиленої глобалізації і інформатизації, а також прискореного науково-технічного прогресу (що обумовлює швидку застарілість сьогоденних актуальних знань і необхідність постійного їх оновлення), особливу гостроту знаходить, наприклад, така людська якість, як здатність самої людини поповнювати багаж своїх знань та ще на рефлексивній основі. Тобто, настала ера не надання учням знань на репродуктивній основі, а розвитку в них потреби самим їх поповнювати і оновлювати по мірі необхідності, та ін.

Отже, сучасний погляд на «людський капітал» не обмежується змістом і обсягами накопичених знань і вмінь, що надає можливість одержувати певний дохід (додану вартість). Це поняття включає в себе ще й певну сукупність людських якостей, що дозволяє, з одного боку, підсилити цей капітал (покращити його). З іншого боку, ці якості сприяють людині усвідомити одночасно себе як особистість і головну продуктивну силу суспільства в контексті особистої самореалізації (при цьому не тільки в трудовій сфері життєдіяльності).

Лишається визначити, яка сукупність якостей здатна посилити і покращити людський капітал при одночасному сприянні самореалізації в різних сферах життєдіяльності самим «власникам» цих якостей.

Кращі людські якості в контексті нового гуманізму.

Вище вже згадувалося, що ознакою кращих людських якостей в контексті нового гуманізму є їх корисність як для особистої самореалізації людини, так і для оточуючих соціумів, роботодавців, суспільства і держави.

Але виникає питання: які саме якості відповідають цим ознакам за принципом «і собі, і людям»?

На думку авторів, визначення цих кращих якостей можна починати з одержання відповідей від множини людей: яких людей за їх якостями вони хотіли б бачити біля себе? А роботодавці і менеджери середнього рівня бажано, щоб відповідали на питання: який фахівець-підлеглий їм потрібен (але не більш як за основними якостями)? Що стосується кращих людських якостей, потрібних для відповідальних, високих посад, то це вже визначено.

В цьому сенсі слід нагадати великого лідера сучасності, автора економіко-соціального дива в Сінгапурі Лі Куан Ю: «...наш уряд, добираючи кадри, перейшов від 40 якостей до трьох, які отримали назву «якості гелікоптера»...в чому вини полягають? Уміння аналізувати; точна логічна оцінка фактів; зосередженість на основних моментах, уміння виділити головне... Проте цього недостатньо...треба бути здатними піднятися над реальністю..., тобто мати уяву» [11, с. 175].

Якщо провести таке масове опитування в різних країнах світу, то після аналізу інформації можна сподіватися одержати схожі за своєю сутністю результати (з деякими відхиленнями з урахуванням різних культур). Наприклад, по першому питанню, ці якості можуть бути наступними:

Людяність (здатність прийти на допомогу іншим у важкій для них ситуації);

- Надійність;
- Відповідальність;
- Доброзичливість;
- Толерантність;
- Комунікабельність;
- Ввічливість;
- Та ін.

Що стосується кращих якостей працівників, то «нормальні» роботодавці і менеджери (відповіді на друге питання) обов'язково назвуть такі основні якості, як:

- Наявність актуальних професійних знань і вмінь, щоб продуктивне працювати;
- Здатність постійно оновлювати ці знання і вміння;
- Відповідальність за свої дії, роботу, результати;
- Неконфліктність, вміння працювати в команді.

Автори використали термін «нормальні», маючи на увазі, що якщо роботодавець чи менеджер додержується жорсткого директивного стилю управління і є надмірно амбіційним, тоді будуть додаткові вимоги щодо улесливості, слухняності, покірності та ін. Але ключовими є визначені вище якості.

Нарешті, є ще один аспект визначення кращих людських якостей, але вже з позицій вимог всього людства на планеті Земля (для розвитку і навіть існування якого мають місце серйозні загрози). Зокрема, до таких якостей можна віднести:

- Розвинену потребу в трансцендентності;
- Високу свідомість (4-го рівня).

Розглянемо сутність цих двох взаємопов'язаних якостей. Видатний вчений-психолог ХХ-ого століття, автор звісної піраміди потреб А. Маслоу вже наблизився до поняття «трансцендентності» в контексті актуалізації (самореалізації) особистості. Мова йшла про можливість людини віддавати перевагу значно вищим, духовним цінностям людства, а не потребам власного егоїстичного «Я».

Але конкретний вклад у визначенні трансцендентності (як вищої потреби в рамках самореалізації особистості) зробив С. Кауфман, поглибивши досягнення А. Маслоу. Він пише: «Увінчує нашу нову ієрархію потреба в трансцендентності, яка виходить за межі особистого зростання (та навіть щастя й здоров'я) і дає змогу піднятися на найвищий рівень єдності й гармонії із собою та світом. Трансцендентність... – це той кут зору, який дає нам змогу посісти високу

оглядову позицію й поставитися до свого «Я» з прийняттям, мудрістю та почуттям зв'язку з усім людством» [10, с. 30–31]. Іншою мовою «трансцендентність» – це поєднання потреб особистісного «єго» з потребами не тільки суспільства, а ще і всього людства.

Шлях до трансцендентності можуть характеризувати етапи формування свідомості людини за рівнями засвоєних цінностей. Це з достатньою глибиною висвітлено в працях наукового керівника школи «Духовного розвитку особистості в Україні», доктора психологічних наук, відомого професора Едуарда Помиткіна. Він обґрунтував декілька (5) рівнів свідомості людини, четвертий з яких є рівень загальнолюдських цінностей, що відповідає розвиненій потреби в трансцендентності.

Зокрема, він пише: «...четвертий рівень – це рівень прийняття та розуміння іншої людини незалежно від її національних ознак чи віри. Прийняття кожної людини як індивідуальності, визнання права кожного на власні переконання, усвідомлення факту, що людство – єдиний взаємопов'язаний організм, у якому кожний виконує свою важливу роль – характеризує рівень загальнолюдських цінностей. Цей рівень свідомості визволяє людину із замкненого кола «моє – чуже», «друзі – вороги». Основним принципом, що притаманний світогляду четвертого рівня, є так зване «золоте правило» Ісуса Христа (ще раніше Конфуція – від авторів): «Не роби іншим того, чого не хочеш собі» [12, с. 116].

Там же наведено всі п'ять рівнів свідомості людини:

1. Рівень егоцентричної свідомості, цінностей самоствердження.
2. Рівень сімейних (родинних) цінностей.
3. Рівень суспільних, громадянських, національних цінностей.
4. Рівень загальнолюдських цінностей.
5. Рівень космічної, розширеної свідомості (тобто розуміння того, що Всесвіт – теж єдиний організм, а Земля – його частина).

Нижче розглянемо більш уважно, чому потрібні людству, суспільству і самій людині кращі людські якості.

Застосування кращих людських якостей.

По-перше, що стосується всього людства. Білл Гейтсом запропоновано план відведення кліматичної катастрофи через ліквідування і доведення до нуля викидів вуглекислого газу в атмосферу до 2050 року. При цьому надані рекомендації, як діяти і що робити не тільки урядам всіх держав, в тому числі цивілізова-

них, але й пересічним громадянам [Розділ 12: «Що може зробити кожен», 4, с. 212]. Там же він пише: «також маю надію, що ми об'єднаємося заради плану, якій долає політичні розбіжності.... Кожний може діяти як громадянин, як споживач, як працівник чи працедавець».

«...Наприклад, як громадянин: кожен може приймати участь у постійному тиску на політиків, щоб вони приймали відповідні рішення. А тому може телефонувати, писати листи, приходити на зустрічі і мітинги та ін., а також діяти на місцевому, і на державному рівні через певні громадські організації та ін.

Як споживач: скорочуйте викиди власного дома через оптимізацію витрат енергії, використовуйте сонячні батареї та ін., придбайте електромобіль, зареєструйтеся у програмі зеленого тарифу вашого енергопостачальника, вживайте м'ясо на рослинній основі та ін.

Як працівник або працедавець: установлюйте внутрішній податок на вуглець; зробіть пріоритетом низьковуглецеві інновації; упроваджуйте перші (не очікуючи розпоряджень від влади); долучайтеся до формування і реалізації політичного курсу; контактуйте з дослідженнями на бюджетному фінансуванні; допомагайте інноваторам на ранніх етапах втілення їх розробок в практику та ін. [4, с. 212–218].

Згідно розробленому ним плану, Білл Гейтс надає ще багато різних рекомендацій за різними напрямками відведення кліматичної катастрофи.

Але тут є одно але... все, про що говорить Білл Гейтс, може здійснитися при одній умові: розвиненої потреби в трансцендентності і високому (не менш четвертого) рівні свідомості критичної маси населення всіх країн. І, вочевидь, в першу чергу мова йде про управлінську еліту, яка здатна організувати і спрямувати відповідним чином науково-технічний прогрес і всю систему освіти.

Стосовно всього людства кращі людські якості вкрай потрібні також для відведення соціальних катастроф, що сьогодні зокрема пов'язано із загрозою розв'язування ядерної війни з боку агресивної Росії.

У цьому контексті дуже цікаво було б знати відповідь на питання: «Чи може бути так, щоб взагалі не було війн, які супроводжують людство впродовж всіх століть його існування з моменту зародження?». Адже війни завжди починають і продовжують люди... Так в чому справа, якщо не в людських якостях, в першу чергу, вождів, керівників країн та їх оточення, а також населення як сукупності різних індивідів?

Характерно, що поступовий наступ цивілізації через поглиблення демократії в процесі боротьби за права людини не зумів зупинити дві світові війни у XX-ому столітті. Більш того, визначився не демократичний, амбіційний лідер великої держави (В.В. Путін), що розпочав війну в Центрі Європи вже в XXI-ому столітті. Вона за своїми ознаками може перерости в третю світову.

Чому таке трапляється? Зазвичай є три головні причини ворожих дій між країнами: територія, ресурси та вплив як жага до влади різного масштабу. Останній особистісний людський аспект є ключовим двигуном перетворення претензій у військові дії після певного психологічного настрою населення.

Цей особистісний аспект є сенс розглянути на прикладі двох лідерів країн-агресорів, а саме Гітлера і Путіна, щоб визначити людську сутність сучасних війн і відповісти на питання: чи може людство в ідеалі обійтись без війн і врятуватися від соціальних катастроф в майбутньому? До речі, сучасні війни суттєво наближують і кліматичну біду.

Перший особистісний фактор – це харизми Гітлера і Путіна. Перший мав здібності психічно впливати на маси в процесі виголошення промов. З цього приводу характерним є згадування Лі Куан Ю: «Артур Кестлер (британський письменник і журналіст від авторів) якось влучно зауважив, що якби промови Гітлера були написані, а не тільки виголошені усно, німці ніколи б не зтягли війну.» [11, с. 167].

Харизма Путіна – це чітке, логічне, відкрите викладання своїх задумів з опорою на звеличення своєї нації і приниження інших. І мало хто здогадувався, що первинні посилки в такому логічному ланцюжку були помилковими.

Другий особистісний фактор – це надвисока амбіційність (пов'язана з надзвичайною уразливістю) як наслідок низької самодостатності, що потребує певної компенсації за рахунок ігнорування інших і навіть їх приниження.

В такому разі природним стає формування в країнах деспотичної влади шляхом переслідування інакомислячих і зародження страху у людей при одночасній організації відповідної потужної пропаганди (яка в Росії при Путіні відрізняється особливою брехнею). Це практично завжди приводить до ворожих стосунків з сусідніми країнами.

Ще однією особистісною якістю вищевказаних лідерів агресивних країн є недостатньо розвинений концептуально-аналітичний розум.

Наслідки цього є слабкість масштабного мислення з нерозвиненою потребою в трансцендентності і низьким рівнем свідомості, яку обумовлює відповідний рівень загальнолюдської моралі.

Отже, цей короткий аналіз глибинних людських причин виникнення війн вже в період поширення сучасної цивілізації (зовнішні причини завжди знайдуться самі різні) дає певну підказку. Наприклад, якщо приділити велику увагу формуванню кращих людських якостей в освіті і постійно діагностувати динаміку їх наявності за цифровим показником, тоді можна було б поставити певні «фільтри» на шляху виникнення таких фігур у керма держав. А якщо ще формувати таким чином в кожній людини внутрішньо «стрижень» із високого рівня загальнолюдської моралі і аналітико-пізнавальної активності, тоді навряд чи таким фігурам вдалося б через пропаганду одурювати свій народ.

Стосовно всього людства для відведення загроз четвертої промислової (інформаційної) революції – після винаходу інтернету – також є потреба в кращих людських якостях. Справа в тому, що наслідки цієї революції можуть мати як позитивний, так і негативний характер. А все буде залежить від рішень людей та їх якостей, що займаються втіленням інновацій в життя, та інтереси яких зорієнтовані на благо для громадян, чи на задоволення своїх егоцентричних потреб.

В цьому контексті є сенс згадати негативний вплив соцмереж на людську натуру. Як пише Дагого Олтрейд, «наближаючись до 2020 року, ми бачимо, що соціальні мережі дедалі більше сприяють розколу. Здається, люди вже не можуть розмовляти між собою без роздратування» [8, с. 342]. Однією із головних причин такого стану він називає послаблення в людях емпатії. «Емпатія – це здатність дивитися на життя з позицій інших людей, поставити себе на місце іншого.... Приблизно з 2015 року почали з'являтися дослідження, які говорили про те, що соціальні мережі на біологічному рівні руйнують у молодих користувачів здатність співчувати... А вже в 2018 році колишній президент Facebook Шон Паркер і колишній керівник Facebook Чамат Палігепітія публічно висловили жаль з приводу того, що вони створили. Палігепітія заявив, що соціальні мережі роздирають суспільство та руйнують те, як воно працює» [там же, с. 341].

Певні побоювання стосовно наслідків масової інформатизації суспільства висловлюють

також інші фахівці, які бачать і позитивний, і одночасно негативний характер цих наслідків. Зокрема, Клаус Шваб (засновник і президент всесвітнього економічного форуму в Женеві) пише: «Четвертая промышленная революция обладает потенциалом роботизировать человечество и поставит под угрозу наши традиционные источники смыслов, такие как работа, общество, семья, личность. В наших силах не допустить такого развития сценария, а использовать эту революцию для движения человечества вверх к новому коллективному и моральному сознанию, основанному на едином представлении о судьбе. Всем нам надлежит постараться, чтобы произошло именно так.. в конце концов, все сводится к людям, к культуре и к ценностям... Сотрудничество – это единственное, что спасет человечество» [7, с. 119].

Які ж людські якості потрібні, щоб виникло «єдине представлення про долю і співробітництво заради руху людства до нової колективної і моральної свідомості»? Безумовно, це розвинена потреба в трансцендентності і високий рівень свідомості на базі загальнолюдської моралі. Сутність останньої – це повага кожної людини до іншої незалежно від різних поглядів, кольору шкіри, релігійних уподобань та ін., а також повага до природи через дбайливе відношення до літосфери, гідросфери, атмосфери.

Нарешті останнє стосовно всього людства і кожної окремої особистості. Для відведення загроз пандемії треба звернути увагу на таку одну із кращих людських якостей, якою є міцне здоров'я. Щоб вирішити цю проблему необхідно усвідомити, що первинну роль грає не розробка вакцин після виявлення ознак пандемії, а профілактика захворювань через імунізацію людей. Первинну роль грає імунологія і загальний показник імунізації кожної людини. І саме цей показник треба визначити одним із головних орієнтирів діяльності педагогів з залученням самих учнів і батьків в контексті сприяння збереження здоров'я людей та покращення людського капіталу.

Отже, розглянувши певні нюанси застосування кращих людських якостей в цілому в планетарному аспекті, повернемося до особистого аспекту, щоб приділити поважну увагу інноваційній стратегії свідомого формування цих якостей як результатів освітньої діяльності в національних системах освіти.

Технологічна сутність нової стратегії покращення людського капіталу.

Однією із особливостей цієї інноваційної стратегії і першим етапом є визначення ключо-

вих людських якостей із комплексу кращих. Це потрібно, щоб сконцентрувати на них зусилля всіх педагогічних кадрів (з залученням самих здобувачів освіти та їх батьків) з метою їх свідомого формування наскрізним чином в закладах всіх ступенів освіти. Наприклад, із одинадцяти вищезазначених кращих якостей (що корисні і собі для особистої самореалізації, і іншим для їхньої самореалізації, включаючи роботодавців) визначено лише дві ключові, а інші походять від ключових.

Мова йде, по-перше, про загальнолюдську мораль (ЗЛМ) і, по-друге, про аналітико-пізнавальну активність (АПА).

Стосовно ЗЛМ спробуємо довести це наступним чином, через відповідь на питання: «На чому ґрунтуються: людяність на основі емпатії; надійність; доброзичливість; толерантність; комунікабельність (не плутати з балакучістю); ввічливість; не конфліктність; відповідальність?».

Глибоке осмислення цього питання обов'язково приведе нас до одного: підґрунтям всіх цих якостей є повага до інших людей. А саме «повага» складає сутність загальнолюдської моралі (ця «повага» розповсюджується не тільки на людей, а й на природу: збереження фауни та флори, не забруднення земної поверхні, а також атмосфери і водних ресурсів).

Зрозуміло, деякий період людина егоцентрична з низьким рівнем свідомості може прикидатися толерантною, доброзичливою, ввічливою, людяною та ін. Але це тільки на певний час, а також, зазвичай, відноситься до певних осіб, від яких щось залежить. Але само по собі життя не у своїй «оболонці» не сприяє самореалізації і не приносить щастя.

В цьому сенсі цікавою є така якість, як «відповідальність». Вона може бути чи природною (тобто генетично обумовленою), чи з дитинства прищепленою батьками, чи наслідком ефективного менеджменту. Але в будь-якому випадку цю якість дуже цінують в першу чергу в працівниках роботодавці як повагу до себе і для полегшення управління.

Що стосується АПА, то саме вона знаходиться в основі таких якостей, як наявність актуальних професійних знань і вмінь, здатність постійно оновлювати ці знання і вміння, а також ерудованість.

Справа в тому, що високорозвинена АПА обумовлює засвоєння людиною знань і вмінь на рефлексивному рівні (а не на запам'ятовуванні), що забезпечує творче їх застосування і внутрішню потребу в постійному оновленні цих знань і вмінь.

А ще саме показник АПА стає індикатором виконання школою свого першого призначення – «навчити дітей вчитися впродовж життя». Аналогічним індикатором виконання школою свого другого призначення щодо соціалізації особистості – «навчити дітей жити разом в мультикультурному суспільстві» – слугує показник ЗЛМ.

Другою особливістю і відповідно другим етапом становлення цієї нової стратегії покращення людського капіталу стає модернізація системи освіти в контексті визначення кінцевих результатів діяльності педагогів, здобувачів освіти та їх батьків, нарешті самих закладів освіти.

Цифровізація освітнього процесу на основі факторно-критеріальної кваліметрії (ФКК)

Взагалі кожна людина – це надскладне біосоціальне явище, яке включає в себе багато самих різних якостей та рис характеру і представляє собою певною мірою цілий мікрокосмос.

Але з цієї множини можна відокремити головні значущі якості, що є визначними в контексті впливу на поведінку людини як соціальної істоти і продуктивної сили. Саме на діагностуванні цих якостей з метою подальшого їх розвитку (чи гальмування, якщо вони негативні) слід починати концентруватися освітній діяльності педагогів.

При цьому традиційні методи діагностики за допомогою якісних характеристик чи кількісної бальної оцінки вже довели свою малоефективність з точки зору мотиваційного впливу на самопізнання здобувачами освіти власного «Я» і самовдосконалення.

Наявністю цієї малоефективності може слугувати діагностування кращих людських якостей в школах ЕС (на прикладі Німеччини). Там інформація про соціальну роботу і поведінку здобувачів освіти висвітлюється шляхом діагностування зазвичай наступних якостей: готовність до навчання і досягнення успіху; надійність; самостійність; готовність до відповідальності; готовність працювати в команді; вміння не конфліктувати; дотримання прийнятих правил; культура взаємодії. Діагностування здійснюється за критеріями: ярко виражено; виражено; частково виражено; слабо виражено (які вчителі відмічають певними ознаками). Така картка кожні півроку надається учням і батькам паралельно з табелем успішності навчання.

Але кінцевий результат такого діагностування дуже слабкий. Абсолютна більшість учнів і батьків залишається байдужими до таких критеріїв, а вчителі формально роблять свої спостереження, лише як звіт про виконання розпорядження зверху. Тобто досягнути

головного не вдається – а саме «втягнути» учнів в процес самопізнання власного «Я» і самовдосконалення.

Ситуація може суттєво змінитися, якщо використати факторно-критеріальну кваліметрію із галузі нечіткої математики. Тоді критерій «ярко виражено», наприклад, як оптимальна норма (чи стандарт, чи ідеал) буде дорівнювати 1.0, «виражено» – 0.75, «частково виражено» – 0.50, «слабо виражено» – 0.25. можуть бути інші критерії та більша їх кількість, але сутність одна: від максимум – 1.0 до 0.0, якщо зовсім не спостерігається наявності тієї чи іншої якості.

В статті не має можливості детально розкрити методику формування факторно-критеріальних кваліметричних моделей – ФККМ (це висвітлено в декількох працях авторів [13, 14, 15 та ін.], але головне інше. Завдяки ФККМ вдається виразити результати діагностування за інноваційною методикою і індексному вигляді (наприклад, 0.36; 0.45; 0.68 чи ін.). В цьому випадку виявляються великі плюси такої цифрової інтерпретації результатів діагностування якостей здобувачів освіти, як параметрів особистості, що є підґрунтям цілеспрямованого їх формування з залученням до цього процесу самих здобувачів освіти підліткового віку.

По-перше, ця цілеспрямованість обумовлюється появою чітких індексів-орієнтирів діяльності вчителів, позитивна динаміка яких може розглядатися як кінцеві результати їх освітньої діяльності. А це буде стимулювати творчі пошуки певних методик до підвищення цих індексів.

По-друге, учні чітко бачать своє відставання від оптимального рівня – 1.0. Потім бачать, що кожний їх крок в напрямі вдосконалення знаходить відображення в зміні індексу. І, нарешті, при правильному використанні рейтингових порівнянь у здобувача освіти підліткового віку з'являється додаткова і достатньо потужна мотивація – змагальність. Але щоб залучити здобувачів освіти до процесу самопізнання і самовдосконалення, треба не передавати результати діагностування батькам, а зустрічатися втрюх (класний наставник, хтось з батьків та учень), щоб лояльне обговорювати причини змін за кожні півроку. В такому випадку вдасться, нарешті, пробудити інтерес учнів до самопізнання власного «Я», а нормальних батьків зробити партнерами вчителів в справі сприяння їх дітям самореалізуватися в майбутньому житті.

Є ще один цікавий аспект цифровізації освітнього процесу на факторно-критеріальній кваліметричній основі. Мова йде про

інноваційний шлях до формування в закладах освіти (а потім і в управлінських структурах освітньої галузі) ефективного менеджменту, з яким освітня галузь ніколи не була пов'язана. Справа в тому, що ключовою умовою ефективного менеджменту за Пітером Драккером є чітке визначення цілей і вимірювання кінцевих результатів [16]. Цього до останнього часу в освіті не можна було досягнути через складності людини як об'єкту досліджень і відсутності інструментів, здатних абсолютно у порівняльному вигляді вимірювати якості людини як параметри особистості. Застосування ФККМ означає появу такого інструментарію, що і обумовлює можливість використовувати ефективний менеджмент в системі освіти [13, 17], а також формувати в кожному закладі освіти культуру системного управління (КСУ) за кінцевими результатами. Останніми як раз і стають індекси кращих людських якостей, включаючи в першу чергу індекси ЗЛМ (загальнолюдської моралі) та аналітико-пізнавальної активності (АПА), а також інші, що характеризують, наприклад, відповідність людини до певної професійної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, необхідність покращення людського капіталу (ЛК) пов'язано з рішенням проблем різного масштабу: на планетарному рівні (всього людства); національних рівнях різних держав; особистісному рівні громадян для успішної самореалізації останніх в рамках нового гуманізму.

Сутність Нової стратегії покращення людського капіталу конкретно пов'язано з формуванням кращих людських якостей в системі освіти і включає в себе обґрунтування трьох основних напрямів, що знайшли відображення в статті.

По-перше, визначення сутності кращих людських якостей в умовах сучасної цивілізації з точки зору органічного поєднання власного «Я» людини з інтересами інших людей, суспільства, людства.

По-друге, розробка інноваційної технології формування кращих людських якостей в системі освіти на основі цифровізації освітнього процесу за допомогою факторно-критеріальної кваліметрії (ФКК) із галузі нечіткої математики.

По-третє, поступове розповсюдження в освітньої галузі ефективного менеджменту. Здійснюється це через перехід закладів освіти всіх ступенів (починаючи з дошкільної) і управлінських

структур на культуру системного управління (КСУ) за кінцевими результатами, витісняючи діючу бюрократичну культуру адміністративного тиску (КАТ) без зворотного зв'язку.

Продовження цих досліджень автори пов'язують з розробкою Нової стратегії модернізації державного управління в Україні, чітко орієнтованого на підвищення якості життя громадян (ЯЖГ) в умовах сучасної цивілізації. Маючи на увазі, що роль людиноцентричної системи освіти в підвищенні ЯЖГ в кінцевому рахунку надзвичайна.

Робота виконувалася за рахунок бюджетних коштів Міністерства освіти і науки України, наданих на виконання науково-дослідного проекту «Інноваційна складова безпеки сталого розвитку старопромислових регіонів України: стратегічні напрями інституційного забезпечення і трансферу технологій в інноваційних ландшафтах» (№ 0121U100657).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Печечи Аурелио. Человеческие качества. Київ: Прогрес, 1980. 302 с.
2. Щекин Г.В. Утро тысячелетия... Каким будет вечер? *Персонал*, № 10, 2001.
3. Інтерв'ю з Богданом Гаврилишиным. Нація має майбутнє, якщо є план на завтра, *Віче*, 2016, № 1-2. С. 28–29.
4. Гейтс Білл. Як відвернути кліматичну катастрофу. Де ми зараз і що нам робити далі. Пер. з англ. Юлія Костюк. К.: Лабораторія, 2021. 240 с.
5. Куан Ю. Лі. Із третього світу в перший. Історія Сингапуру: 1965–2000. Пер. з англ. Є. Сагайдака. К: Видавнича група КМ-БУКС, 2016. 760 с.
6. Харарі Ювал Ной. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього/ 3-є видання, виправлене. Пер. з англ. Я. Лебеденка. Харків: «Клуб сімейного дозвілля», 2020. 543 с.
7. Шваб Клаус. Четвертая промышленная революция, Київ, 2016. 172 с.
8. Дагого Олтрейд. Нове мислення. Від Айнштайна до штучного інтелекту: наука і технології, що змінили наш світ. Пер. з англ. І. Возняка. Х.: Віват, 2021. 368 с.
9. Скотт Гелловей. Посткорона. Від кризи до нових можливостей. Пер. з англ. А. Акуленко. К.: Видавнича група КМ-БУКС, 2021. 240 с.
10. Скотт Кауфман. За межами піраміди потреб. Новий погляд на самореалізацію. Пер. з англ. Анна Марховська. К: Лабораторія, 2021. 400 с.
11. Елісон Г., Блеквілл Р.Д., Вайн Е. Куан Ю. Лі. Роздуми великого лідера про майбутнє Китаю, США та світу. Пер. з англ. О. Лобастової. К.: Вид. група КМ – БУКС, 2018. 224 с.
12. Помиткін Е.О. Духовний потенціал особистості: психологічна діагностика, актуалізація та розви-

ток; посібник. К. «Внутрішній світ», 2015. 144 с.

13. Дмитренко Г.А., Головач Н.В., Згалат-Лозинська Л.О. Стратегія розвитку людства. Новий гуманізм в освіті; науково-публіцистичне видання / За заг. ред. Г.А. Дмитренка. К.: ДКС-Центр, 2021. 258 с.
14. Кваліметрія в управлінні: гуманістичний контекст; навч. посібник / Г.А. Дмитренко, О.Л. Ануфрієва, Т.І. Бурлаєнко, В.В. Медведь. Житомир: Видавець О.О. Євенок, 2016. 336 с.
15. Головач Н.В., Дмитренко Г.А. Системне формування нового покоління нації: гуманістичний контекст. Монографія. К.: ДКС – Центр, 2019. 352 с.
16. Драккер Питер Ф. Управление, нацеленное на результат. Київ, 1994. 200 с.
17. Системна модернізація державного управління в Україні: гуманістичний контекст: колективна монографія. За заг. ред. Г. А. Дмитренка. К.: ДКС-Центр, 2020. 512 с.
18. Семенець-Орлова, І. А. Сучасні тенденції управління актуальними освітніми змінами на прикладі зарубіжного досвіду. *Університетські наукові записки*, 2014. (1), 219–226.
19. Семенець-Орлова, І. А. Державне управління освітніми змінами: наукові категорії, методологія та актуальна проблематика досліджень на основі досвіду України та США. *Університетські наукові записки*, 2015. (1), 302–311.
20. Семенець-Орлова, І. А. Результативне лідерство в процесі управління освітніми змінами. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління*, 2015. (4), 107–112.
21. Семенець-Орлова, І. А. Нормативно-правове забезпечення освітніх змін в Україні. *Теорія та практика державного управління*, 2017. (3), 91–100.
22. Semenets-Orlova, I. Osvita dlya demokratychnogo gromadyanstva/osvita z prav lyudy'ny'yak zasib formuvannya kul'tury'gromadyans' kosti [Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education as a means of forming of the culture of citizenship]. *Civic competences in vocational education of civil servants and local government officials*, 2016. 66–87.
23. Semenets-Orlova, I., Klochko, A., Tereshchuk, O., Denisova, L., Nestor, V., & Sadovyi, S. Special Aspects of Educational Managers' Administrative Activity under Conditions of Distance Learning. *Journal of Curriculum and Teaching*, 2022. 11(1), 286–297.
24. Semenets-Orlova, I. A. Public management of educational changes: problems and contradictions. *Аспекти публічного управління*, 2016. 4(4-5), 5–11.
25. Semenets-Orlova, I. A. Derzhavne upravlinnia osvitynimy zminamy v Ukraini: teoretychni zasady [Public Administration of Educational Change in Ukraine: Theoretical Foundations]. *Kyiv: USTON*, 2018.
26. Strigul, M., Khomeriki, O., Yahodzinskyi, S., Romanenko, Y., Semenets-Orlova, I., & Lyasota, L. Peculiarities of development and dynamics of economism and the commercialization of Ukrainian higher education. 2019.

REFERENCES:

1. Pechchey Aurelyo. (1980). *Chelovecheskye kachestva*. Kyiv: Prohres, 302 s.
2. Shchekyn H.V. (2001). *Utro tysiacheletyia... Kakym budet vecher?* Personal, № 10.
3. Interviu z Bohdanom Havrylyshynym. (2016). *Nat-siia maie maibutnie, yakshcho ye plan na zavtra*, Viche, № 1-2. S. 28–29.
4. Heits Bill. (2021). *Yak vidvernuty klimatychnu katastrofu. De my zaraz i shcho nam robyty dali*. Per. z anhl. Yuliia Kostiuk. K.: Laboratoriia. 240 s.
5. Kuan Yu. Li. (2016). *Iz tretogo svitu v pershyi. Istoriia Synhapuru: 1965–2000*. Per. z anhl. Ye. Sahaid-aka. K: Vydavnycha hrupa KM-BUKS. 760 s.
6. Kharari Yuval Noi. (2020). *Liudyna rozumna. Istoriia liudstva vid mynuloho do maibutnoho/ 3-e vydannia, vypravlene*. Per. z anhl. Ya. Lebedenka. Kharkiv: «Klub simeinoho dozvillia». 543 s.
7. Shvab Klaus. (2016). *Chetvertaia promyshlennaia revoliutsiia*, Kyiv, 172 s.
8. Dahoho Oltreid. (2021). *Nove myslennia. Vid Ainshtaina do shtuchnoho intelektu: nauka i tekhnologii, shcho zminyly nash svit*. Per. z anhl. I. Vozniaka. Kh.: Vivat. 368 s.
9. Skott Hellovei. (2021). *Postkorona. Vid kryzy do novykh mozhlyvostei*. Per. z anhl. A. Akulenko. K: Vydavnycha hrupa KM-BUKS. 240 s.
10. Skott Kaufman. (2021). *Za mezhamy piramidy potreb. Novyi pohliad na samorealizatsiiu*. Per. z anhl. Anna Markhovska. K: Laboratoriia. 400 s.
11. Elison H., Blekvill R.D., Vain E. Kuan Yu. Li. (2018). *Rozdumy velykoho lidera pro maibutnie Kytaiu, SSHa ta svitu*. Per. z anhl. O. Lobastovoi. K.: Vyd. hrupa KM – BUKS. 224 s.
12. Pomytkin E.O. (2015). *Dukhovnyi potentsial osobystosti: psykhologichna diagnostyka, aktualizatsiia ta rozvytok; posibnyk*. K. «Vnutrishnii svet». 144 s.
13. Dmytrenko H.A., Holovach N.V., Zghalat-Lozynska L.O. (2021). *Stratehiia rozvytku liudstva. Novyi humanizm v osviti; naukovo-publistsystychne vydannia / Za zah. red. H.A. Dmytrenka*. K.: DKS-Tsentr. 258 s.
14. Kvalimetriia v upravlinni: humanistychnyi kontekst; navch. posibnyk / H.A.Dmytrenko, O.L. Anufriieva, T.I. Burlaienko, V.V. Medved. (2016). *Zhytomyr: Vydavets O.O. Yevenok*. 336 s.
15. Holovach N.V., Dmytrenko H.A. (2019). *Systemne formuvannya novoho pokolinnia natsii: humanistychnyi kontekst*. Monohrafiia. K.: DKS – Tsentr. 352 s.
16. Drakker Pyter F. (1994). *Upravlenye, natselennoe na rezultat*. Kyiv, 200 s.
17. *Systemna modernizatsiia derzhavnogo upravlinnia v Ukraini: humanistychnyi kontekst: kolektyvna monohrafiia*. Za zah. red. H. A. Dmytrenka. (2020). K.: DKS-Tsentr. 512 s.
18. Semenets-Orlova, I. A. (2014). *Suchasni tendentsii upravlinnia aktualnymy osvitynimy zminamy na prykladi zarubizhnogo dosvidu*. *Universytetski naukovyi zapysky*, (1), 219–226.

19. Semenets-Orlova, I. A. (2015). Derzhavne upravlinnia osvitynimy zminamy: naukovi katehorii, metodolohiia ta aktualna problematyka doslidzhen na osnovi dosvidu Ukrainy ta USA. *Universytetski naukovi zapysky*, (1), 302–311.
20. Semenets-Orlova, I. A. (2015). Rezultatyvne liderstvo v protsesi upravlinnia osvitynimy zminamy. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy. Serii: Derzhavne upravlinnia*, (4), 107–112.
21. Semenets-Orlova, I. A. (2017). Normatyvno-pravove zabezpechennia osvitynikh zmin v Ukraini. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, (3), 91–100.
22. Semenets-Orlova, I. (2016). Osvita dlya demokratychnoho gromadyanstva/osvita z prav lyudynyak zasib formuvannya kulturygromadyans kosti [Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education as a means of forming of the culture of citizenship]. *Civic competences in vocational education of civil servants and local government officials*, 66–87.
23. Semenets-Orlova, I., Klochko, A., Tereshchuk, O., Denisova, L., Nestor, V., & Sadovyi, S. (2022). Special Aspects of Educational Managers Administrative Activity under Conditions of Distance Learning. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11(1), 286–297.
24. Semenets-Orlova, I. A. (2016). Public management of educational changes: problems and contradictions. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, 4(4-5), 5–11.
25. Semenets-Orlova, I. A. (2018). Derzhavne upravlinnia osvitynimy zminamy v Ukraini: teoretychni zasady [Public Administration of Educational Change in Ukraine: Theoretical Foundations]. Kyiv: USTON [in Ukrainian].
26. Strigul, M., Khomeriki, O., Yahodzynskyi, S., Romanenko, Y., Semenets-Orlova, I., & Lyasota, L. (2019). Peculiarities of development and dynamics of economism and the commercialization of Ukrainian higher education.

Каліна Ірина Іванівна,

доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу Навчально-науковий Інститут управління, економіки та бізнесу, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Прометівська, 2, e-mail: kalinargz@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5662-6967>

Майстренко Катерина Миколаївна,

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної академії управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Прометівська, 2, e-mail: kate.maistr@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8586-9271-0001>

Kalina Iryna Ivanivna,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Marketing Educational and Scientific Institute of Economic and Business Management, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska str., e-mail: kalinargz@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5662-6967>

Maistrenko Kateryna Mykolayivna,

Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor at the Department of Public Administration of the Interregional academy of personnel management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska str., e-mail: kate.maistr@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8586-9271-0001>

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПІДХОДУ НАЛЕЖНОГО ВРЯДУВАННЯ

Анотація. Цифровізаційні процеси є основним інструментом у напрям збереження та пошуку нових методів, принципів та засобів застосування в державі інформаційного забезпечення. І найголовнішим інструментом є Інтернет, інформатизовано-комунікаційне середовище, яке впливає на суспільство, підприємницьку діяльність та на державні інформатизовані процеси (електронні черги, записи, отримання документів, вступ до закладів вищої освіти тощо). Розглянуто побудову ефективного державного механізму інформаційного забезпечення, що призведе до впровадження національної стратегії інформаційного забезпечення в довгостроковому періоді. Державний механізм інформаційного забезпечення, включає організаційну складову, основна функція якої боротьба з негативними наслідками цифровізації. До негативних наслідків цифровізаційних процесів відносяться: робоча сила, проблеми з кібербезпекою та конфіденційністю даних, маргіналізація ще більшої кількості населення, яке працює офлайн або цифрова неграмотність, а також сприятиме негативному впливу на екологічну стійкість (збільшення обсягів електронних відходів, енергоспоживання, видобуток корисних копалин і природних ресурсів, необхідних для апаратної продукції). Це означає, що цифрова трансформація не буде автоматично гарантувати успіх або автоматично приносити очікувані результати.

Національна цифрова трансформація є складним процесом, що включає багато зацікавлених сторін та їхні інтереси, що охоплює різні сфери, такі як охорона здоров'я, освіта, транспорт, енергетика, навколишнє середовище, управління та інші. Це передбачає значні інвестиції, потребу у вирішенні складних етичних і правових питань і вимагає постійної адаптації, щоб залишатися актуальними в цифровому ландшафті, що постійно змінюється. Навігація процесом, ймовірно, буде складною, вимагаючи використання відповідних інструментів, а також комплексних і скоординованих підходів. Чітко визначена національна стратегія цифрової трансформації може слугувати орієнтиром, забезпечуючи основу для прийняття рішень, допомагаючи визначити пріоритети національних цілей і направляючи розподіл ресурсів для досягнення бажаних результатів. Це також може допомогти подолати невизначеність, навіть у мінливі та складні часи, і зміцнити координацію та співпрацю зацікавлених сторін.

Ключові слова: теорії державного управління, інформаційне забезпечення, механізм державного управління, належне врядування, стратегія, цифрова трансформація.

MODERN THEORIES OF INFORMATION SECURITY IN CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION AND IMPLEMENTATION OF THE GOOD GOVERNANCE APPROACH

Abstract. Digitization processes are the main tool in the direction of preservation and search for new methods, principles and means of application in the state of information provision. And the most important tool is the Internet, an informational and communication environment that affects society, business activity and state informational processes (electronic queues, records, obtaining documents, admission to higher education institutions, etc.). The construction of an effective state mechanism of information provision, which will lead to the implementation of the national information provision strategy in the long-term period, is considered. The state information provision mechanism includes an organizational component, the main function of which is the fight against the negative consequences of digitization. The negative consequences of digitalization processes include: workforce, problems with cyber security and data privacy, marginalization of an even larger number of the population, and who works offline or digital illiteracy, and will also contribute to a negative impact on environmental sustainability (increase in the amount of electronic waste, energy consumption, and mining minerals and natural resources, and necessary hardware products). This means that its digital transformation will automatically guarantee success or automatically bring the expected results.

National digital transformation is a complex process that includes many stakeholders and their interests, which covers various areas, such as health care, education, transport, energy, environment, management, and others. This involves significant investments, the need to resolve complex ethical and legal issues, and requires constant adaptation to remain relevant in the ever-changing digital landscape. Navigating the process is likely to be complex, requiring the use of appropriate tools, as well as complex and coordinated approaches. A clearly defined national digital transformation strategy can serve as a reference point, providing a basis for decision-making, and helping to determine the priorities of national goals and directing the allocation of resources to achieve the desired results. It can also help overcome uncertainty, even in changing and difficult times, and strengthen coordination and cooperation among stakeholders.

Key words: theories of public administration, information providing, mechanism of public administration, good governance, strategy, digital transformation.

Постановка проблеми. Сьогодні цифровізація є ключовим для практично будь-якої соціальної чи економічної діяльності, справжній творець цінностей, яка трансформує економіку, суспільство, державу тощо. Ця тенденція незворотна, і через десять років цифровізація стане ще більш важливою для суспільства та держави у всьому світі. Криза COVID-19 прискорила цифрову трансформацію в усьому світі. Ситуація карантину підштовхнула велику частину світу до Інтернету, її використання цифрових технологій стало необхідним для забезпечення безперервності громадського, приватного та соціального життя. Це прискорення посилює процеси, які тривали десятиліттями, що призвело до повсюдного впливу цифрових технологій на багато сфер: від індивідуального рівня (залучення до онлайн-навчання, роботи та покупок) до цілих націй (перехід до цифрової економіки, управління, суспільство), від компаній (що шукають нові бізнес-моделі, нові послуги,

нові способи доставки) до цілих галузей (перехід до автоматизації процесів, вивчення переваг штучного інтелекту), від місцевої влади до національних урядів (пропонуючи більш прозоре та ефективне управління, цифрові публічні послуги).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різноманітних аспектів цифровізації державного сектору присвячено велика кількість наукових праць як вітчизняних дослідників так і зарубіжних: Биркович Т.І. [1], Биркович В.І. [1], Вишневський О.С. [4], Власенко О.П. [2], Горбаченко С.А. [3], Дацій О.І. [8], Ендрю Дж. Ром [9], Кабанець О.С. [1], Кахович О.О. [6], Ляшенко В.І. [4], Мохова Ю.Л. [5], Орловська Ю.В. [6], Симоненко Л.І. [2], Ткачова Н.М. [7], Якобчук В. П. [2].

Незважаючи на значні доробки вчених з теоретичних та практичних питань цифровізації державного сектору, існують механізми за допомогою яких можна сформувати інформаційне

забезпечення розуміння процесів цифровізації державного сектору. За цих умов необхідним є огляд концептуальної побудови державного механізму інформаційного забезпечення, який є фундаментом до стратегії інформаційного розвитку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Хоча цифрова трансформація є глобальною тенденцією, і світ стає все більш цифровим (за деякими оцінками, 70 відсотків нової економічної цінності в усьому світі буде створено на цифрових платформах протягом наступного десятиліття [10], і очікується, що глобальний ринок цифрової трансформації зросте більш ніж удвічі до 2025 року [11]), не всі постраждають однаково. Цифрова трансформація не відбувається з однаковою швидкістю та рівнем інтенсивності в усіх країнах: деякі країни просуваються швидше, а інші все ще перебувають на ранніх стадіях впровадження. Обсяг зусиль, спрямованих на цифрову трансформацію, відрізняється від країни до країни залежно від таких факторів, як економічний, політичний і соціальний контекст, а також від рівня цифрового підключення, навичок, нормативної зрілості тощо. Проте у 2022 році 2,7 мільярда людей залишаються офлайн. Універсальне та значуще підключення залишається віддаленою перспективою для найменш розвинених країн (НРД), де лише 36 відсотків населення користувалися Інтернетом у 2022 році, порівняно з 66 відсотками у всьому світі [12].

Усвідомлюючи можливості цифрових технологій і ризики залишитися позаду в гонці цифрової трансформації, уряди в усьому світі все частіше ставлять цифрову трансформацію на передній план і в центр і своїх політичних планів для стимулювання соціального розвитку та економічного процвітання. А згідно зі останніми даними ІТУ, половина всіх країні світу [13] прийняли цифрові стратегії, що охоплюють численні економічні сектори. Однак розвиток цифрової політики, законодавчих і управлінських рамок у регіонах і всередині них є помітно нерівномірним. Лише дев'ять країн – менше 5 відсотків країн світу – наразі оснащені розвиненою національною структурою для цифрових ринків, орієнтованих на трансформаційний розвиток цифрових економік і суспільств [14]. Крім того, 30 відсотків країн у всьому світі досягли прогресу у створенні передової національної цифрової політики, законодавства та рамок управління. В результаті, Можна виділити чотири окремі групи країн, кожна з яких перебуває на різному етапі цифрового розвитку

та з різними рівнями зрілості своїх національних стратегій цифрової трансформації: країни з обмеженою готовністю, країни з перехідною економікою, передові країни та країни-лідери.

Цифрова трансформація пропонує величезний потенціал. Економетричні дані свідчать про те, що цифрова трансформація позитивно впливає на економічне зростання та ринкові результати [15]. З точки зору управління, цифрова трансформація має потенціал для підвищення прозорості та підзвітності, обмеження бюрократії, корупції, ухилення від сплати податків і полегшення взаємодії громадян з урядами. Для суспільства це обіцяє покращити надання послуг у сфері охорони здоров'я та освіти, сприяти соціальній інтеграції та спілкуванню, а також покращити добробут. Нарешті, цифрова трансформація може позитивно вплинути на стійкість навколишнього середовища за рахунок розумнішого поводження з відходами, запобігання та контролю забруднення, а також сталого управління ресурсами [8].

Широко визнано, що цифрова трансформація є важливою для досягнення Порядку денного сталого розвитку до 2030 року та його 17 цілей сталого розвитку (ЦСР). За правильного використання цифрові інструменти та технології можуть стати каталізатором для просування в реалізації ЦСР. Узгодження національних стратегій цифрової трансформації з ЦСР спонукає країни застосовувати більш збалансований підхід до цифрової трансформації, тобто розглядати різні виміри цифрового впливу.

При розробці чітко визначеної національної DTS слід враховувати такі характеристики:

- Послідовний – узгоджений із відповідними внутрішніми та міжнародними стратегіями та/або політиками;
- Комплексний, цілісний – охоплює кілька секторів;
- Інклюзивний, розширює можливості та орієнтований на людину – спрямований на усунення всіх цифрових прогалів (регіональних, статевих, вікових, соціальних груп) і забезпечення того, щоб кожен міг отримати користь від цифрових технологій;
- Співпраця – залучає всі відповідні зацікавлені сторони, включаючи різні частини та рівні уряду, неурядові зацікавлені сторони та громадянське суспільство, і створює спільне бачення та цінності;
- На основі даних і доказів – оцінює ключові цифрові тенденції, оцінює існуючі цифрові базові показники та існуючу політику, визначає можливості та виклики цієї цифрової подорожі;

- Амбіційний, але здійснений – забезпечує чітке стратегічне бачення;
- Вимірний – визначає конкретні очікувані результати та результати;
- Agile – має ретельний моніторинг і оцінку.

Електронного урядування є одним з основних факторів забезпечення успішності реформування та підвищення конкурентоспроможності країни. За допомогою державної політики електронного урядування підвищується ефективність діяльності суб'єктів електронного урядування та полегшується формування відносин влади, суспільства та громадянина.

Більшість країн світу не мають достатніх економічних, освітніх, науково-технологічних можливостей для створення високотехнологічного інформаційного суспільства на рівні з розвинутими країнами. Серед основних викликів, які наразі існують, слід виокремити: якість і безпека, публічність, участь і довіра, запровадження публічних консультацій, відкриті дані, інституційний розвиток, освіта, регіональна та галузева цифрова трансформація.

Передумовами та чинниками, які формують окреслені загрози є: недосконалість нормативно-правової бази у сфері кібербезпеки, а також її застарілість у сфері захисту інформації, повільна імплементація положень європейського права у вітчизняне законодавство, недостатня врегульованість цифрової складової частини розслідування злочинів, а також низький рівень правової відповідальності за порушення вимог законодавства у цій сфері; відсутність у значної частини міністерств і відомств відповідних структурних підрозділів, необхідного кадрового забезпечення та належного контролю за кіберзахистом.

До головних проблем і перешкод реалізації цифрових можливостей України слід віднести: нерозвинуту інфраструктуру; низьку технологічну освіченість, територіальну цифрову нерівність, незначну частку інновацій у цифрову економіку, застарілість техніки в державних організаціях і структурах; відсутність стандартизації цифрових систем, які змогли б гарантувати інформаційну безпеку як на індивідуальному рівні, так і на рівні надання інформаційних послуг державою; низький рівень державної підтримки модернізації основних засобів виробництва на цифрові, непропорційна структура ринку інформаційних технологій.

Структура державного механізму інформаційного забезпечення включає елементи правового, інституційного, організаційного, цифрового забезпечення. Правове забезпечення

включає нормативно-правову базу уряду, що регулює розвиток електронного урядування в Україні.

До основних нормативно-правових актів в зазначеній сфері відносять Програму економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна влада», Стратегію розвитку інформаційного суспільства, Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року, Програма діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», Стратегію реформування державного управління України на період до 2021 року, в яких визначено та узагальнено питання розвитку е-урядування в діяльності державних органів, механізми їх розробки.

Пріоритетами в даній сфері мають стати аналіз виконання урядових концепцій та планів заходів з розвитку електронної демократії та їх актуалізація, розробка та ухвалення національної стратегії цифрового розвитку, яка має відповідати пріоритетам European Commission Digital Strategy та визначати підходи, інструменти і бачення розвитку цифрової держави, удосконалення відповідних процедур і процесів загалом. Необхідним є на законодавчому рівні посилити відповідальність за порушення законодавства у сфері відкритих даних, розробити стандарти даних, які мають публікуватися, та встановити контроль за якістю даних.

Національна програма інформатизації має визначати основні підходи до єдиних стандартів створення та впровадження цифрових інструментів для забезпечення інтеоперабельності та послідовності цифрової розбудови на державному та місцевому рівнях, відкритості архітектури IT-рішень, етапів розвитку цифрової інфраструктури.

Реалізація механізму інформаційного забезпечення електронного урядування здійснюється через діяльність та під контролем суб'єктів адміністративного процесу (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України) та організаційної структури (Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство інформаційної політики, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації та ін), які формують інституційне забезпечення. Система електронного урядування включає наступні структурні елементи: електронні послуги, електронне управління, електронна демократія, електронна комерція. Пріоритетами

діяльності в даному аспекті є цифровізація електронних послуг, діджиталізація регіонів, використання потенціалу штучного інтелекту для вдосконалення процесу надання публічних послуг, підтримка ініціативи у сферах CivicTech та GovTech, які стосуються створення сервісів на основі даних, розвиток проекту «Дія», проведення публічних консультацій з громадянами, впровадження smart-рішень, які стосуються інтересів суспільства.

Стратегія цифровізації публічного управління повинна включати діджиталізацію державної служби; розвиток цифрових компетенцій державних службовців. Основними заходами для реалізації стратегії цифровізації є: масштабне використання ІКТ та цифрових технологій; формування новітнього дизайну навчального простору; модернізація інфраструктурного оснащення; впровадження нових технологічних і управлінських рішень; використання технології онлайн-навчання із застосуванням цифрових освітніх ресурсів.

Отже, державний механізм розвитку електронного урядування в умовах цифрових трансформацій має враховувати: законодавчо визначені обмеження прав і свобод людини і громадянина та бізнесу на доступ до інформації, насамперед, з використанням мережі Інтернет, і в цілому зменшення рівня демократичності, прозорості та відкритості органів державної влади та органів місцевого самоврядування; недостатність інформації, часу та ресурсів для прийняття раціональних рішень; підвищення вимог до захисту інформації при її зборі, збереженні, передаванні, обробці тощо в інформаційно-комунікаційних системах; особливості функціонування системи державного управління в умовах ведення кібервійни та загрози кібертероризму, можливість зовнішнього відключення Інтернет. Результатом реалізації механізму інформаційного забезпечення електронного урядування в Україні є розвиток елементів цифрової інфраструктури та підвищення рівня електронної готовності органів державного управління з використанням новітніх ІКТ.

Розвиток е-урядування в Україні забезпечить формування якісно нового рівня управління державою та суспільством в цілому, зміцнить довіру до держави та її політики, вдосконалив взаємодію між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, бізнесом, громадянами та державними службовцями.

Якісно побудована система електронного урядування позитивно вплине на загальний хід та наслідки проведення подальших радикальних

перетворень в українському суспільстві, насамперед, соціальної і економічної реформи, розбудови соціальної держави з впливовими інституціями громадянського суспільства, особливо з тих питань, де велике значення мають методи та форми взаємодії органів державного управління та органів місцевого самоврядування з суспільством та громадськими організаціями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, цифрове забезпечення державного механізму інформаційного забезпечення включає наявність цифрових державних платформ, веб-порталів, центрів надання інформаційних послуг, відкриті дані, цифрову освіту в напрямку відданого лідерства, ефективної комунікації, спроможності до впровадження змін, розвиток цифрових навичок, цифрових компетентностей, цифрове робоче місце, систему електронного документообігу, блокчейн, багатоканальне інформування та залучення громадян до використання ІКТ, електронну ідентифікацію громадян, кібероборону та ефективну систему протидії кіберзлочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Биркович Т.І., Биркович В.І., Кабанець О.С. Механізми публічного управління у сфері цифрових трансформацій. Електронне: Державне управління: удосконалення та розвиток. №9. 2019 р. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/9_2019/4.pdf
2. Власенко О.П., Якобчук В.П., Симоненко Л. І. Цифрова трансформація механізму державного регулювання національної економіки в умовах ринку. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 3. С. 81–86. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.3.81
3. Горбаченко С. Кібербезпека як складова економічної безпеки України. Галицький економічний вісник. № 5 (66). 2020. С. 180–186.
4. Ляшенко В.І., Вишневський О.С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія / НАН України, Ін-т економіки промисловості. Київ, 2018. 252 с.
5. Мохова Ю.Л. Інституційно-правовий механізм забезпечення електронного урядування в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 13-14. С. 93–97. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.13-14.93
6. Орловська Ю.В., Кахович О.О. Необхідність публічного управління розвитком інформаційно-комунікаційних технологій в умовах формування світової цифрової економіки. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 11. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/3.pdf
7. Ткачова Н.М. Запровадження цифрових технологій у систему публічного адміністрування-за-

порука сталого розвитку ОТГ / Н.М. Ткачова, О.М. Іваницька, О.О. Казанська // Публічне управління для сталого розвитку: виклики та перспективи на національному та місцевому рівнях: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 27–28 травня 2021 року. Маріуполь: Дон ДУУ, 2021.

8. Aleinikova, O.V., Datsii, O.I., Kalina, I.I., Zavgorodnia, A.A., Yeremenko, Y., & Nitsenko, V.S. (2023). Digital technologies as a reason and tool for dynamic transformation of territory marketing. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, (1), pp. 154–159. doi: 10.33271/nvngu/2023-1/154
9. Andrew J. Rohm, Matthew Stefl, Julian Saint Clair Time for a Marketing Curriculum Overhaul: Developing a Digital-First Approach. September 2018, URL: <https://doi.org/10.1177/0273475318798086>
10. Формування майбутнього цифрової економіки та створення нових цінностей. Всесвітній економічний форум (weforum.org). URL: <https://www.weforum.org/centres/shaping-the-future-of-digital-economy-and-new-value-creation/>
11. Світова індустрія цифрової трансформації 2020-2025: (globenewswire.com). URL: <http://surl.li/ooouv>
12. ITU Факти та цифри: фокус на найменш розвинених країнах. URL: <https://www.itu.int/itu-d/reports/statistics/facts-figures-for-ldc/>
13. Згідно з аналізом G5 Benchmark 2021, загалом 94 країни мають загальну міжгалузеву цифрову політику або стратегію. (Плани щодо широкосмугового доступу та універсальні політики тут не враховуються.) URL: <http://surl.li/oouwd>
14. ITU Global Digital Regulatory Outlook, 2023 (GIRO). URL: <https://digitalregulation.org/national-digital-transformation-strategy-mapping-the-digital-journey/ipost-3004697-footnote-ref-6>
15. У серії ITU «Економічний внесок широкосмугового зв'язку, оцифрування та регулювання ІКТ» кількісно оцінюється позитивний вплив широкосмугового зв'язку, цифрової трансформації та взаємодії регулювання ІКТ на національну економіку шляхом застосування методів економетричного моделювання. URL: <http://surl.li/oouwj>.
16. Semenets-Orlova, Inna Andriivna; Kyselova, Yaroslava Yaroslavivna. Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities. *Публічне урядування*, 2018, 4: 264-273.
17. Semenets-Orlova, I., et al. Readiness of the education manager to provide the organizational development of institutions (based on the sociological research). *Problems and Perspectives in Management*, 2019, 17.3: 132-142.
18. Semenets-Orlova, Inna, et al. Special Aspects of Educational Managers' Administrative Activity under Conditions of Distance Learning. *Journal of Curriculum and Teaching*, 2022, 11.1: 286-297.

REFERENCES:

1. Birkovich T.I., Birkovich V.I., Kabanets O.S. (2019). Mechanisms of public management in the field of digital transformations. [Mekhanizmy publichnoho upravlinnia u sferi tsyfrovykh transformatsii] Electronic: Public administration: improvement and development. No. 9. Retrieved from http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/9_2019/4.pdf
2. Vlasenko, O., Yakobchuk, V. and Symonenko, L. (2021). The digital transformation of the mechanism of state regulation of the national economy in the market conditions. [Tsyfrova transformatsiia mekhanizmu derzhavnoho rehuliuвання natsionalnoi ekonomiky v umovakh rynku] Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 3, pp. 81–86. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.3.81
3. Gorbachenko S. (2020). Cyber security as a component of economic security of Ukraine. [Kiberbezpeka yak skladova ekonomichnoi bezpeky Ukrainy] Galician Economic Herald. № 5 (66). pp. 180–186.
4. Ljashenko V.I., Vyshnevskiy O.S. (2018). Digital modernization of the Ukrainian economy as an opportunity for breakthrough development [Cyfrova modernizacija ekonomiky Ukrainy jak mozhlyvistj proryvnogho rozvytku]: monograph National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Economics of Industry. Kyiv, pp. 252.
5. Mokhova, Y. (2021). Institutional and legal mechanism for e-governance in Ukraine [Instytutsiinopravovyi mekhanizm zabezpechennia elektronnoho uriaduvannia v Ukraini], Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 13–14, pp. 93–97. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.13-14.93
6. Orlovska, Iu. and Kakhovych, O. (2020). Development of information and communication technologies in the context of the global digital economy», *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. [Neobkhdnist publichnoho upravlinnia rozvytkom informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v umovakh formuvannia svitovoi tsyfrovoi ekonomiky], vol. 11, DOI: 10.32702/2307-2156-2020.11.1.
7. Tkachova, N.M. Ivanyts'ka, O.M. and Kazans'ka, O.O. (2021). Introduction of digital technologies in the system of public administration is a guarantee of sustainable development of OTG. [Zaprovadzhennia tsyfrovykh tekhnolohii u systemu publichnoho administruvannia-zaporuka staloho rozvytku OTH] Publichne upravlinnia dlia staloho rozvytku: vyklyky ta perspektyvy na natsional'nomu ta mistsevomu rivniakh, Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiya [Public governance for sustainable development: challenges and prospects at the national and local levels, International Scientific and Practical conference], Donetsk State University of Management, Mariupol', Ukraine, 27–28 may.
8. Aleinikova, O.V., Datsii, O.I., Kalina, I.I., Zavgorodnia, A.A., Yeremenko, Y., & Nitsenko, V.S. (2023).

- Digital technologies as a reason and tool for dynamic transformation of territory marketing. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, (1), pp. 154–159. doi: 10.33271/nvngu/2023-1/154
9. Andrew J. Rohm, Matthew Stefl, Julian Saint Clair (2018). [Time for a Marketing Curriculum Overhaul]: Developing a Digital-First Approach. <https://doi.org/10.1177/0273475318798086>
 10. Shaping the future of the digital economy and creating new values. World Economic Forum (weforum.org). Retrieved from <https://www.weforum.org/centres/shaping-the-future-of-digital-economy-and-new-value-creation/>
 11. Global Digital Transformation Industry 2020–2025: (globenewswire.com). Retrieved from <http://surl.li/ooovy>
 12. ITU Facts and Figures: Focus on Least Developed Countries. Retrieved from <https://www.itu.int/itu-d/reports/statistics/facts-figures-for-ldc/>
 13. According to the G5 Benchmark 2021 analysis, a total of 94 countries have a common cross-sectoral digital policy or strategy. (Broadband plans and universal policies are not considered here.) Retrieved from <http://surl.li/ooowd>
 14. ITU Global Digital Regulatory Outlook, 2023 (GIRO). Retrieved from <https://digitalregulation.org/national-digital-transformation-strategy-mapping-the-digital-journey/post-3004697-footnote-ref-6>
 15. The ITU series «The Economic Contribution of Broadband, Digitization and ICT Regulation» quantifies the positive impact of broadband, digital transformation and ICT regulation interactions on national economies through the application of econometric modeling techniques. Retrieved from <http://surl.li/ooowj>
 16. Semenets-Orlova, I.A., & Kyselova, Y.Y. (2018). Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities. *Публічне урядування*, (4), 264–273.
 17. Semenets-Orlova, I., Mykhailych, O., Klochko, A., Nestulya, S., & Omelyanenko, V. (2019). Readiness of the education manager to provide the organizational development of institutions (based on the sociological research). *Problems and Perspectives in Management*, 17(3), 132–142.
 18. Semenets-Orlova, I., Klochko, A., Tereshchuk, O., Denisova, L., Nestor, V., & Sadovyi, S. (2022). Special Aspects of Educational Managers' Administrative Activity under Conditions of Distance Learning. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11(1), 286–297.

Крива Людмила,

кандидат історичних наук, директор Центру координації наукових видань та розвитку міжнародного співробітництва Міжрегіональної Академії управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, <https://orcid.org/0000-0002-8766-1543>

Kryva Liudmyla,

Candidate of Historical Sciences, Director of the Center of Scientific Publications Coordination and Development of International Cooperation, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska str., <https://orcid.org/0000-0002-8766-1543>

Шауренко Анна,

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, 20300, м. Умань, вул. Садова, 2, <https://orcid.org/0000-0002-3275-4478>

Shaurenko Anna,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor at the Department of World History and Teaching Methods, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 20300, Uman, 2, Sadova str., <https://orcid.org/0000-0002-3275-4478>

«ЛЮБЛІНСЬКИЙ ТРИКУТНИК»: МОЖЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ НОВОГО ФОРМАТУ СПІВПРАЦІ¹

Анотація. Сучасні виклики ставлять перед Україною багато проблем, що потребують свого вирішення. Виходячи з її реальних можливостей на сьогодні можна відмітити, що подолання деяких з цих проблем самостійно є достатньо важкою справою. Тому перспективним виглядає ідея входження нашої держави у міжнародне співтовариство, враховуючи як досвід інших країн, так і власні національні інтереси. В цьому дослідженні розглядаються питання, пов'язані із проблемами інтеграції України в європростір, використовуючи можливості Люблінського трикутника. Автор аналізує різні наукові та нормативні джерела з цього приводу та на цій підставі розробляє відповідну інтеграційну модель. В зазначеній моделі визначаються основні напрями інтеграції та роль України в кожному з них. Крім того, окреслюються ті зусилля, які наша держава має здійснити аби досягти успіху, та можлива допомога з боку тих чи інших учасників Люблінського трикутника. Отримані результати є власними здобутками автора і можуть слугувати складовою наукової основи для розробки та впровадження ефективної зовнішньої політики країни в зазначеному напрямі.

Ключові слова: Люблінський трикутник, Балто – Чорноморський регіон, євроінтеграційні процеси, євроінтеграція, інтеграційні зусилля, інтеграційна модель, інтеграційні напрями, можливості та перспективи, принципи євроінтеграції.

¹ The publication was created as part of the scholarship program of the Center for Juliusz Mieroszewski Dialogue Center

“THE LUBLIN TRIANGLE”: OPPORTUNITIES AND PROSPECTS FOR THE NEW FORMAT OF COOPERATION

Abstract. Modern challenges present Ukraine with many problems that need to be solved. Based on its real capabilities today, it can be noted that overcoming some of these problems on its own is quite a difficult task. Therefore, the idea of our state entering the international community looks promising, given the experience of other countries and our national interests. The present study examines issues related to the problems of Ukraine’s integration into the Eurospace, using the capacity of the Lublin triangle. The authors analyze various relevant scientific and regulatory sources and thus develop an appropriate integration model. In this model, the primary integration directions and the role of Ukraine in each of them are defined. In addition, the efforts that our state must make in order to achieve success are outlined, including possible assistance from particular members of the Lublin triangle. The research findings are the authors’ achievements and can serve as a component of the scientific groundwork for shaping and implementing an effective foreign policy of the country in the area concerned.

Key words: Lublin triangle, Baltic- Black Sea region, European integration processes, European integration, integration efforts, integration model, integration directions, opportunities and prospects, principles of European integration.

Research relevance. As of the beginning of 2023, interstate economic relations require renewal and sweeping changes. PhD (Economics) T.I. Aleksieieva, in her joint study with student K.O. Honcharuk, marks that renewal should take place “toward establishing associations for further fruitful cooperation” [1, 2021, p. 11]. It is expected that such cooperation will consolidate networks in various fields, i.e., economy, politics, culture, etc. [1, 2021, p. 11]. However, the practical implementation of the evident idea naturally faces some problems; these are the main ones: the coming global economic crisis, the war with Russia, the potential threat of the coronavirus, climate change, and many others. Existing global and regional institutions have proved unprepared, if not incapable, to counter modern challenges effectively.

In the context of present problems, “there is a complex systemic issue of searching not only for new forms and mechanisms but also new different kinds of international associations. At the same time, it is not (and cannot be) about neglecting or wrapping up the available effective forms, mechanisms, and associations of international cooperation” [4, 2020, p. 41]. From this point of view, “the foundation of a new format of cooperation between the countries of Central and Eastern Europe (Poland, Lithuania and Ukraine) – The Lublin Triangle – on July 28, 2020, as reported by the Ministers of Foreign Affairs of these countries J. Czaputowicz, L. Linkiewicz and D. Kuleba, is quite logical” [4, 2020, p. 41]. The document signed in Lublin emphasizes the strategic relevance of intensifying cooperation between the European Union, NATO, and the Eastern Partnership countries and the significance of efficient collaboration within the framework of the

Three Seas Initiative. It also expresses readiness to coordinate the activities of the participating states to ensure compliance with international law, both at the level of trilateral cooperation and within international organizations (NATO, European Union, UN, Council of Europe, OSCE) [5, 2020]. In addition, attention was rivetted on other things, involving the need to intensify regional trade and investment, the implementation of ambitious joint projects, cooperation between civil societies, etc. [5, 2020]. The importance of the Lublin Triangle (as well as other international organizations and interstate associations) for Ukraine lies in the fact that it “has passed a complicated and ambiguous stage of statehood formation since the declaration of independence, which cyclically did not coincide with the processes of state-building in the countries of the former “people’s democracy” [2, 2020, p. 21]. And this, in turn, allows using the experience of other countries to accelerate own development. However, according to PhD (Economics) Ye.V. Chebotarov, “we currently have a political declaration on establishing a platform for cooperation between these countries” [5, 2020, p. 41], which, without doubts, needs to be filled with actual content. Moreover, that sort of content can be effective and long-lasting solely on the basis of specific scientific research. As a result, the present contribution is relevant today.

Analysis of recent research and publications and problem statement. There is a lot of research devoted to European integration processes in Ukraine, including the Lublin Agreements. Thus, PhD Ye.V. Chebotarov notes (with reference to the estimates of the World Bank) that in 2019 “the gross domestic product of Poland, Lithuania and Ukraine

exceeded 800 billion USD (*authors' alteration*). The total trade turnover between Poland – Ukraine, Lithuania – Ukraine, and Poland – Lithuania has already reached 14 billion USD (*authors' alteration*)” [5, 2020, p. 45]. According to his research, the above allows the countries to rank together fifth after Germany, France, Italy, and Spain. However, the Russian-Ukrainian war affected that indicator, but it still remains decisive for future development prospects. Determination is also intensified by the fact that the area of the Lublin Triangle countries is 981 thousand km², and the population is 83 million citizens [5, 2020, p. 44]. At the same time, the scientist focuses on the historical relationships between the modern updated association and the so-called Lublin Union, which the same countries concluded in 1569 (the very fact of signing in the new conditions of the mentioned declaration of foreign ministers in Lublin, and not elsewhere, is symbolic and indicative). The researcher rightly states that “the primary objective for the practical implementation of the Lublin Triangle concept (*authors' alteration*) is to convey the idea of its viability” [5, 2020, p. 45]. Moreover, conveying the idea should occur both at the level of leading business players and the political level. It is also fundamental to prove its relevance to the participants of the newly formed platform but the entire European Union [5, 2020, p. 45].

On the other hand, T.I. Aleksieieva & K.O. Honcharuk mark that “the establishment of the Lublin Triangle (*authors' alteration*), a new platform for trilateral cooperation between Poland, Lithuania and Ukraine, opened up ample opportunities for further relations between the states” [1, 2021, p. 13]. They believe that the association was founded for a reason and not just from scratch because all these countries have much in common historically, and the contractual basis between them (at the time of signing the declaration) was sufficient. In particular, Ukraine and Lithuania already have more than fifty mutual interregional agreements, and Ukraine and Poland – a half dozen. After analyzing the evolution of each of the Triangle’s member states, the authors conclude that “amidst globalization, dynamic development and changes, youth will become one of the leading driving forces for the progress of society and the state” [1, 2021, p. 14]. Therefore, they propose to focus interstate efforts on cooperation with youth and effective youth policy [1, 2021, p. 14]. On the other hand, it is marked some advantages of the Lublin Triangle for each of its players. For Ukraine, such advantages include “the ability to pursue a more subjective foreign policy in the region and

European and Euro-Atlantic integration in the future” [1, 2021, p. 14].

In his dissertation, PhD (Political Science) O.F. Motsyk considers a wider range of issues regarding Ukraine’s European integration aspirations. He does not directly touch upon the Lublin Triangle, but his research analyzes and studies the relations between Ukraine and the Republic of Poland (one of the Triangle’s branches). In particular, the scientist proves the need to change the foreign policy paradigm for modernizing interstate relations (the transition from purely national interests to considering European integration processes in these interests, the involvement of non-state players in foreign policy, etc.), clarifies the content of the relevant institutional factors in the humanitarian sphere, classifies them according to the criteria of measurement and focus (such groups are distinguished: temporal, sectoral, pan-European, state, regional, local), offers directions for solving challenging issues in Ukrainian-Polish relations, outlines promising ways to find appropriate compromises, deepens knowledge of the role of the Eastern Partnership in EU foreign policy, etc. [2, 2020, p. 24–26].

Unlike O.F. Motsyk, DSc (Philosophy) R.F. Panchuk drew his attention to a more profound material. His dissertation is devoted to the problems of interstate cooperation in the Baltic-Black Sea region (BBSR). The scientist presented a new conceptual plan for building a stable partnership between the relevant states, given the organizational structure, parties, goals of the countries, and factors uniting them. He also offered new definitions (“interstate investment alliance” and “interstate investment integration”), improved a theoretical approach to establishing a defense alliance with individual members of the North Atlantic Alliance (with special emphasis on such an alliance between Ukraine, Poland and Lithuania), elaborated the point of updating Ukraine’s foreign policy towards the alliance in BBSR, etc. [3, 2020, p. 4–5]. The above creates a deeper scientific basis for studying the future prospects of the Lublin Triangle.

In view of the aforesaid, it appears that the European integration of Ukraine in general and the Lublin Triangle in particular aroused great interest in the scientific community. At the same time, available research does not address the following in full: possibilities and prospects of the specific triangle; what it gives to our state; the role Ukraine itself can play in it. In the present article, we will try to outline all these issues and study them more thoroughly.

The purpose of the article is to conduct a comparative and interdisciplinary analysis of the national business cultures of Poland, Lithuania, and Ukraine in the context of strengthening scientific and practical arguments in favor of the development and expansion of the Lublin Triangle format with the involvement of other countries of Central and Eastern Europe.

The study aims to combine analysis and synthesis when considering the parameters of Polish, Lithuanian and Ukrainian business cultures and logic and history when examining the institutional prerequisites for the foundation of the Lublin Triangle. Division and comparative analysis were used when considering countries of Central and Eastern Europe that could become participants in the Lublin Triangle.

Basic Material Statement. There is no doubt that the Lublin Triangle, when used properly, has many opportunities and prospects, the main of which include the following:

1) *Defense cooperation.* It will allow for more effective exchange of intelligence, increase the security (including information) of each of the triangle's state parties (more so that each of them shares borders with an authoritarian state recognized by the world community as terrorist – the Russian Federation), reduce the corresponding financial burden on their budgets, etc. This is beneficial for Ukraine also because it allows building military-industrial complex (MIC) enterprises in territories safer from rocket attacks.

2) *Social and economic cooperation.* At this stage, it becomes possible to develop and implement ambitious joint investment projects, large-scale educational programs, health care programs, modernization of the pension and banking systems, introduction of European standards in industry, transport, energy, etc. The above will bring Ukraine closer to membership in the European Union and the North Atlantic Alliance at a faster pace, using the experience of neighbors who are already members of these respected international institutions.

3) *Cultural cooperation.* It can involve the exchange of cultural achievements, entering the world of music, cinema, art, etc., industry, and enhancement of support for book publishing and libraries.

4) *Scientific cooperation.* Uniting specific experience and efforts will contribute to stimulating investment in science, opening access to global archives for our scientists, informing foreign colleagues about their achievements more effectively, the joint study of scientific problems, and settlement of emerging concerns.

5) *Diplomatic cooperation.* Prospects in this field are joint promotion of the idea of Ukraine's membership in the EU and NATO, mutual protection of interests on the global stage, deepening of interstate relations, including in order to overcome historical misunderstandings, etc.

Thus, the mentioned opportunities and prospects are those integration areas in which Ukraine can profit. However, it is not all as easy as it sounds. The point is that the development level of state parties of the triangle varies. While Poland and Lithuania have already completely reformed both their economy and politics, and most importantly, the mentality of their society (they got rid of the Soviet legacy and returned to their roots), Ukraine is just taking the corresponding path (it is more painful for us as we follow it with a significant delay, when much is irretrievably lost). In addition, there are hostilities on our territories, which cannot but affect the pace of reforms. Therefore, it is appropriate and logical to enter the European space on a phased basis, which can be clearly represented as the below **integration model**. Consequently, the **integration efforts** of Ukraine should be as follows:

At the first stage (the war with Russia), Ukraine should focus on defense, scientific (in terms of military advances), cultural (informing the world about the antiquity and richness of Ukrainian culture, and therefore confuting various Russian fakes about Ukraine as a nonexistent state) and diplomatic cooperation (mainly in promoting the peace plan of Ukraine). The efforts of our state should be aimed at the country's survival and preventing such threats in the future. In this regard, Poland, a long-time ally in relevant affairs, can provide us with considerable assistance. On the other hand, Lithuania is able to share its experience in de-Russification of society. In turn, Ukraine should be more active in this regard, but it has problems mainly related to fundamental long-present shortcomings: a high level of corruption and a lack of self-identification in Ukrainian society (the latter often causes internal conflicts which are dangerous in wartime, especially when they concern the so-called national issue).

At the second stage (post-war reconstruction), the above areas of cooperation should be supplemented with a socio-economic one (in terms of reconstruction of the national economy). On the other hand, scientific and cultural cooperation should be expanded and deepened, and diplomatic cooperation should promote the idea of the investment attractiveness of post-war Ukraine. Thus, the latter is obliged to reform its political and economic system (including the tax system),

utterly update the legislation, bringing it closer to EU standards, initiate systemic reforms in pension support, education, health care, and systematize and deepen commenced ones. Moreover, it is necessary to offer incentives for small and medium-sized businesses, enshrine sustainable guarantees for investors where it is essential and beneficial for society, pursue a balanced protectionist policy, open free economic zones in the most convenient places, if possible (e.g., in resort regions), diversify energy supplies, while establishing effective domestic production (at the same time, it crucial to consider ways and mechanisms for the economy's transition to renewable sources that can cover the necessary energy costs), etc. All of the above are challenging systemic tasks, so the uncompromising fight against corruption (which is impossible without a transparent and effective law enforcement system, including judicial one) and unwavering work with public mentality should be actively undertaken at this stage. The experience of Polish reforms will be relevant, as well as the similar experience of Lithuania.

At the third stage (development stage), Ukraine should become a full member of the EU and NATO and begin to play an active role in both institutions. Partnership with Poland and Lithuania and coordination of positions before introducing any initiatives will make the latter more significant and acceptable to Ukraine and other countries. At the same time, the idea of transforming our state into an economic, scientific and cultural hub of Europe in general, and the Baltic-Black Sea region in particular, should come to the fore.

In our opinion, it is impossible to achieve goals and prospects without observing **European integration principles**, namely:

The principle of self-identification of society. It means that towards external relations, the entire society should act (regardless of language, faith, etc. of individual citizens) as a single whole based on historical roots and common interests. In other words, social actions should demonstrate independence and sovereignty from external effects and narratives (often unfriendly to us). We must feel like Ukrainians, masters on our own land. On the other hand, we should keep in mind that we are different, and the duty of the command of the Ukrainian language, culture and history does not force anyone to forget the language and culture of the native ethnic group. These things shall not contradict each other. Consequently, it is necessary to create appropriate conditions. The same applies to some economic issues, the implementation of which

manifests or may manifest the identity or ethnic characteristics of an individual citizen.

The principle of a coherent foreign policy. It is evident as a compromise balance between integration requirements and national interests. Entering the European space (including using the capacity of the **Lublin Triangle**) should not close for Ukraine other markets and opportunities for mutually beneficial cooperation with those countries that are not part of this space. Moreover, it is inappropriate to approve those decisions and standards that frankly destroy the domestic producer, and where such standards are crucial and necessary for the development of Ukraine, a sufficient transition period should be set for relatively painless adaptation to the new conditions of Ukrainian enterprises, organizations, and institutions.

The principle of active initiation. Under any conditions, Ukraine should not be a passive observer and supplicant in the European space in general and in the **Lublin Triangle** in particular; it should actively promote its ideas and proposals and defend own interests in the international arena.

The principle of external attractiveness. It includes a transparent national economic, fiscal and social policy, observance of human rights, clear external course, fair business support, investment protection, etc.

Every country has interdisciplinary business culture due to a wide range of factors shaping it. They are structured and interrelated and form two groups. The first group (economic, institutional, international, and psychological) are determinants. The second group (demographic, communication, scientific-technical, and natural-geographical) are derivatives or jointly ordered in relation to the former.

Domestic business culture is a system of values, characteristics and codes of conduct inherent in entrepreneurship, basic rules and norms of doing business, traditions and ethics shaped evolutionarily and reproduced in time, space, country (or a group of countries formed by relevant parameters), and under specific combinations.

The specified characteristics of key parameters of the business culture of every country are based on the assimilation of research and practice results of world comparative economic studies and are as follows.

The Power Distance parameter can be described as the distance between middle- and low-level managers to make crucial business decisions. "Individualism" measures the development and spread of an individualistic approach to launching and running a business. "Courage" measures the

advantage that society gives to business success, assertiveness, and materialism. In countries with a high level of “courage”, the struggle for power in organizations is usually implemented through struggle and confrontation rather than through mutual concessions based on the parties’ interests. “Uncertainty Avoidance” measures the degree to which society, and therefore managers, find uncertainty and ambiguity uncomfortable and strive to cope with them. “Long-Term Orientation” shows whether managers in their behavior focus on the short- or long-term perspective. “Indulgence” in comparative economics is interpreted as an assessment of natural desires, selfishness, and profit satisfaction in entrepreneurship and whether these “values” permeate all other areas of society.

Fig. 1 shows the characteristics of the business culture of the mentioned countries in terms of power distance, individualism, and courage, involving their quantitative assessment. According to power distance, the countries of the Lublin Triangle are characterized by a very diverse business culture. Lithuania has the lowest power

distance between middle- and low-level managers (42 points) and hence does not differ significantly from the developed countries of the world. Poland (68 points) has a mean value and is generally comparable to developed European countries. The highest level of power distance is peculiar to business environment of Ukraine (92 points).

The “individualism” parameter is the same in Poland and Lithuania (60 points each). Such an indicator is typical for Western countries. Ukraine (25 points) is a classic collectivist country – such a form is typical for Eastern countries. However, according to the authors’ empirical research, Ukraine ranks much higher by this parameter and slightly differs from Poland, which is about halfway between the West and the East.

In general, the “courage” parameter renders quite similar features in the business culture of Lithuania and Ukraine (19 and 27 points, respectively). Poland (64 points) represents a more Western trait of realism in entrepreneurship and management.

Figure 2 similarly demonstrates the characteristics and assessments of the national

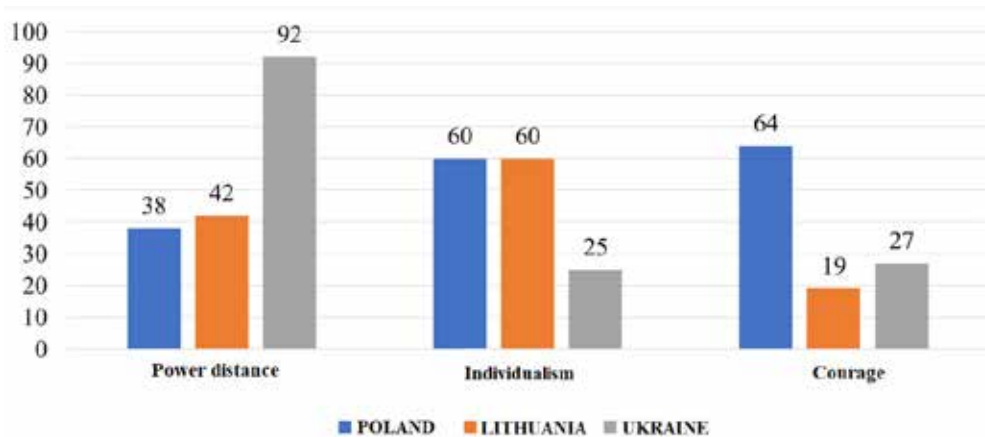

Fig. 1. Comparative characteristics of the national business cultures of the Lublin Triangle in terms of “power distance”, “individualism” and “courage”

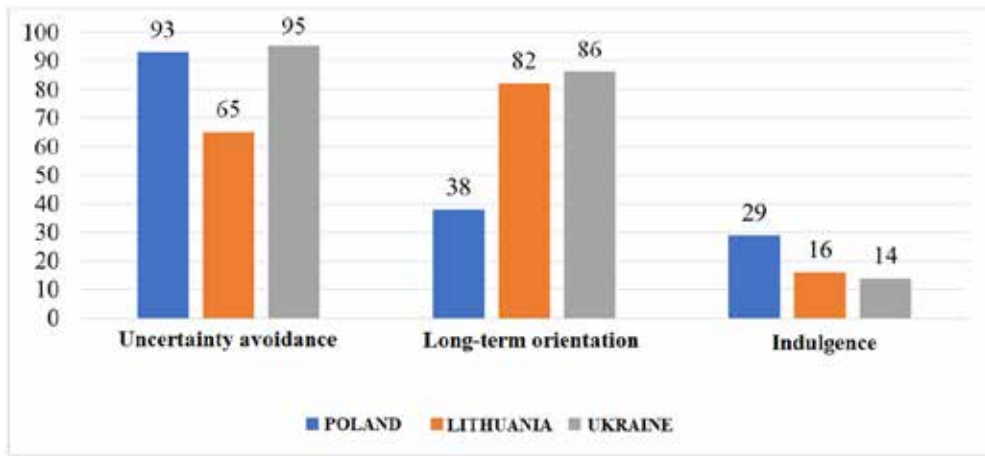

Fig. 2. similarly demonstrates the characteristics and assessments of the national business cultures of the Lublin Triangle countries under three other dimensions which are widely used in modern comparative economic studies

business cultures of the Lublin Triangle countries under three other dimensions which are widely used in modern comparative economic studies.

In the dimension of “uncertainty avoidance”, the business cultures of Poland and Ukraine are not only similar but also very close (93 and 95 points, respectively), and Lithuania differs from both countries in this regard (65 points). In terms of “long-term orientation”, the national business cultures of Lithuania and Ukraine are also close (82 and 86 points, respectively). On the other hand, Poland has a strong short-term business orientation (38 points).

The national business cultures of Lithuania and Ukraine are also very close in terms of tolerance (16 and 14 points, respectively), as is Poland (29 points). A general comparative analysis of the business cultures of the Lublin Triangle countries shows that they resemble each other: in five of the six dimensions, their business cultures are pairwise similar (even identical, as in the case of “individualism” in Poland and Lithuania).

At the same time, an objective analysis shows that, paradoxically, the business cultures of Lithuania and Ukraine are more similar. This is due to the similarity their business cultures in terms of “courage” (19 and 27 points, respectively), “long-term orientation” (82 and 86 points) and “tolerance” (16 and 14 points).

Based on the sectoral structure of the national economic complexes of Poland, Lithuania, and Ukraine and current trends, the countries cooperate most effectively in the agri-food sector (agriculture, mainly the processing and food industry), industrial construction (implementation of large infrastructure projects – predominantly the logistics of road and rail transport, modernization of ports and terminals, etc.), energy (implementation and modernization of terminals), energy (including nuclear energy), oil refining, IT, and almost all industry segments.

In addition to the sectoral dimension, special attention should be paid to interregional cooperation. It would be expedient to create Euroregions and transnational clusters more systematically. Cooperation on economic free zones can be very productive, as can be seen from the analysis of the Lodz Special Economic Zone. Cooperation between the countries of the Lublin Triangle in creating a Euroregion or a free economic zone can be efficient if the European Union provides particular support.

Under sectoral and regional cooperation through bilateral and tripartite business entities, it would be appropriate to focus on the internal market, given the similarity and complementarity of national business cultures. At the same time, it makes sense to consider the option of accelerating the transition from simple import-export transactions between business entities to more advanced forms of integrated cooperation. This emerges from the study of theoretical, methodological, and applied practical aspects of the national business culture.

Under institutional, organizational and methodological support, including direct economic and regulatory policies of the countries, cooperation between Poland, Lithuania and Ukraine can result in a solid integration center for most part of Central and Eastern Europe. It includes Latvia, Estonia, Slovakia, Romania, and Bulgaria, which is confirmed by the parameters of their national business cultures (Table 1). The main conclusions of the comparative analysis of the business culture of these countries based on the developments presented in Table 1 can be summarized as follows.

Ukraine (92 points), Romania (90 points) and Slovakia (100 points) are close to each other in terms of power distance, as are Lithuania (42 points), Latvia (44 points) and Estonia (40 points). In addition, Poland (68 points) and

Table 1

Parameters of national business culture in Poland, Lithuania, Ukraine, Latvia, Estonia, Slovakia, Romania, and Bulgaria

Country	Power distance	Individualism	Courage	Uncertainty avoidance	Long-term orientation	Indulgence
Poland	68	60	64	93	38	29
Lithuania	42	60	19	65	82	16
Ukraine	92	25	27	95	86	14
Latvia	44	70	9	63	69	13
Estonia	40	60	30	60	82	16
Slovakia	100	52	100	51	77	28
Romania	90	30	42	90	52	20
Bulgaria	70	30	40	85	69	16

Source: compiled by the authors

Romania (70 points) have similar characteristics of national business culture.

Three countries (Poland, Lithuania and Estonia) scored 60 points in terms of “individualism”. The countries of this subgroup are close to Slovakia (52 points), on the one hand, and Latvia (70 points), on the other. Bulgaria and Romania are the same in this aspect (30 points each) and are quite close to Ukraine (25 points).

From the perspective of courage, Romania and Bulgaria are very close (42 and 40 points, respectively), as are Lithuania (19 points), Ukraine (27 points) and Estonia (30 points). Latvia (9 points) logically goes alongside with Lithuania.

Poland (93 points), Ukraine (95 points), Romania (90 points), and Bulgaria (85 points) are very close in terms of uncertainty avoidance. Lithuania, Latvia and Estonia (65, 63 and 60 points, respectively) are close to Slovakia (51 points).

In terms of long-term orientation, Lithuania and Estonia have the same indicators (82 points), as do Latvia and Bulgaria (69 points each). Ukraine (86 points) and Slovakia (77 points) are very close to the first subgroup.

In terms of indulgence, the three countries are the same: Lithuania, Estonia, and Bulgaria (16 points each). Ukraine and Latvia are very close to them (14 and 13 points, respectively), as is Romania (20 points). Poland and Slovakia (29 and 28 points, respectively), which are also almost identical here, differ little from Romania (20 points).

By relying on the data presented in Table 1, the following generalizations can be made. The relevant group of eight Central and Eastern European countries have close similarities in four of the six parameters used in alike comparative studies (individualism, uncertainty avoidance,

long-term orientation, and indulgence); seven to eight countries share that kind of similarity, most often Poland, Slovakia, the Czech Republic, and Slovakia. The other two parameters (“power distance” and “courage”) are somewhat less similar.

Thus, the expansion of integration ties between Poland, Lithuania and Ukraine in priority areas of activities both at the interstate level and between economic organizations and the intensification of organizational and economic benefits of such cooperation can (as an example and impetus) lead to the formation of similar collaboration in the markets of the countries of the expanded grouping.

The institutional basis for cooperation between Ukraine and Poland is represented by a contractual legal framework which comprises 156 current international legal documents [6].

The Ukrainian-Polish cooperation is grounded on the Treaty on Good-Neighborliness, Friendly Relations and Cooperation between Ukraine and the Republic of Poland as of May 18, 1992 [7].

Figure 3 shows the key indicators of bilateral trade between Ukraine and Poland.

Figure 4 shows the commodity structure of exports from Ukraine to Poland for 2022.

Figure 5 shows the dynamics of exports and imports between Ukraine and Poland for 2017–2021.

Conclusions. National business culture is one of the fundamental components not only of entrepreneurial activity but also of the economic organization of the entire modern society. The component is interdisciplinary. At the same time, it can act as a stimulus and restrainer, especially for business development and international integration.

For the Lublin Triangle, the business culture of every country can be a potent force of multilateral

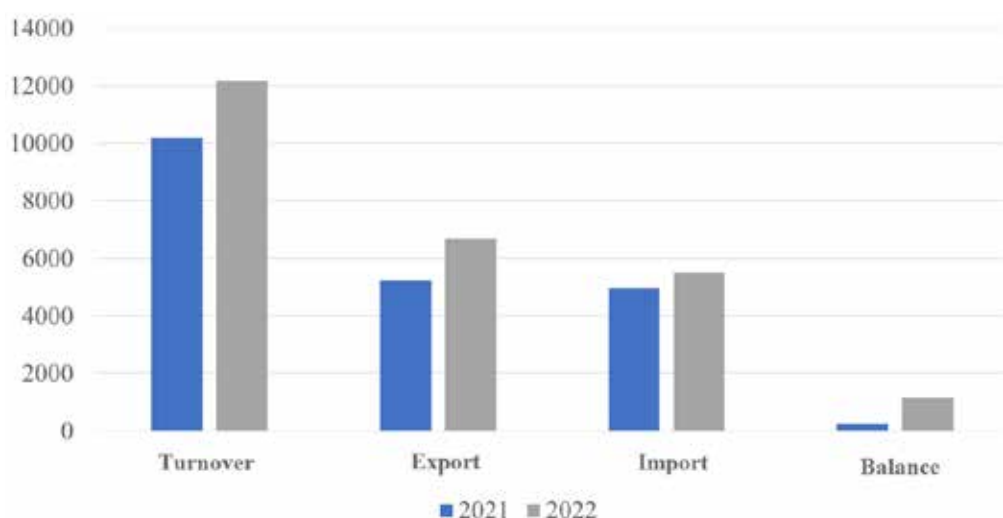

Fig. 3. The key indicators of bilateral trade between Ukraine and Poland for 2021–2022, mln. USD

Source: [8].

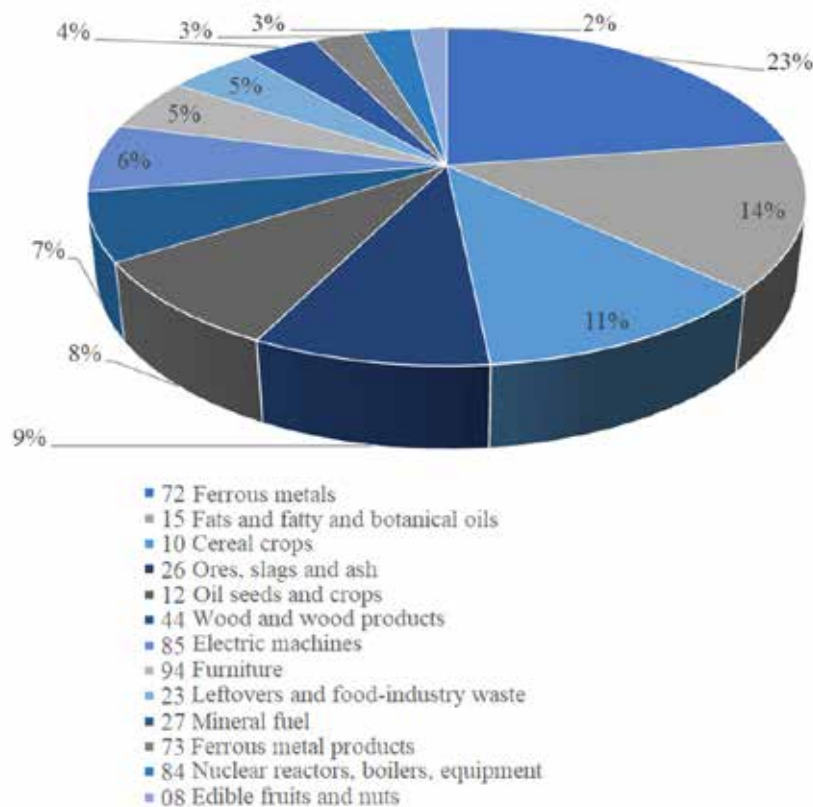

Fig. 4. Commodity structure of exports from Ukraine to Poland for 2022, %

Source: [8].

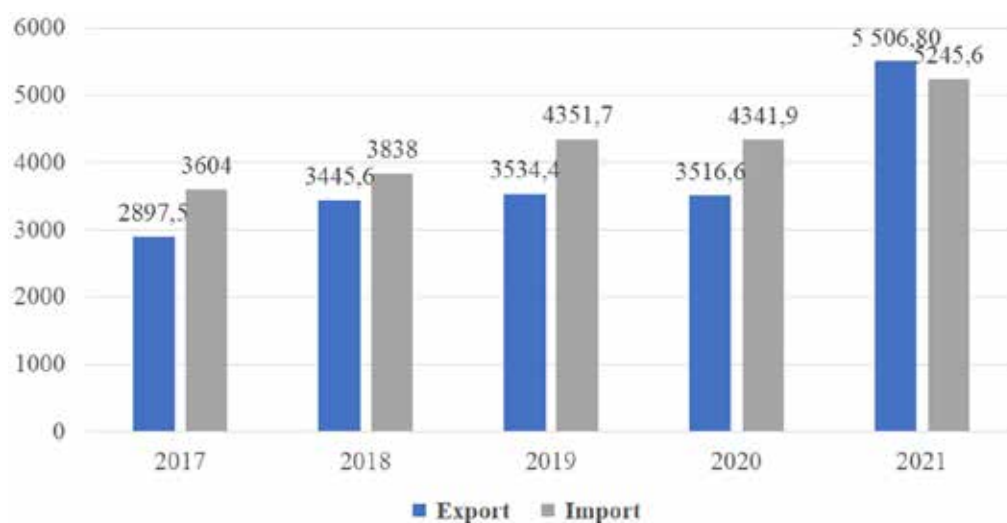

Fig. 5. The key indicators of bilateral trade between Ukraine and Poland for 2017–2021, mln. USD

Source: [8].

cooperation both at the interstate level of the original member states – Poland, Lithuania and Ukraine, and at the level of business entities. This is largely due to the centuries-old common history of the Kingdom of Poland and the Grand Duchy of Lithuania. In our opinion, its origins were laid not only by the Union of Lublin in 1569 but also by the Union of Krevo in 1385.

Cooperation between the countries of the Lublin Triangle is in line with the EU spirit: it can be an essential complement to ensure

economic and political stability on the eastern border.

Based on the similarity between national business cultures, other countries of Central and Eastern Europe – Latvia, Estonia, Slovakia, Romania, and Bulgaria – are very close to the founding countries of the Lublin Triangle. Therefore, successful cooperation within the Lublin Triangle between Poland, Lithuania and Ukraine can be an essential element of integrated cooperation between the countries of Central

and Eastern Europe and the European Union as a whole.

Directions for further development include the understanding of the broad institutional framework (prerequisites) of Polish-Lithuanian-Ukrainian cooperation and substantiation of specific economic mechanisms, i.e., the development of investment projects in specific priority sectors and areas of cooperation between the Lublin Triangle's parties. They could shape the basis for expanding the format of the Lublin Triangle and ensuring a high level of competitiveness in the modern system of international division of labor.

Thus, we notice that Ukraine can benefit much within the Lublin Triangle. At the same time, it is obvious that in order to make the most of prospects, our state should do a lot of homework. Other parties of the Triangle will help us, but they will not work for us; we will have to do it on our own, overcoming the inertial resistance of some conservative-minded segments of the population. Such a path involves unpopular decisions, as well as inevitable losses. Nevertheless, it should lay the groundwork for building a more humane, modern, and just Ukrainian society.

BIBLIOGRAPHY:

1. Алексеева Т.І., Гончарук К.О. Міжнародні відносини між країнами Люблінського трикутника новий формат співпраці крізь призму історичного минулого / Т.І. Алексеева, К.О. Гончарук // Світове господарство та міжнародні економічні відносини. Серія: Економіка та підприємництво. 2021. №2 (119) С. 11–14.
2. Моцик О.Ф. Інституційні чинники модернізації українсько – польських відносин в гуманітарній сфері в умовах процесів євроінтеграції: дис. ... кандидата політ. наук: 23.00.02 / Моцик Олександр Федорович. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Л. Українки, ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 267 с.
3. Панчук Р.М. Україна у міждержавному співробітництві країн Балтійсько – Чорноморського простору: дис. ... доктора філософії: 052 / Панчук Роман Михайлович. К: КНУ ім. Т. Шевченка, 2020. 254 с.
4. Спільна декларація міністрів закордонних справ України, Республіки Польща та Литовської Республіки щодо заснування «Люблінського трикутника». // Міністерство закордонних справ України 28.07.2020. [Електронний ресурс]. URL: <https://mfa.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-ministriv-zakordonnih-sprav-ukrayini-respubliki-polshcha-ta-litovskoyi-respubliki-shchodo-zasnuvannya-lyublinskogo-trikutnika>. Назва з екрану.
5. Чеботарьов Є.В. «Люблінський трикутник»: інституціональні передумови та економічний потенціал створення / Є.В. Чеботарьов // Економічний вісник донбасу. 2020. № 3 (61). С. 41–48.

6. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/233-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-polyshheju>
7. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_172#Text
8. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/229-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-polyshheju>

REFERENCES:

1. Alekseeva T.I., Honcharuk K.O. (2021). Mizhnarodni vIdnosini mizh krayinami Lyublinskogo trikutnika noviy format spivpratsi kriz prizmu istorichnogo minulogo [*International relations between the countries of the Lublin triangle – a new format of cooperation through the prism of the historical past*] World economy and international economic relations. Series: Economy and entrepreneurship, 2 (119), 11–14 [in Ukrainian].
2. Motsyk O.F. (2020). Institutsiyni chinniki modernizatsiyi ukrayinsko – polskih vidnosin v gumanitarniy sferi v umovah protsesiv Evrointegratsiyi [*Institutional factors of modernization of Ukrainian-Polish relations in the humanitarian sphere in the context of European integration processes*]. Candidate's thesis. Lutsk: Eastern Europe. national University named after L. Ukrainka, Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
3. Panchuk R.M. (2020). [Ukraine in the interstate cooperation of the countries of the Baltic – Black Sea region]. Candidate's thesis. K: Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian].
4. Spilna deklaratsiya ministriv zakordonnih sprav Ukrayini, Respubliki Polska ta Litovskoyi Respubliki schodo zasnuvannya «Lyublinskogo trikutnika» (2020, July 28). [*Joint declaration of the Ministers of Foreign Affairs of Ukraine, the Republic of Poland and the Republic of Lithuania regarding the establishment of the «Lublin Triangle»*]. Kyiv: Ministry of Foreign Affairs of Ukraine Retrieved from: <https://mfa.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-ministriv-zakordonnih-sprav-ukrayini-respubliki-polshcha-ta-litovskoyi-respubliki-shchodo-zasnuvannya-lyublinskogo-trikutnika>. – Name from the screen [in Ukrainian].
5. Chebotaryov E.V. (2020). «LyublinskIy trikutnik»: institutsionalni peredumovi ta ekonomichniy potentsial stvorenniya [*“Lublin triangle”: institutional prerequisites and economic potential of creation*] Economic Bulletin of Donbass, 3 (61), 41–48 [in Ukrainian].
6. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/233-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-polyshheju>
7. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_172#Text
8. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/229-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-polyshheju>

Кудлик Наталія Миронівна,

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, 76010, м. Івано-Франківськ, вул. Короля Данила, 13, e-mail: nataliia.kudlyk@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0006-7256-4958>

Kudlyk Nataliia Myronivna,

Postgraduate Student of the Department of Public Management and Administration, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, 76010, Ivano-Frankivsk, 13, Korolya Danyla str., e-mail: nataliia.kudlyk@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0006-7256-4958>

Молодцов Олександр Володимирович,

доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, 76010, м. Івано-Франківськ, вул. Короля Данила, 13, e-mail: omolodtsov20@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4168-0092>

Molodtsov Oleksandr Volodymyrovych,

Doctor of Public Administration, Associate Professor, Professor at the Department of Public Management and Administration, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, 76010, Ivano-Frankivsk, 13, Korolya Danyla str., e-mail: omolodtsov20@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4168-0092>

ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА ПАЛАТА ЯК ІНСТИТУЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА СТРУКТУРНИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ «GOVERNANCE»

Анотація. Мета роботи. Повномасштабна російська агресія зумовлює необхідність відновити втрачений економічний потенціал на основі розвитку підприємництва, яке значною мірою опирається у своїй діяльності на торгово-промислові палати. Останні мають стати одними із основних суб'єктів економічного відновлення держави. Виконання цього завдання стає можливим у разі конструктивної співпраці органів публічного управління та адміністрування з громадськими організаціями в рамках системи публічного управління «governance», яка є зразковою для України. На сьогодні ми ще не отримали всебічного розгляду публічно-управлінського аспекту взаємодії торгово-промислових палат та органів публічного управління та адміністрування. У той же час інтерес до цієї взаємодії знову набуває актуальності у зв'язку із завданнями публічно-управ-

лінської влади відбудувати економіку України, спираючись на ефективну модель взаємодії з підприємницькими структурами та їх бізнес-об'єднаннями. **Мета дослідження** полягає у наданні всебічної характеристики торгово-промислової палати як інституції та структурного елемента системи «governance». **Методологія.** Потреби корекції та налагодження публічно-управлінських процесів відповідно до нових завдань потребують їх теоретичного обґрунтування та відповідного теоретико-методологічного апарату з теорії публічного управління, адміністративного права, економіки, соціології. Реалізація цього дослідження буде опиратись також на понятійний апарат теорії нового інституціоналізму, серед аналітичних інструментів якої є поняття «інститут» та «інституція». **Наукова новизна** полягає у наданні розгорнутої характеристики торгово-промислової палати як інституції громадянського суспільства, яка виконує функції структурного елемента зразкової для України моделі публічного управління «governance». **Висновки.** Всебічний розгляд торгово-промислової палати як інституції громадянського суспільства та елемента системи (моделі) публічного управління «governance» дають підстави вважати цю громадську структуру унікальним елементом самоорганізації підприємництва. Вона «по вертикалі» представляє інтереси всіх рівнів підприємництва – малого, середнього та великого. А «по горизонталі» охоплює своєю діяльністю усі сфери підприємництва – промисловість, внутрішню та зовнішню торгівлю, сільське господарство, фінансову систему, сферу послуг.

Ключові слова: торгово-промислова палата, інститут, інституція, підприємницька інфраструктура, некомерційна публічна корпорація, система публічного управління «governance».

CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY AS AN INSTITUTION OF CIVIL AND A STRUCTURAL ELEMENT OF THE «GOVERNANCE» SYSTEM

Abstract. The goal of the work. Full-scale Russian aggression makes it necessary to restore the lost economic potential on the basis of the development of entrepreneurship, which largely relies in its activity on the chambers of commerce and industry, which should become one of the main subjects of the economic recovery of the state. Fulfillment of this task becomes possible in the case of constructive cooperation of public management and administration bodies with public organizations within the framework of the «governance» public management system, which is exemplary for Ukraine. To date, we have not yet received a comprehensive review of the public management aspect of the interaction between chambers of commerce and public management and administration. At the same time, the interest in this interaction is gaining relevance again in connection with the tasks of the public-management authorities to rebuild the economy of Ukraine, based on an effective model of interaction with business structures and their business associations. **The purpose of the study** is to provide a comprehensive description of the Chamber of Commerce and Industry as an institution and a structural element of the «governance» system. **Methodology.** The need for correction and adjustment of public management processes in accordance with new tasks requires their theoretical justification and the corresponding theoretical and methodological apparatus from the theory of public management, administrative law, economics, sociology. The implementation of this study will also be based on the conceptual apparatus of the theory of new institutionalism, among the analytical tools of which are the concepts of «institute» and «institution». **The scientific novelty** consists in providing a detailed description of the Chamber of Commerce and Industry as an institution of civil society, which performs the functions of a structural element of the model of public administration «governance» that is exemplary for Ukraine. **Conclusions.** A comprehensive examination of the Chamber of Commerce and Industry as an institution of civil society and an element of the system (model) of public management «governance» gives reasons to consider this public structure a unique element of self-organization of entrepreneurship. It «vertically» represents the interests of all levels of entrepreneurship – small, medium and large. And «horizontally» covers all spheres of business – industry, domestic and foreign trade, agriculture, the financial system, the sphere of services.

Key words: chamber of commerce and industry, institute, institution, entrepreneurial infrastructure, non-commercial public corporation, public management system «governance».

1. Вступ

Дослідженням становлення та розвитку торгово-промислової палати (далі – ТПП) України займалися такі вітчизняні дослідники як: Б.В. Александрова, Г.М. Болдирь, І.Л. Гурняк, К.Р. Добкіна, А.В. Куц, Г.Д. Чижиков та інші. У цих працях основним предметом розгляду проблематики торгово-промислових палат є економічні та правові аспекти їх функціонування. Ці дослідники висвітлили важливі питання, пов'язані з розуміння ролі та функцій цих структур серед ринкових інститутів та інституцій. У дослідженнях вони опирались, головним чином на можливості неокласичного економічного аналізу, теоретичні основи якого закладені О. Вільямсоном, Д. Нортон, р. Коузом та іншими. Наш аналіз наукової літератури з тематики ТПП показує, що ми ще не отримали всебічного розгляду публічно-управлінського аспекту взаємодії торгово-промислових палат та органів публічного управління та адміністрування. У той же час інтерес до цієї взаємодії знову набуває актуальності у зв'язку із завданнями публічно-управлінської влади відбудувати економіку України, спираючись на ефективну модель взаємодії з підприємницькими структурами взагалі, й з ТПП, зокрема. Це потребує формування відповідних інституціональних засад та інституційного забезпечення.

На порядку денному стоїть питання інституціоналізації більш ефективних механізмів партнерства влади та бізнесу. Ця проблематика, зокрема, потребує дослідження ТПП як інституції громадянського суспільства, яка взаємодіє з органами публічного управління та адміністрування з метою вирішення проблем розвитку підприємництва в системі публічного управління «governance». Відповідно, **мета дослідження** полягає у наданні всебічної характеристики ТПП як інституції та структурного елемента системи публічного управління «governance». Досягнення мети дослідження потребує теоретичного обґрунтування на основі теоретико-методологічного апарату теорії публічного управління, адміністративного права, економіки, соціології, теорії нового інституціоналізму, серед аналітичних інструментів якої є поняття «інститут» та «інституція». Логіка представлення дослідженого матеріалу передбачає послідовне розкриття інституціональної природи ТПП, специфіки взаємодії ТПП з органами публічного управління та адміністрування в системі «governance», особливостей ТПП як публічної некомерційної організації та висновків.

2. Інституціональна природа ТПП та її інституціональна спроможність

Інституціональна природа бізнес-об'єднань пов'язана з певними суспільними відносинами та потребами, для задоволення яких створюються інститути та інституції з типізованими під певні завдання функції. Досить часто ці два поняття («інститут» та «інституція») отожденоються. Не поглиблюючись у деталі наукової дискусії з цього приводу, відзначимо, що більш коректний підхід продемонстровано у наукових працях, де обґрунтовується необхідність розрізнення смислового наповнення цих базових аналітичних категорій, які виступають інструментами дослідження тих чи інших соціальних феноменів. Оскільки ми плануємо розкрити поставлену проблему через ці методологічні інструменти, коротко їх охарактеризуємо.

«Інститут» ми трактуємо, вслід за Н. Обушною, як стійкі (довготривалі) соціально-економічні відносини у суспільстві, що відображають його нормативно-ціннісні й культурні характеристики й передбачають ефективний розподіл функцій у процесі спільної діяльності, та ґрунтуються на формальних і неформальних інституціях. Із запропонованого визначення випливає, що будь-який інститут має у своєму розпорядженні унікальний склад інституцій, що забезпечує можливість різноманітних форм організації людської діяльності, та закріплює видовий статус організацій, оскільки виступає як їх абстрактно-функціональна модель» (Обушна, 2016). Інституціональні зміни, як показали автори роботи (Dzvinchuk, Petrenko, Orlov, Molodtsov, 2020), завжди пов'язані з інституційними змінами, які здійснюються на основі перегляду функцій інституцій в рамках домінуючої інституціональної матриці.

Основним елементом інституту є правила (стандарты, алгоритми, статутні вимоги). Вони мають бути усталеними та пов'язаними один з одним через наявні ідентичності, які надають відчуття приналежності до класифікаційних груп та полегшують розпізнавання (інституціональну ідентифікацію) в них. Норми законодавства мають врегулювати відносини, пов'язані з цими потребами. Інакше кажучи, інституціональна природа будь-яких інститутів відбивається у нормах законів, у яких зазначається особливе функціональне призначення кожного з них. У цьому плані теорія публічного управління та адміністрування орієнтується на соціологічні знання, згідно з якими поняття «інститут» вважається одним з найважливі-

ших, оскільки воно вказує на значущі публічно-управлінські аспекти: а) особлива форма (інституціоналізованої) соціальної дії; б) специфічна реальність, що формується в різних сферах суспільства; в) комплекс норм (формальних та неформальних), що регулюють групу однорідних суспільних відносин.

Суспільний феномен (інститут), що характеризується такими ознаками, впорядковує і формалізує політичні, економічні та ідеологічні відносини, забезпечує згуртованість суспільства, робить його функціонування більш сталим та передбачуваним. Відповідно до сказаного, логічно розуміти під спроможністю інституту – здатність регулювати певний тип соціальних відносин на основі визнаних державою міжнародно-правових актів, національного законодавства та суспільної легітиматії (нормативний аспект сутності інституту). На цей суттєвий момент слушно звертають увагу окремі дослідники (Баштанник, 2023; Обушна, 2016). Інституціональна спроможність реалізується через інституції – тобто через організації, що наділені набором певних типізованих функцій.

Інституції мають бути здатними виконувати свої функції на основі нормативно-правового, організаційного та ресурсного забезпечення (структурний аспект сутності інституції). Цей феномен називається інституційною спроможністю. Вона характеризується такими параметрами: 1) нормативно-правова складова – наявність узгодженої нормативно-правової бази; 2) організаційна складова – наявність необхідного рівня структурної диференціації; 3) ресурсна складова – наявність достатнього обсягу людських і матеріальних ресурсів (Баштанник, 2023). Таким чином, поняття «інститут» та «інституція» не є тотожними, відповідно ми маємо розрізняти «інституціональну» та «інституційну» спроможності. Відповідно до сказаного вище під інституціональною спроможністю ТПП ми маємо розуміти здатність міжнародно-правових актів та національного законодавства регулювати сферу відносин, пов'язану з функціонуванням та розвитком підприємництва. Під інституційною спроможністю – здатність ТПП виконувати свої функції на основі нормативно-правового, організаційного та ресурсного забезпечення. Специфіка взаємодії ТПП з органами публічного управління та адміністрування в системі «governance»

У такий спосіб зазначені вище методологічні позиції ми екстраполюємо на регулювання економічних відносин за участю ТПП, оскільки принципи, механізми та особливості взаємодії

держави та підприємницького співтовариства через створені ними організації мають інституціональну природу. Відповідно розвиток підприємництва ми можемо представити як розвиток спеціалізованих інститутів та інституцій. Інституції громадських об'єднань підприємців існували з найдавніших часів. Початок їх утворення може бути віднесений до часів язичницьких релігій. Прикладом цього може бути колегія купців, відома ще за часів Стародавнього Риму. Але нас цікавить передусім проблематика сучасної України, де розвиток інституцій підприємництва супроводжується пошуком нових форм представництва та механізмів реалізації його інтересів у взаємодії із органами публічного управління та адміністрування.

Ідеальною моделлю такої взаємодії на сучасному етапі суспільних відносин є модель «governance», яка представляє собою певну систему прийняття взаємоузгоджених рішень у різних сферах, у тому числі у сфері розвитку економіки та підприємництва. Система «governance» як полісуб'єктне управління є однією із форм реалізації системи публічного управління «government». Органи публічної влади, що функціонують у системі «government», можуть використовувати «governance», коли перестають бути суто моноцентричними й стають одним із суб'єктів, залучених до процесу прийняття рішень. Як справедливо відмічають Е. Лібанова та С. Романюк, важливість такого управлінського інструментарію для органів влади є достатньо високою: у випадку його використання державні (та місцеві) органи розглядають приватних та громадських акторів суспільства як ресурси та інструменти для спільного формування й здійснення політики на противагу їх перетворенню у пасивні цілі та об'єкти державного регулювання (Лібанова, Романюк 2023).

Формування системи «governance» є досить складним процесом. На цьому шляху змінюється модель прийняття публічно-владних рішень, змінюються інститути, переглядаються система цінностей та інституції, масштаб та засоби здійснення повноважень органів публічної влади та громадських інституцій. Як стверджують фахівці ОЕСР, на ці зміни вплинули чотири групи історичних факторів. Перша – це прямий вплив боротьби за впровадження більшої демократії та конкурентних ринків. Друга – зростання економічної продуктивності й матеріального добробуту, які змінили цілі і методи управління домогосподарствами, підприємствами та органами публічної влади. Третя –

містить правила й системи переконань, які впливають на прийняття рішень та їх імплементацію у всіх сферах суспільних відносин. Насамкінець, четверта група факторів – це інновації та трансформації інституціонального дизайну, організаційної структури та адміністративної діяльності (OECD, 2001).

Інституціональний дизайн системи публічного управління «governance» передбачає, що органи публічного управління та адміністрування зобов'язані створювати сприятливі умови для підприємництва, реалізації самостійної, систематичної бізнес-активності із виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, здійснюваної фізичними та юридичними особами на власний ризик з метою отримання прибутку. За рахунок бізнес-активності органи публічної влади намагаються досягти більш динамічного зростання та підвищити ефективність господарської системи на основі її модернізації. Зрозуміло, що на цьому шляху виникає багато проблемних питань щодо інституціональної взаємодії «держава – підприємництво», відповіді на які, серед іншого, залежать від коректного розуміння інституціональної природи ТПП та її інституційної спроможності.

Досить часто в українському науковому дискурсі систему публічного управління «governance» позначають терміном «врядування» і використовують його переважно для характеристики механізму взаємодії органів влади різного рівня (національного, регіонального, місцевого) між собою та / чи з іншими зацікавленими особами – бізнесовими структурами, громадськими організаціями, різноманітними соціальними групами – щодо формування державної політики та зміцнення взаємної довіри (Шаульська, 2018). Проте ми дотримуємось ширшої інтерпретації відносить governance до різних моделей координації суспільних відносин із складними взаємозалежностями, характеризуючи його як «структуровані шляхи і заходи, в яких дивергентні переваги незалежних акторів транслюються у вибір політики «локалізованих цінностей» так що плюралізм інтересів трансформується у скоординовану дію і досягається згода акторів». Згідно з концепцією «governance» органи публічної влади управляють суспільством зверху-донизу через закони, правила і децентралізоване полісуб'єктне управління, що базується на взаємозалежності, переговорах та довірі (Лібанова, Романюк, 2023).

Система публічного управління «governance» базується на принципах, якими мають керуватись ТПП та всі інші добровільні об'єднання.

Ці інституціональні норми зазначені у статті 3 Закону України «Про громадські об'єднання» (2012 р.). Це принципи: добровільності; самоврядності; вільного вибору території діяльності; рівності перед законом; відсутності майнового інтересу їх членів (учасників); прозорості, відкритості та публічності. Модернізація в Україні інститутів на основі зазначених вище принципів змінила основоположні інститути пострадянського українського суспільства, створила базові умови для підвищення його потенційної конкурентоспроможності та ефективності в системі ринкових відносин. Сьогодні можна констатувати, що інституціональні перетворення, проведені в Україні з початку отримання незалежності, сприяли поступовій трансформації традиційного «закритого суспільства» у «відкрите», підвищенню громадянської активності різних соціальних верств, створенню мережі різноманітних добровільних об'єднань в різних сферах суспільного життя. Ця мережа поступово заповнювала простір між державою та суспільством й сьогодні стала своєрідним посередником між ними.

Чільне місце серед цих «сполучних ланок» зайняли різноманітні представницькі організації підприємців (ТПП, біржові товариства, профспілки, асоціації роботодавців та інші), які виступають інституціональними структурами громадянського суспільства у сфері економічних відносин. Але сама наявність великої кількості бізнес-об'єднань ще дає достатніх підстав, щоб стверджувати, що їх взаємодія з органами публічного управління та адміністрування відповідає всім характеристикам системи «governance» з погляду її оцінки як способу координації у прийнятті колективно обов'язкових рішень різними незалежними один від одного суб'єктів влади та суспільства.

Сам факт реалізації в Україні правової системи, яка дає змогу утворювати громадські об'єднання на основі волевиявлення громадян та діяти незалежно від держави, засвідчив, що створено інституціональне середовище, сприятливе для вираження та захисту колективних інтересів. Через громадські об'єднання її члени та широкі верстви населення залучаються до активної державотворчої діяльності, та стають фактором впливу на всі публічно-владні інституції. Вони покликані захищати суспільство від необґрунтованого втручання держави в громадське життя. Громадські об'єднання дають можливість задовольняти природну потребу людини реалізовувати себе у справі розбудови суспільства та держави, значною

мірою, за рахунок ефективної діяльності підприємницьких структур. Для координації своїх рішень вони, згідно з концепцією публічного управління «governance», мають наближатися до позицій, яких дотримуються органи публічної влади. Водночас між державою і громадянським суспільством має зберігатися певна дистанція у відносинах управління, оскільки інакше суспільство ризикує зіткнутися або з деволуцією інститутів управління, або етатизацією інститутів громадянського суспільства (Bashtannyk, 2023).

В рамках системи «governance» ТПП, як громадська інституція, має виконувати функції суб'єкта самоорганізації підприємницьких структур. Як зазначає відомий у світі дослідник-економіст М. Фрідман, економічна влада може бути широко розосереджена. Немає закону збереження енергії, що змушує нові центри економічної могутності зростати за рахунок вже існуючих у результаті дій багатьох людей (Friedman, 1992). Це відрізняє економічну владу від політичної, яка завжди намагається сконцентрувати владу у своїх публічно-владних структурах. Тому можна стверджувати, що економічна влада за своєю інституціональною природою є більш розосередженою (децентралізованою) ніж політична.

Специфікою ТПП як добровільного об'єднання є те, що вона є суб'єктом економічного середовища, яке представляє собою певну упорядковану економічну структуру – економічну спільноту. Кожний суб'єкт у цій спільноті має свою специфічну роль в розосереджених реаліях економічної влади. До поняття «економічна спільнота» входять всі без виключення суб'єкти економічної діяльності. ТПП слід виділяти серед інших, оскільки її місце в системі економічних відносин визначає її особливу сферу активності зі своїми специфічними інтересами та цілями. Якщо йти цією логікою далі від загального до конкретного, то ми маємо наступним кроком виділити ТПП із загальної структури бізнес-спільноти й віднести її до бізнес-асоціації, інституціональне призначення якої полягає в тому, щоб бути базисом розвитку сучасних бізнес-спільнот. Таким чином, інституціональна роль ТПП як бізнес-об'єднання полягає в тому, щоб бути одним із основних елементів самоорганізації бізнес-спільноти. Окрім ТПП до сучасних бізнес-асоціацій належать професійні об'єднання, федерації виробників, асоціації роботодавців, об'єднання представників бізнесу тощо.

На сьогодні бізнес-асоціації виступають основними інституціональними суб'єктами самоорганізації економічної спільноти – суб'єктів малого та середнього підприємництва, забезпечуючи взаємодію між підприємницькими структурами та органами публічного управління та самоврядування (Козловський, Синегуб, 2022, 248–253). ТПП, як й інші бізнес-асоціації, покликані захищати свободу підприємницької діяльності, яка відноситься до найважливіших конституційних прав громадян (ст. 42 Конституції України). Ці права конкретизуються у галузевому законодавстві, зокрема, у цивільному та господарському. Вони визначають спроможність ТПП проводити необхідні заходи для підтримки та розвитку підприємництва, в тому числі міжнародного, здійснювати вплив на корекцію державної політики розвитку підприємництва, проведення реформ у цій сфері.

Принцип свободи підприємницької діяльності у даному разі розуміється ширше, ніж тільки право кожного вести підприємницьку діяльність, засновувати товариства. Це також означає можливість мати змогу вільно й якісно проводити підприємницьку діяльність, самостійно приймати важливі рішення на основі власних поглядів без втручання у цей процес органів публічного адміністрування, наприклад з питань надання дозволів чи інших структур. Тобто сам цей принцип свободи підприємницької діяльності має розглядатись з точки зору інституціональних норм соціальної, демократичної і правової держави (Квітко, Чумаченко, 2020). Норми, правила та процедури дають змогу діяти в системі публічного управління «governance» множинним суб'єктам з різними інтересами вирішувати конкретні проблеми, детерміновані специфікою даної сфери та за участю інших суб'єктів. Одночасно цей принцип відображає систему «governance» з погляду необхідності певних правил, норм, процедур, які уможливають прийняття і реалізацію суб'єктами спільних рішень; контроль за дотриманням даних правил здійснюється, зорганізовується самими особами, а їх порушення спричиняє невідворотне застосування конкретних взаємозгоджених санкцій. Зрозуміло, що така свобода має бути унормованою, оскільки права підприємця стають фікцією без належного їх інституціонального, фінансового, організаційного, юридичного та процедурного, забезпечення.

Інша особливість системи «governance» виражено в тому, що воно здійснюється як полісуб'єктне управління. ТПП є одним з бізнес-об'єднань, яке бере участь у координованому процесі прийняття рішень. Але водночас вона є інституцією

з поліфункціональним різноманіттям внутрішньо- та міжінституційних системних зв'язків. Ця інституційна підсистема суспільства охоплює велику кількість учасників, безліч взаємодіючих соціальних груп і організацій. Відповідно до цього формується дуже складна нормативно-правова система, яка врегульовує велику різноманітність інституційних, організаційних форм та зв'язків. Засади функціонування ТПП як інституції є предметом регулювання різних галузей національного права, в тому числі й адміністративного, яке безпосередньо регламентує відносини, пов'язані із порядком їх створення, контролю за їх діяльністю, припиненням діяльності торгово-промислових палат.

3. ТПП як некомерційна публічна корпорація та суб'єкт інфраструктури підприємництва

Для позначення інституціонально-організаційних особливостей ТПП вважаємо адекватним використання поняття «некомерційна публічна корпорація». Підставою для такого підходу є зміст поняття «корпорація», наукова інтерпретація якого може використовуватися для характеристики всіх соціальних організацій (формальних і неформальних), так і організацій з деякими особливостями. Наприклад, – для характеристики колективних суб'єктів, зокрема добровільних об'єднань фізичних чи юридичних, організованих з урахуванням членства; установ – організацій, заснованих кількома фізичними чи юридичними особами, міжнародних (транснаціональних) організацій, що мають структуру в кількох країнах і мають узгоджену стратегію прийняття рішень.

ТПП як один із елементів полісуб'єктного управління («governance») представляє інтереси всієї інфраструктури підприємництва. Вона взаємодіє з державними, приватними та іншими громадськими інституціями (організаціями, установами і об'єднаннями) на системній основі. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» (2013 р.) зазначає, що інфраструктурою підтримки малого і середнього підприємництва є підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, які ведуть діяльність, спрямовану на розвиток суб'єктів малого і середнього підприємництва, їх інвестиційної та інноваційної активності, просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринок. Ключова функція інфраструктури підприємництва полягає в забезпеченні усталеного функціонування та підвищенні ефективності взаємозв'язків між

елементами бізнес-середовища країни, регіону та представниками інших держав.

Окрім ТПП до суб'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва належать: бізнес-центри, бізнес-інкубатори, інноваційні бізнес-інкубатори, науково-технологічні центри, технологічні парки, фонди підтримки підприємництва, фінансові установи, інноваційні, інвестиційні, лізингові компанії, консультативні центри. Така розгалужена структура, нерівні потенціали ресурсного забезпечення, інформаційно-комунікативних можливостей, різні позиції на ринку ускладнює імплементацію системи публічного «governance» у сфері економічних відносин. Крім того, серед суб'єктів інфраструктури підприємництва формуються різні позиції щодо вірогідності чесної поведінки партнера по бізнесу чи представника публічно-владного органу.

Сам термін «публічність» є ключем до розуміння особливостей діяльності ТПП, що здійснюється в організаційно-правовій формі добровільних об'єднань. Поняття «публічність», у контексті діяльності ТПП відбиває ступінь впливу громадськості на діяльність цих організацій. Публічність є ознакою ТПП як такої інституції, яка є в силу свого інституціонального призначення переслідує суто публічний інтерес, діє виключно в інтересах підприємницької спільноти, є безпосередньо відкритою для впливу (втручання) з боку підприємців. З позицій інституціонального підходу цей термін (некомерційна корпорація), на наш погляд, краще відображає особливості ТПП як добровільного об'єднання підприємницької спільноти та як елемента інституціонального механізму держави, побудованого за системою «governance».

Застосовуючи термін «некомерційна публічна корпорація», ми також звертаємо увагу на те, що ТПП виконує публічні функції саме на корпоративній основі. Це сприяє усвідомленню того факту, що у сфері підприємництва формуються, з однієї сторони публічні, з іншої – корпоративні інтереси підприємців, які через суб'єктивні чи інші фактори можуть збігатися або не співпадати з державними інтересами. Будь-який колективний суб'єкт, як і окремий індивід, може мати як суспільно значущі, так й суто егоїстичні цінності, на основі яких може формуватися колективний егоїзм. Ця проблематика, безумовно заслуговує окремого дослідження.

4. Висновок

Викладені вище характеристики ТПП як інституції громадянського суспільства та елемента системи публічного управління

«governance» дають підстави вважати цю громадську структуру унікальним елементом самоорганізації підприємництва. Вона «по вертикалі» представляє інтереси всіх рівнів підприємництва – малого, середнього та великого. А «по горизонталі» охоплює своєю діяльністю усі сфери підприємництва – промисловість, внутрішню та зовнішню торгівлю, сільське господарство, фінансову систему, сферу послуг. Узагальнюючі судження щодо результатів проведеного дослідження полягають у наступному:

ТПП за своїм інституціональним статусом є некомерційною публічною корпорацією, що має найкращий доступ до цільової аудиторії й ближче знайома із проблемами і потребами підприємств, володіє більшою гнучкістю у прийнятті рішень, ніж органи публічного адміністрування. Вона має кращі комунікації, контактуючи з підприємствами всього світу за допомогою організації різних заходів, зокрема таких як ярмарки, виставки, обмін діловими делегаціями тощо, кращі позиції щодо вірогідності чесної поведінки по відношенню до відстоювання інтересів підприємств.

Ідеальною моделлю взаємодії ТПП з органами публічної влади є система «governance», яка представляє собою полісуб'єктний механізм прийняття взаємоузгоджених рішень у сфері розвитку економіки та підприємництва. Система публічного управління «governance» базується на полісуб'єктному механізмі управління, у якому органи публічної влади стають рівноправними партнерами громадських та приватних інституцій, залучених до процесу прийняття рішень. Органи публічної влади взаємодіють з ТПП виключно через закони, правила і децентралізоване полісуб'єктне управління, що базується на взаємозалежності, переговорах та довірі.

ТПП, як елемент системи «governance» у сфері бізнесу, виступає одним із основних стейкхолдерів суспільної угоди в Україні по лінії «влада – бізнес». У цій інституціональній ролі ТПП здатна впливати на економічний розвиток країни, забезпечуючи економічну свободу як основу економічного прориву в умовах демократичного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: _____

1. Баштанник О. Концептуальні засади визначення феномену спроможності в сучасній методології дослідження державного управління. *Публічне управління та місцеве само-*

врядування. 2023. 2, 10–18, doi: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-2-2>

2. Квітко В., Чумаченко І. Підприємництво в Україні часів незалежності. *Молодий вчений*. № 1 (77) (2020). URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3624/3588>
3. Козловський С.В., Синегуб П. С. Порівняльний аналіз діяльності бізнес-спільнот в Україні // *The 7th International scientific and practical conference "Eurasian scientific discussions"* (August 1–3, 2022). Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2022. 298 p.
4. Лібанова Е., Романюк С. Концептуалізація полісуб'єктного управління в соціальних відносинах. *Демографія та соціальна економіка*. 2023, № 3 (53). С. 33–53.
5. Обушна Н. І. Особливості категоріального апарату інституціональної теорії у площині державного управління. *Менеджер*. 2016. № 1. С. 40–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzhm_2016_1_8
6. Шаульська Г. М. Сучасні західні управлінські моделі. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 3. С. 111–116.
7. Bashtannyk O. Paradigmatic foundations of research and functioning of institutions in the context of implementation of state power and political government. *Worldview explications of modernism and postmodernism* : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. 310 p. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-357-6-1>
8. Friedman M. Economic Freedom, Human Freedom, Political Freedom. Delivered November 1, 1991. URL: <https://www.calculemus.org/lect/07polgosp/frlect.pdf>
9. OECD. Governance in the 21st Century. OECD Publishing, Paris, 2001. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264189362-en>
10. Modelo tridimensional da matriz intitucional como ferramenta metodológica para diseñar cambios institucionais / Dzvinchuk D.I. and other. *Revista Galega de Economía*. 2020. Vol. 29. № 1. pp. 1–15. DOI: <https://doi.org/10.15304/rge.29.1.6236>.

REFERENCES: _____

1. Bashtannyk O. (2023). Kontseptualni zasady vyznachennia fenomenu spromozhnosti v suchasni metodolohii doslidzhennia derzhavnoho upravlinnia [Conceptual bases for defining the phenomenon of capacity in the modern methodology of public administration research]. *Public administration and local governance*, no. 2, pp. 10–18, doi: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-2-2>
2. Kvitko V., Chumachenko I. (2020). Pidpriemnytstvo v Ukraini chasiv nezalezhnosti [Entrepreneurship in Ukraine since independence]. *Young Scientist*, no. 1 (77). Retrieved from: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3624/3588>

3. Kozlovskiy S.V., Syniehub P. S. (2022). Porivnialnyi analiz diialnosti biznes-spilnot v Ukraini [Comparative analysis of business communities in Ukraine]. Proceedings of the 7th International scientific and practical conference "Eurasian scientific discussions" (August 1–3, 2022). Barcelona: Barca Academy Publishing, 298 p.
4. Libanova E., Romaniuk S. (2023). Kontseptualizatsiia polisubiektnoho upravlinnia v sotsialnykh vidnosynakh [Conceptualization of polysubjective management in social relations]. *Demographics and social economy*, no. 3 (53), pp. 33–53.
5. I. Obushna N. I. (2016). Osoblyvosti katehorialnoho aparatu instytutsionalnoi teorii u ploshchyni derzhavnoho upravlinnia [Features of the framework of categories of institutional theory in public administration]. *Manager*, no. 1, pp. 40–48. Retrieved from: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzhm_2016_1_8
6. Shaulska H. M. (2018). Suchasni zakhidni upravlin-ski modeli [Modern Western management models]. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 3, pp. 111–116.
7. Bashtannyk O. (2023). Paradigmatic foundations of research and functioning of institutions in the context of implementation of state power and political government. *Worldview explications of modernism and postmodernism*. Riga: Baltija Publishing, 310 p. Retrieved from: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-357-6-1>
8. Friedman M. (1991). Economic Freedom, Human Freedom, Political Freedom. Retrieved from: <https://www.calculemus.org/lect/07pol-gosp/frlect.pdf>
9. Organisation for Economic Co-operation and Development (2001). OECD Governance in the 21st Century. OECD Publishing: Paris. Retrieved from: <https://doi.org/10.1787/9789264189362-en>
10. Dzvinchuk D.I. et al. (2020). Modelo tridimensional da matriz intitucional como ferramenta metodológica para desenhar cambios institucionas. *Revista Galega de Economia*, Vol. 29, no. 1, pp. 1–15. DOI: <https://doi.org/10.15304/rge.29.1.6236>.

Махнюк Валентина Михайлівна,

доктор медичних наук, професор, магістр з державного управління, завідувачка лабораторії гігієни планування та забудови населених місць, Державна установа «Інститут громадського здоров'я ім. О. М. Марзєєва НАМН України», 02094, м. Київ, вул. Гетьмана Павла Полуботка, 50, e-mail: valentyna2567@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6196-4370>

Махнюк Володимир Володимирович,

аспірант кафедри менеджменту та публічного управління, Державний податковий університет, 08205, м. Ірпінь, вул. Університетська 31, e-mail: volod.mvv@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8757-9454>

Васильєва Олександра Іллівна,

доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри менеджменту та публічного управління, Державний податковий університет, 08205, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська 31, e-mail: sandra_nadu@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-1812-4557>

Шпак Ірина Іллівна,

кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри громадського здоров'я та мікробіології, Київський медичний університет, 02099, Україна, м. Київ, вул. Бориспільська 2, e-mail: i.shpak@kmu.edu.ua, <https://orcid.org/0009-0008-2304-7756>

Makhnyuk Valentyna Mykhaylivna,

Doctor of Medical Sciences, Professor, Master's Degree in Public Administration, Head of the Hygiene Laboratory of Planning and Development of Populated Areas, State institution «O. M. Marzeev Institute of Public Health of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine», 02094, Kyiv, 50, Hetmana Pavla Polubotka str., e-mail: valentyna2567@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6196-4370>

Makhniuk Volodymyr Volodymyrovych,

Postgraduate Student of the Department of Management and Public Administration, State Tax University, 08205, Irpin, 31, University str., e-mail: volod.mvv@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8757-9454>

Vasylieva Oleksandra Illivna,

Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Management and Public Administration, State Tax University, 08205, Kyiv region, Irpin, 31, University str., e-mail: sandra_nadu@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-1812-4557>

Shpak Iryna Illivna,

Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Associate professor at the Department of Public Health and Microbiology, Kyiv Medical University, 02099, Kiev, 2, Boryspilska str., e-mail: i.shpak@kmu.edu.ua, <https://orcid.org/0009-0008-2304-7756>

РОЛЬ СТАНДАРТИЗАЦІЇ В ЗАСТОСУВАННІ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ)

Анотація. Метою роботи є аналіз відповідності проекту нормативного документу ДСТУ «Настанова з проектування при новому будівництві, реконструкції та капітальному ремонті приміщень харчоблоків закладів освіти (закладів загальної середньої освіти та закладів дошкільної освіти) і дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. Моделі організації харчування» (розроб-

ник ДП «УКРНДПЦИВІЛЬБУД») міжнародним вимогам, чинній нормативно-правовій базі України з державного регулювання містобудівної діяльності. Наукова новизна. У роботі встановлено відповідність розробленого ДСТУ «Настанова з проектування при новому будівництві, реконструкції та капітальному ремонті приміщень харчоблоків закладів освіти (закладів загальної середньої освіти та закладів дошкільної освіти) і дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. Моделі організації харчування» міжнародним вимогам, чинній нормативно-правовій базі України з державного регулювання містобудівної діяльності. Висновки. На тлі застарілої чинної нормативно-правової бази містобудівного, санітарного та освітнього законодавств, що регулює зазначену сферу і гальмує запровадження інноваційних підходів, створено новий, національний стандарт України, який направлений на сучасне і спроможне матеріально-технічне забезпечення харчоблоків закладів освіти в Україні. Зазначеним проектом ДСТУ передбачається будівництво харчоблоків шкіл нового типу, в тому числі великої потужності, що дасть можливість централізовано забезпечувати харчуванням учнів школи і сусідніх шкіл та уможливити доступ до здорової їжі усіх учасників освітнього процесу, що відповідає положенням Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» і слугує оптимізації використання площ будівель харчоблоків, трудових ресурсів, енергоносіїв тощо, що в цілому матиме економічний ефект, і є ефективним інструментом державного регулювання господарської діяльності територіальних громад.

Ключові слова: державне регулювання, проект національного стандарту, розбудова харчоблоків закладів освіти, містобудівна діяльність, моделі організації харчування, територіальні громади, директиви ЄС.

THE ROLE OF STANDARDIZATION IN THE APPLICATION OF TOOLS OF STATE REGULATION OF URBAN PLANNING ACTIVITIES (ON THE EXAMPLE OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS)

Abstract. The purpose of this study is to analyze the compliance of the draft regulatory document DSTU «Design guidelines for new construction, reconstruction and major repair of dining rooms in educational institutions (general secondary education institutions and pre-school education institutions) and children's establishments recover and rest. Food organization models» (developed by the SE «UKRND CIVILBUD») with international requirements and the current regulatory framework of Ukraine in the field of state regulation of urban planning activities. **The scientific novelty** of the study lies in establishing the compliance of the developed DSTU «Design guidelines for new construction, reconstruction and major repair of dining rooms in educational institutions (general secondary education institutions and pre-school education institutions) and children's establishments recover and rest. Food organization models» with international requirements and the current regulatory framework of Ukraine in the field of state regulation of urban planning activities.

In conclusion this standard is aimed at modern and efficient material and technical support for food blocks in educational institutions throughout Ukraine. The specified DSTU project envisages the construction of new type school food blocks, including those with large capacities. This will allow for centralized provision of meals to students of the school and neighboring schools, facilitating access to healthy food for all participants in the educational process. This aligns with the provisions of the Law of Ukraine "On the Principles of State Regulatory Policy in the Field of Economic Activity" and contributes to the optimization of building space usage, labor resources, energy sources, and so forth. Overall, this will yield economic benefits and serve as an effective tool for state regulation of economic activities of territorial communities.

Key words: state regulation, the project of the national standard, the development of food blocks in educational institutions, urban planning activity models of food organization, territorial communities, EU directives.

Вступ. За даними ЮНІСЕФ, систематичний аналіз освітніх програм у 52-х країнах світу показав, що існування програми шкільного харчування є одним з небагатьох чинників, які

позитивно впливають не тільки на бажання відвідувати школу, а й на рівень навчання в цілому». Саме тому, одним із основних завдань Національної стратегії розбудови безпечного

і здорового освітнього середовища у новій українській школі, є розбудова системи здорового харчування, формування культури харчування та правильних харчових звичок – забезпечення учнів їжею та напоями, які відповідають сучасним принципам здорового харчування, рекомендаціям Всесвітньої організації охорони здоров'я та Міністерства охорони здоров'я України, формування культури здорового харчування, правильних харчових звичок, основ здорового харчування та здорового способу життя.

Розбудова системи здорового харчування в закладах освіти (закладів загальної середньої освіти та закладів дошкільної освіти) і дитячих закладах оздоровлення та відпочинку неможлива без сучасних інструментів державного регулювання – сучасних національних стандартів з проектування, будівництва/реконструкції та капітального ремонту приміщень харчоблоків цих закладів.

Саме таким нормативним документом є проект ДСТУ «Настанова з проектування при новому будівництві, реконструкції та капітальному ремонті приміщень харчоблоків закладів освіти (закладів загальної середньої освіти та закладів дошкільної освіти) і дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. Моделі організації харчування» (далі – проект ДСТУ), розроблений ДП «УКРНДПЦИВІЛЬБУД» та оприлюднений на сайті національного органу стандартизації ДП «УкрНДНЦ» [1]. Зазначеним проектом ДСТУ передбачається будівництво харчоблоків шкіл нового типу, в тому числі великої потужності, що дасть можливість централізовано забезпечувати харчуванням учнів школи і сусідніх шкіл та уможливити доступ до здорової їжі усіх учасників освітнього процесу. Водночас, запровадження новітніх технологій моделей організації харчування, що пропонуються проектом ДСТУ при розбудові закладів освіти, потребують оцінки на відповідність вимогам чинної нормативно-правової бази України з урахуванням досвіду розвинених європейських країн. Реалізацію завдань щодо забезпечення учнів харчуванням, їх фінансове забезпечення у рамках Національної стратегії покладено на державні органи та органи місцевого самоврядування за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, що в складних економічних умовах воєнного стану України, є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній науці існує значна кількість робіт, присвячених дослідженню безпечного і здорового освітнього середовища

у новій українській школі, проблемам реформування галузі освіти у контексті досвіду європейських країн. У роботах Коноваленко А.С. висвітлюються економічні аспекти організації харчування дітей у школах, маркетингове забезпечення організації харчування як інструмент створення сприятливих умов для підвищення фінансової автономії освітніх закладів шляхом здійснення маркетингової товарної, цінової, комунікаційної політики, політики розподілу, маркетингу стосунків. Дослідження Федорченко Н.В., Федорченко В.К., П'ятницької Н.О. та Григоренко О.М. присвячені вивченню законодавчої бази та підзаконних актів у сфері організації шкільного харчування, ними доведено потребу у розробці окремого Закону України «Про харчування у закладах загальної середньої освіти» який би комплексно і системно об'єднав найбільш важливі питання, пов'язані з організацією харчування учнів у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО), зокрема: упровадження прогресивних моделей управління процесом забезпечення харчування учнів у ЗЗСО; застосування інноваційних методів та форм організації обслуговування учнів; забезпечення якості та безпечності харчування учнів; побудова ефективних економічних відносин у сфері організації харчування у ЗЗСО та ін. У статті Пастовенського О.В. розглянуто тенденції розвитку системи управління загальною середньою освітою і зроблено висновок, що ефективності управління освітніми системами можна досягти на основі делегування управлінських функцій від державних до самоврядних, освітніх і громадських структур. Саме мережа громадських управлінських структур у поєднанні з вертикалями державних і самоврядних структур зможуть забезпечити освітнім системам можливості для активного розвитку. Питанням моделювання освітнього простору в школі І ступеня з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду, присвячені роботи А.Д. Цимбалару. У дослідженнях Калініченко І.О. висвітлено генезис науково-теоретичних підходів до проблеми формування інклюзивного освітнього середовища, яке сприяє ефективній соціалізації та адаптації дітей ЗЗСО. Теоретичним і методичним засадам застосування здоров'язберігавальних технологій навчання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах присвячені дослідження Поташнюк І.В. та інших вчених. Однак відсутні публікації про реалізацію завдань державними органами та органами місцевого самоврядування щодо забезпечення учнів харчуванням шляхом нового будівництва

харчоблоків закладів освіти з новітніми моделями організації харчування.

Мета статті – проаналізувати відповідність проекту нормативного документу ДСТУ «Настанова з проектування при новому будівництві, реконструкції та капітальному ремонті приміщень харчоблоків закладів освіти (закладів загальної середньої освіти та закладів дошкільної освіти) і дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. Моделі організації харчування» міжнародним вимогам, чинній нормативно-правовій базі України в частині реалізації завдань державних органів та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення учнів харчуванням шляхом нового будівництва харчоблоків закладів освіти з новітніми моделями організації харчування.

Методологія. Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження було використано низку загальнонаукових та спеціально-наукових методів, зокрема: абстрактно-логічний – для аналізу літературних джерел та формування висновків; теоретичний (ретроспективне використання даних досліджень містобудування населених пунктів); експертиза проектів будівництва різних типів і потужності харчоблоків закладів освіти за новими типами моделей організації харчування.

Виклад основного матеріалу. Національною стратегією розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, яка затверджена Указом Президента України від 25.05.2020 р. № 195/2020, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 1008-р «Про затвердження плану заходів з реформування системи шкільного харчування» визначено, що організація харчування в закладах освіти повинна здійснюватися згідно із законодавством і забезпечувати доступ для усіх учасників освітнього процесу до здорової їжі [1], [2].

Для задоволення потреби в здоровому та збалансованому харчуванні учнів, педагогічних працівників, інших учасників освітнього процесу необхідно створювати нове, сучасне і ефективне матеріально-технічне забезпечення харчоблоків закладів освіти.

Враховуючи, що в Україні відсутній нормативний документ з проектування будівництва/реконструкції харчоблоків закладів освіти ДП «УКРНДПІЦІВІЛЬБУД» розроблено проект ДСТУ «Настанова з проектування при новому будівництві, реконструкції та капітальному ремонті приміщень харчоблоків закладів освіти (закладів загальної середньої освіти та

закладів дошкільної освіти) і дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. Моделі організації харчування» (далі – проекту ДСТУ), який оприлюднений на сайті національного органу стандартизації ДП «УкрНДНЦ» [3]. Основною причиною необхідності розробки та впровадження проекту зазначеного ДСТУ є застаріла чинна нормативно-правова база містобудівного, санітарного та освітнього законодавств, що регулює зазначену сферу і гальмує запровадження інноваційних підходів.

Імплементация вимог нормативних документів Європейського Союзу. У рамках розробки ДСТУ з метою його вдосконалення авторами були вивчені та застосовані положення нормативних документів Європейського Союзу.

Основним документом Європейського Союзу у цій галузі є Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 852/2004 від 29.04. 2004 р. «Про гігієну харчових продуктів», який встановлює інтегрований підхід для всіх учасників на шляху від місця первинного виробництва до введення в обіг чи експорту харчових продуктів, загальні принципи і вимоги (структурні, операційні та гігієнічні) до операторів потужностей, процедури для схвалення потужностей, вимоги до зберігання і транспортування харчових продуктів та вимоги щодо створення безсумнівної безпечності харчових продуктів та дотримання санітарно-гігієнічного та протиепідемічного режимів на об'єкті-операторі потужностей.

У Республіці Польщі, яка є найбільш наближеною до України за кількістю організованого дитячого і підліткового населення та місцем розташування (такий же кліматичний пояс), вимоги до закладів харчування (харчоблоків) в дитячих колективах та дошкільних закладах Республіки Польщі визначаються пропорційно ризику епідемічної загрози. Такі об'єкти (харчоблоки) розглядаються як заклади громадського харчування закритого типу на яких впроваджена система управління безпечністю харчування НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Point) разом із застосуванням принципів належної гігієнічної практики – Good Hygiene Practices (GHP) і належної виробничої практики – Good Manufacturing Practices (GMP), та впровадженням вимог Регламенту (ЄС) 852/2004 «Про гігієну харчових продуктів» [4]. У разі організації кейтерингового харчування, компанія, що надає послуги з харчування для освітянських закладів (ДДЗ, ЗОШ), окрім вищезазначених вимог, повинна відповідати санітарно – гігієнічним та протиепідемічним вимогам під час виробництва продуктів харчування, дотримувати належні

умови транспортування, і головне – враховувати специфіку харчування дітей щодо харчової цінності правильно підібраних продуктів, кулінарних прийомів, які повинні бути адаптовані до віку дітей дошкільного та шкільного віку та повинна спеціалізуватися на дитячому харчуванні. Умовою функціонування кейтерингової компанії в Республіці Польщі, що надає послуги з харчування для дитячих дошкільних закладів, шкіл, є отримання позитивних висновків Державного районного санітарного інспектора та районного (міського) коменданта Державної пожежної охорони щодо забезпечення санітарно-гігієнічних та протиепідемічних умов та безпечних протипожежних умов у приміщеннях закладу.

Нормативно-правове забезпечення в Україні. В Україні діють аналогічні вимоги законодавчих та нормативно-правових актів до освітянських закладів та операторів ринку (потужностей) з поводження з харчовими продуктами, які зобов'язують розробити та впровадити систему НАССР:

- Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» № 771/97-ВР від 23.12.1997 р. (із змінами);

- Закон України № 2042 «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин»;

- наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 590 від 01.10.2012 «Про затвердження Вимог щодо розробки, впровадження та застосування постійно діючих процедур, заснованих на принципах Системи управління безпечністю харчових продуктів (НАССР)», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 09.10.2012 р. за № 1704/22016 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства аграрної політики та продовольства № 429 від 17.10.2015);

- наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 41 від 06.02.2017 «Про затвердження форми акту, складеного за результатами аудиту щодо додержання операторами ринку вимог законодавства стосовно постійно діючих процедур, що засновані на принципах системи аналізу небезпечних факторів»;

- наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 42 від 06.02.2017 «Про затвердження форми акту, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного контролю стосовно додер-

жання операторами ринку гігієнічних вимог щодо поводження з харчовими продуктами»;

- постанова Кабінету міністрів України № 896 від 31 жовтня 2018 р. «Порядок визначення періодичності здійснення планових заходів державного контролю відповідності діяльності операторів ринку (потужностей) вимогам законодавства про харчові продукти, корми, здоров'я та благополуччя тварин, які здійснюються Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, та критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від її провадження».

Вимоги щодо забезпечення санітарного законодавства на харчоблоках закладів освіти відображені в наступних документах:

- постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 р. № 1164 «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів», за вимогами якої заклади дошкільної, загальної середньої освіти і дитячі оздоровчі заклади є об'єктами закритого типу і віднесені до об'єктів з високим ступенем ризику за критеріями санітарного та епідемічного благополуччя;

- спільний наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України, Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Інструкції з організації харчування дітей у дошкільних навчальних закладах» від 17.04.2006 р. № 298/227, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 05.05.2006 р. за № 523/12397 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту № 202/165 від 26.02.2013);

- Державні санітарні норми та правила «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів», затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 20.02.2013 р. № 144, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 14.03.2013 р. за № 410/22942;

- Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів, затверджений наказом МОЗ України від 24.03.2016 р. № 234;

– Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти, затверджений наказом МОЗ України від 25.09.2020 р. № 2205.

Вимоги щодо проектування харчоблоків закладів освіти є фрагментарними і частково відображені в наступних документах:

- ДБН В.2.2-3:2018 Заклади освіти;
- ДБН В.2.2-4:2018 Заклади дошкільної освіти;
- ДБН В.2.2-40:2018 Інклюзивність будинків і споруд та інші.

В освітній галузі питання організації харчування учнів висвітлені в наступних законодавчих документах та підзаконних актах:

- Закон України «Про освіту» № 2145-VII від 05.09.2017 р. (із змінами);
- Закон України «Про повну загальну середню освіту» № 463-IX від 06.01.2020 р. (із змінами);
- Закон України «Про дошкільну освіту» № 2628-III від 11.07.2001 р. (із змінами);
- Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» № 375-VI від 04.09.2008 р. (із змінами);
- Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, затверджена Указом Президента України від 25.05.2020 р. № 195/2020;
- розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 1008-р «Про затвердження плану заходів з реформування системи шкільного харчування»;
- постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2023 р. № 549, якою внесені зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 24.03.2021 р. №305 «Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку».

Інструмент державного регулювання містобудівної діяльності для вдосконалення управлінських процесів у публічному секторі галузі освіти. Проектом ДСТУ як інструментом державного регулювання господарської діяльності у рамках Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. (із змінами, внесеними Законами України, в тому числі Законом України № 2849-IX від 13.12.2022 р.) [5] «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. № 157-VIII (із змінами, внесеними Законами України, в тому числі Законом України № 562-IX від 16.04.2020 р.) [6] пропонується на вибір для територіальних громад, новітні моделі організації харчоблоків для організації харчування дитячих організованих колективів:

- харчоблок базової кухні;
- харчоблок опорної кухні;
- харчоблок отримувач готової гарячої їжі;
- харчоблок отримувач готової гарячої їжі та напівфабрикатів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2023 р. № 549 внесені зміни до «Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку» в частині доповнення новими термінами п. 3 «Загальної частини», а саме:

“11) базова кухня – модель організації харчування, за якої процес приготування та видача готових страв реалізується закладом освіти та закладом оздоровлення та відпочинку самостійно (працівниками, що входять до штатного розпису закладу) або шляхом аутсорсингу, що передбачає виготовлення та реалізацію готових страв оператором ринку харчових продуктів, який здійснює постачання послуг з харчування, з використанням матеріально-технічної бази (харчоблоку) закладу освіти або закладу оздоровлення та відпочинку;

12) опорна кухня – модель організації харчування, що є ідентичною до моделі “базова кухня” та передбачає виконання функцій постачальника послуг з харчування, шляхом доставки готової гарячої їжі у прилеглі заклади освіти і заклади оздоровлення та відпочинку, де організація гарячого харчування є неможливою та/або економічно недоцільною.

Зазначені перші два типи харчоблоків «базова кухня» та «опорна кухня» кореспондуються з типами харчоблоків, що пропонуються у проекті ДСТУ і є традиційними харчоблоками освітніх закладів. Для моделі «харчоблок базової кухні» передбачено мінімальну експлуатаційну потужність до 3000 одиниць готових страв на добу (для кількості дітей до 750), для моделі «харчоблок опорної кухні» – середню експлуатаційну потужність від 3000 до 6000 одиниць готових страв на добу (для кількості дітей від 750 до 1500) та велику експлуатаційну потужність – більше 6000 одиниць готових страв на добу (для кількості дітей більше 1500). Укрупнення харчоблоків надасть можливість забезпечувати харчуванням прилеглі заклади освіти, що доцільно в економічному сенсі.

Слід зазначити, що видача готових страв до зони обіднього залу – це процес зручного та безпечного отримання/вибору їжі учасниками, із зберіганням до 2 год, що відповідає вимогам постанови КМ України від 01.06.2023 р. № 549. Їжа для дітей на роздатковій лінії в обідньому залі дотримує температурних режимів для

гарячих страв (від +65 до +70 °C), холодних страв та напоїв (від +12 до +14 °C).

В доповнення до базових та опорних харчоблоків у п. 3 «Загальної частини» постанови Кабінету Міністрів України від 01.06.2023 р. № 549 надається визначення терміну «фабрики-кухні», а саме:

«13) фабрика-кухня - модель організації харчування, що передбачає використання потужностей окремого підприємства з приготування страв та/або надання послуг з харчування для закладів освіти та закладів оздоровлення та відпочинку.»

Згідно з рекомендаціями посібника для проєктувальників та архітекторів «Харчоблоки в закладах освіти» [7] передбачається комплексна модернізація харчоблоків освітніх закладів, яка включає реконструкцію, капітальний ремонт та повну заміну технологічного устаткування, в тому числі для забезпечення організації харчування на привозній готовій гарячій їжі для дітей, що виправдано економічною доцільністю.

Фабрики-кухні використовують потужності окремих підприємств і спеціалізуються на приготуванні готової гарячої їжі та напівфабрикатів. Напівфабрикати (охолоджені до температури від 3 °C до 5 °C за технологією «шокового охолодження») можуть зберігатись до 24 годин і перед видачою потребують доготовування у пароконвекційній печі. Слід нагадати, що за вимогами санітарного законодавства повторне розігрівання готової їжі для дитячих організованих колективів закладів освіти заборонено з метою попередження в цих дитячих колективах харчових отруєнь, зокрема спалахів ботулізму. Це вимоги Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів», затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 20.02.2013 р. № 144, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 14.03.2013 р. за №410/22942, та Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 р. № 2205, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10.11.2020 р. за №1111/35394 [8], [9]. Також технологія повторного розігрівання готової їжі у закладах освіти суперечить вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 24.03.2021 р. № 305 «Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах

оздоровлення та відпочинку» (у редакції КМ України від 01.06.2023 р. № 549), а саме п. 15-¹ підпункт 2), яким визначено, що діти отримують тільки гарячу їжу з котла і максимальний загальний час для опорних харчоблоків (які передбачають доставку готової гарячої їжі в термоізоляційних боксах) з моменту приготування, транспортування та видачі гарячих страв дітям безпосередньо на столі в їдальні не повинен перевищувати дві години [10].

Готові страви фабрик-кухонь можна запропонувати споживачам – іншим учасникам освітнього процесу, а саме для задоволення потреби в здоровому та збалансованому харчуванні педагогічних працівників, обслуговуючого персоналу та інших учасників освітнього процесу (можливо і батьків), про що наголошувала Перша леді України Олена Зеленська на Всеукраїнському форумі «Україна 30. Здорова Україна» у ході панельної дискусії «Дитяче та шкільне харчування в Україні – час важливих змін», та відповідає очікуваням результатам реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, затвердженої Указом Президента України від 25.05.2020 р. № 195/2020, реалізації заходів, вказаних у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 1008-р «Про затвердження плану заходів з реформування системи шкільного харчування» та Плані заходів з реформування системи шкільного харчування під патронатом Першої леді України Олени Зеленської.

Крім того готовою продукцією фабрик-кухонь можуть послуговуватись всі їдальні територіальної громади (їдальні підприємств, вищих закладів освіти, офіси, будівельні організації, громадські заклади (окрім стаціонарів лікарень), тобто всі організовані колективи дорослого населення, що вкрай важливо в економічних умовах сьогодення.

Висновки.

1. Таким чином, запропоновані для територіальних громад нові моделі організації харчування за розробленим ДСТУ «Настанова з проєктування при новому будівництві, реконструкції та капітальному ремонті приміщень харчоблоків закладів освіти (закладів загальної середньої освіти та закладів дошкільної освіти) і дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. Моделі організації харчування», які базуватимуться на новозбудованих/реконструйованих харчоблоках великої експлуатаційної потужності із забезпеченням харчуванням учнів та інших учасників освітнього процесу прилеглих закладів

освіти, відповідають положенням Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» і слугують оптимізації використання площ будівель харчоблоків (які вивільнятимуться), трудових ресурсів (відсутність потреби у працівниках) енергоносіїв (відсутність потреби у роботі електрообладнання (бойлерів, холодильників тощо) вентиляції), водопостачання, каналізування, що в цілому матиме економічний ефект, і є ефективним інструментом державного регулювання господарської діяльності територіальних громад.

2. Новими моделями організації харчування, що базуються на інноваційних технологіях (новітнє теплове обладнання: пароконвекційні печі бойлерного типу, мультифункціональні теплові прилади тощо); холодильне і морозильне обладнання, посудомийні машини купольного типу з регульованим термостатом і ін.), пропонуються умови для приготування якісної та безпечної їжі, що відповідатиме сучасним принципам здорового харчування, рекомендаціям Всесвітньої організації охорони здоров'я та Міністерства охорони здоров'я України, формування культури здорового харчування, правильних харчових звичок, основ здорового харчування та здорового способу життя, що вкрай важливо в економічних умовах сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України від 25.05.2020р. №195/2020 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>
2. Про затвердження плану заходів з реформування системи шкільного харчування: розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.08.2020р. № 1008-р [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1008-2020-%D1%80#Text>
3. Сайт національного органу стандартизації ДП «УкрНДНЦ» «Повідомлення про розроблення національних стандартів» [Електронний ресурс]. URL: <http://uas.gov.ua/standardization/rozrobka-ta-skasuvannia/povidomlennia-pro-rozroblennia-natsion>
4. Регламент європейського парламенту і ради (ЄС) 852/2004 від 29.04.2004 р. «Про гігієну харчових продуктів» [Електронний ресурс]. URL: http://uas.gov.ua/laws/show/984_002-04#Text
5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Закон України «Про добровільне об'єднання тери-

торіальних громад» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

7. Посібник для проектувальників та архітекторів «Харчоблоки в закладах освіти» [Електронний ресурс]. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/808/posibnyk_harchoblok.pdf
8. Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів: ДСНПіН 2.3.-185-2013 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0410-13#Text>
9. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти: СР №2205-2020 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>
10. Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку: постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2021 р. № 305 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2021-%D0%BF#Text>

REFERENCES: —

1. Natsionalna stratehiia rozbudovy bezpechnoho i zdorovohoosvitnohoseredovyshchaunoviiukrainskii shkoli: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.05.2020 r. №195/2020” [National Strategy for Building a Safe and Healthy Educational Environment in the New Ukrainian School: Decree of the President of Ukraine dated May 25, 2020, No. 195/2020]. www.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020> [in Ukrainian].
2. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv z reformuvannia systemy shkilnogo kharchuvannia: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.08.2020 r. №1008-r. [Approval of the Action Plan for Reforming the School Nutrition System: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 5, 2020, No. 1008-r.]. www.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1008-2020-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Sait natsionalnoho orhanu standartyzatsii DP «UkrNDNTs» «Povidomlennja pro rozrobku natsionalnykh standartiv» [Site of the national standardization body SE «UkrNDNC» «Notice on the development of national standards» by the national standardization body SE «UkrNDNC»]. [www.uas.gov.ua](http://uas.gov.ua). Retrieved from <http://uas.gov.ua/standardization/rozrobka-ta-skasuvannia/povidomlennia-pro-rozroblennia-natsion/> [in Ukrainian].
4. Reglament yevropeys'koho parlamentu i radi (YES) 852/2004 vid 29.04.2004 r. “Pro hihiyenu kharchovykh produktiv” [Regulation (EC) No 852/2004 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the hygiene of foodstuffs].

- www.rada.gov.ua. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-04#Text [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy "Pro mistseve samovryaduvannya v Ukraini [The Law of Ukraine «On local self-government in Ukraine»]. (n.d.). www.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text/> [in Ukrainian].
 6. Zakon Ukrainy «Pro dobrovilne ob'ednannia terytorialnykh hromad» [The Law of Ukraine «On the voluntary association of territorial communities»]. (n.d.). www.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> [in Ukrainian].
 7. Posibnyk dlia proektuvalnykh ta arkhytektoriv «Kharchobloky v zakladakh osvity» [Guide for designers and architects «Food Blocks in Educational Institutions»]. (n.d.). www.decentralization.gov.ua Retrieved from https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/808/posibnyk_harchoblok.pdf/ [in Ukrainian].
 8. Hyhienichni vymohy do ulashtuvannia, utrymannia i rezhymu spetsialnykh zahalnoosvitnikh shkil (shkil-internativ) dlia ditei, yaki potrebuiut' korrektsii fizychnohota (abo) rozumovoho rozvytku, tanavchal'no-reabilitatsiinykh tsentriv: DsaNPiN [Hygienic requirements for the establishment, maintenance and regime of special comprehensive schools (boarding schools) for children who need correction of physical and (or) mental development, and educational rehabilitation centers: SSNR 2.3.-185-2013]. (n.d.). www.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0410-13#Text> [in Ukrainian].
 9. Sanitarnyi rehulament dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity: SR No. 2205-2020 [Sanitary regulations for general secondary education institutions: SR No. 2205-2020]. (n.d.). www.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text> [in Ukrainian].
 10. Pro zatverdzhennia norm ta Poriadku orhanizatsii kharchuvannia u zakladakh osvity ta dytjachykh zakladakh ozdorovlennia ta vidpochynku: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.03.2021 r. № 305 [On the approval of norms and the Procedure for the organization of meals in educational institutions and children's health and recreation institutions: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. (n.d.). www.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Мойсіяха Андрій Валентинович,

доктор філософії в галузі публічного управління та адміністрування, доцент кафедри організації туристичної діяльності Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу (ННІУЕБ), Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, e-mail: Andrey4114@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-7249-9272>

Moisiakha Andrii Valentynovych,

Doctor of Philosophy in Public Management and Administration, Associate Professor at the Department of Tourism Organization of the Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Business (NNIUEB), Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska str., e-mail: Andrey4114@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-7249-9272>

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА В СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЯХ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. Метою дослідження є аналіз ролі соціальних медіа в комунікаційних стратегіях органів державної влади, спрямованих на зміцнення національної безпеки України. Дослідження присвячене вивченню ролі соціальних медіа у стратегічних комунікаціях з метою забезпечення національної безпеки.

Методологія. Розглянуто теоретичний аналіз стратегічних комунікацій, принципи комунікації в контексті соціальних медіа, роль соціальних медіа в національній безпеці, існуючі обмеження та виклики, а також стратегічні напрямки ефективного використання соціальних медіа в комунікаціях у сфері національної безпеки.

Наукова новизна. Підкреслено важливість платформ соціальних медіа як невід'ємного інструменту стратегічних комунікацій у сфері національної безпеки. Соціальні медіа дозволяють оперативно поширювати інформацію, посилюють залучення громадськості та сприяють реагуванню на кризові ситуації. Однак, необхідно вирішувати такі проблеми, як дезінформація, відсутність контролю, ризики для приватності та необхідність балансу між швидкістю та точністю. Визначено успішність використання соціальних медіа у реагуванні на надзвичайні ситуації, кампаніях з інформування громадськості, залучення громадян, кризових комунікаціях, боротьбі з тероризмом, цифрових війнах та міжнародних відносинах.

Висновки. Для оптимізації використання соціальних медіа у забезпеченні національної безпеки рекомендується співпраця з платформами соціальних мереж, програми медіаграмотності та заходи з кібербезпеки. Дотримуючись стратегічних принципів, розвиваючи партнерство з приватними медіа-засобами, сприяючи використанню ефективних протоколів верифікації, інструментів аналітики соціальних мереж та постійної комплексної оцінки цифрового середовища, Україна може використати можливості соціальних медіа для ефективного донесення ключових повідомлень,

залучення громадськості та зміцнення національної безпеки, враховуючи сучасні складні виклики та потреби боротьби з російською військовою агресією, в т. ч. засобами стратегічних комунікацій в соціальних медіа.

Ключові слова: соціальні медіа, стратегічні комунікації, національна безпека, державне управління, політика.

THE UTILIZATION OF SOCIAL MEDIA IN STRATEGIC COMMUNICATIONS AIMED AT ENSURING THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

Abstract. *The purpose of the research is to analyze the role of social media in the communication strategies of state authorities aimed at strengthening the national security of Ukraine. The study is devoted to examining the role of social media in strategic communications for the purpose of ensuring national security.*

Methodology. *Theoretical analysis of strategic communications, principles of communication in the context of social media, the significance of social media for country's national security, existing limitations and challenges, as well as strategic vectors of the social media effective utilization in communications in the area of national security are considered.*

Scientific novelty. *The significance of social media platforms as an integral tool of strategic communications in the field of national security is underscored. Social media enable rapid dissemination of information, enhance public involvement, and facilitate response to crisis situations. However, certain issues such as misinformation, lack of control, risks to privacy and the need to balance speed and accuracy need to be addressed. It was determined that the utilization of social media in emergency response, public awareness campaigns, citizen engagement, crisis communications, counter-terrorism, digital warfare, and international relations is indispensable.*

Conclusions. *Collaboration with social media platforms, media literacy programs, and cyber security activities is expedient to enhance the utilization of social media in national security. It was shown that Ukraine can use the capabilities of social media to effectively deliver key messages, engage the public, and strengthen national security by way of adhering to strategic principles, developing partnerships with private media, promoting the use of effective verification protocols, social network analytics tools, as well as ongoing comprehensive evaluation of the digital environment, taking into consideration present-day complex challenges and needs of combating Russian military aggression, including the means of strategic communications in social media.*

Key words: social media, strategic communications, national security, public administration, politics.

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному суспільстві соціальні медіа стають ключовим інструментом комунікації, впливаючи на усі аспекти життя, включаючи політику, економіку, соціальні зв'язки та національну безпеку. Використання соціальних медіа в стратегічних комунікаціях є необхідним для забезпечення ефективного спілкування з громадськістю, формування позитивного іміджу та мобілізації суспільства в контексті національної безпеки.

Необхідність дослідження використання соціальних медіа в стратегічних комунікаціях для національної безпеки виходить зі зростаючого впливу таких платформ на формування громадської думки, поширення інформації та маніпулювання громадською свідомістю. Соціальні медіа стають каналом швидкої та масової комунікації, який може бути використаний як для покращення національної безпеки, так і для її підриву.

Україна зазнала руйнівного впливу російської військової агресії, що додатково посилює

інформаційний чинник протистояння та гібридних загроз. Ефективна стратегія використання соціальних медіа може допомогти українському уряду та військовим структурам виявляти дезінформацію, швидко реагувати на загрози та забезпечувати об'єктивну та достовірну інформацію для громадськості. Розуміння вказаних аспектів є важливим у контексті сучасних викликів та загроз, що постали перед країною, і може допомогти побудувати ефективні та адаптивні стратегії комунікацій, які сприятимуть зміцненню національної безпеки України.

Актуальними напрямками визначаються вплив соціальних медіа на формування громадської думки, маніпуляцію інформацією, поширення дезінформації та кібератаки, мобілізацію суспільства та підвищення свідомості щодо аспектів національної безпеки. Використання соціальних медіа в стратегічних комунікаціях для забезпечення національної безпеки в Україні вимагає ретельного аналізу, розуміння соціальних, політичних та технологічних контекстів,

а також розробки цілеспрямованих стратегій і заходів для подолання наявних викликів та ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження, що стосуються використання соціальних медіа в контексті стратегічних комунікацій та національної безпеки, зосереджені на аналізі ролі медійних засобів та можливостей у формуванні громадської думки, мобілізації суспільства, поширенні дезінформації та викликах, пов'язаних з кібербезпекою. Вчені та дослідники розглядають різні аспекти використання соціальних медіа, такі як роль платформ у формуванні суспільної думки, взаємодія з громадськістю, аналіз трендів та дезінформації, ефективність комунікаційних стратегій та реагування на кризові ситуації. Деякі дослідження також зосереджуються на порівнянні використання соціальних медіа в Україні з іншими країнами або на розробці практичних рекомендацій для вдосконалення комунікаційних стратегій національної безпеки. Питання зазначеного спрямування досліджували науковці А. Благодарний, М. Бореллі, З. Григорова, Д. Дубов, В. Каплуненко, О. Кононець, С. Міранда, С. Стінсен та ін. Однак, враховуючи швидкі зміни в соціальних медіа та постійно зростаючу роль таких платформ у суспільстві, дослідження щодо використання соціальних медіа в контексті національної безпеки потребують більш детального розгляду та удосконалення теоретичних підходів та практичних рекомендацій.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз ролі соціальних медіа в комунікаційних стратегіях органів державної влади, спрямованих на зміцнення національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В науковій літературі соціальні медіа розглядаються як сукупність інформаційного контенту на сайтах соціальних мереж, який користувачі поширюють, коментують, читають та переглядають (відео, фото, дописи, посилання і т. д.) [5]. На думку С. Міранди, соціальні медіа є середовищем, в якому звичайні люди можуть самостійно створювати новини [11]. Інші науковці визначають соціальні медіа як поєднання спеціалізованих інтернет-сервісів та платформ, що надають можливість користувачам здійснювати комунікацію, споживати, створювати й розповсюджувати контент у межах певної соціальної структури [3].

Соціальні медіа фактично охоплюють багато різних каналів комунікації, але головна мета їхніх каналів сприймається як заохочення до спілкування. Більшість сайтів соціальних мереж

зосереджуються на певному типі соціальної взаємодії. Наприклад, користувачі Facebook зацікавлені в розмовах, зв'язках і обміні інформацією як між окремими особами, так і між організаціями. Користувачі LinkedIn орієнтовані більш професійно, зосереджені на ділових стосунках, інформація, пов'язана з брендингом та роботою, тому їх структура робить відносини більш діловими. Користувачі Twitter спілкуючись з іншими користувачами, стають частиною більшого групового руху, тенденцій та формують репутацію. Одним із найбільш революційних аспектів соціальних медіа є те, що вони безкоштовно надають інформацію широкій групі людей з невеликою затримкою або без затримки від фактичної події. Крім того, будь-хто може просувати новини, інформацію чи інші ресурси, що робить будь-кого, хто має доступ до Інтернету, творцем контенту. Сьогодні люди використовують силу інформаційних мереж для організації руху за свободу та права людини. Тим часом ворогуючі країни, злочинні групи, терористи та окремі особи прагнуть використовувати ті самі канали та мережі зв'язку для досягнення різноманітних національних, ідеологічних, екстремістських і прихованих цілей [10].

У сучасній літературі широко визнається роль соціальних медіа як механізму для дебілізації інтелектуальних переконань, ідеологічних констант, моральних і соціальних чеснот для створення дисбалансу в суспільстві, посилення загрози національній безпеці та кризи [9].

Структура національної безпеки включає взаємозалежні елементи, насамперед, соціальну, політичну, економічну, правову, продовольчу, культурну, екологічну та інформаційну безпеку. Соціальні медіа можуть бути безпосередньо пов'язані з тероризмом, плануванням, вербуванням і нападами. Припускається, що загальний результат використання платформ соціальних мереж призвів до успішних кампаній вербування, особливо молоді, для приєднання до терористичних груп [7].

Сучасна література підтверджує думки щодо негативного впливу соціальних медіа на сприйняття національної безпеки через поширення деструктивних ідей і негативної культури, наприклад, насильства та тероризму [13].

Найпопулярніші медіаплатформи мають мільярдні аудиторії, містять величезні об'єми інформації та дозволяють одночасно вести комунікації з найбільшою аудиторією (рис. 1).

Для ключових комунікаторів у державних органах влади з управління кризою та реагування на кризи, неурядових організаціях,

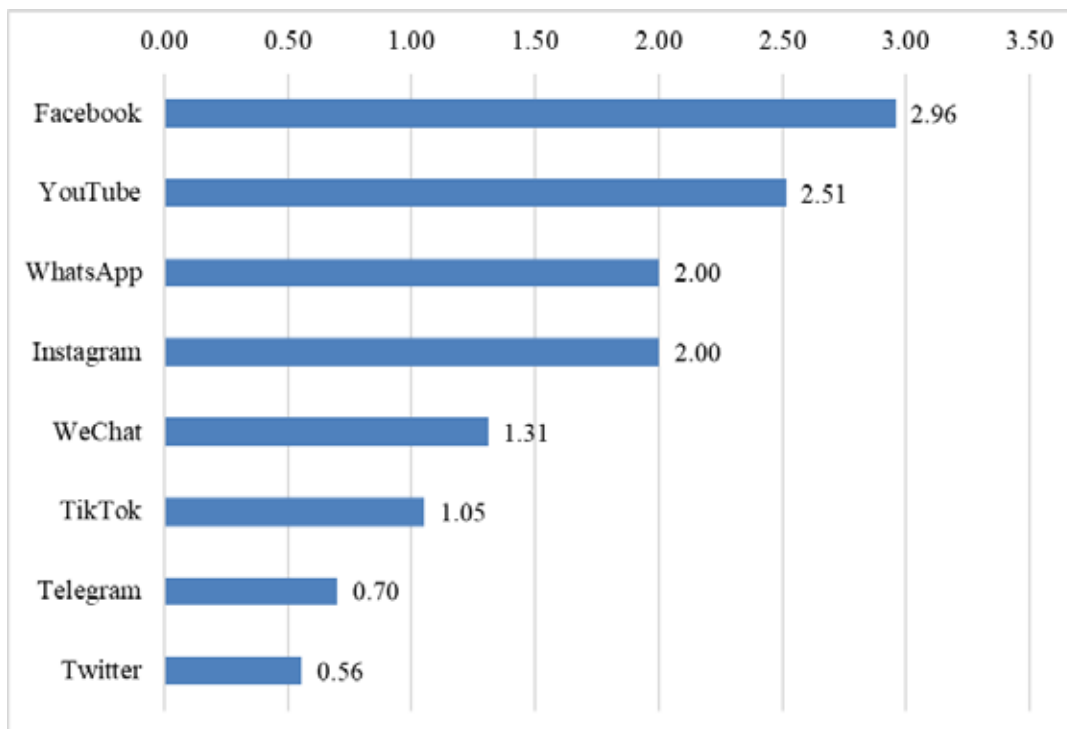

Рис. 1. Соціальні медіа-платформи з найбільшою кількістю активних користувачів у 2023 р., млрд чол. [12]

а також для громадськості слід визнати соціальні медіа важливими та оволодівати міжсоціальним медіа моніторингом та його особливостям; синхронізувати зв'язки і встановити стандартну операційну процедуру (SOP) щодо того, хто, де і з ким комунікує під час кризи, а також як має бути синхронізована комунікація між різними установами; створити та оприлюднити спільний екстрений обліковий запис у соціальних мережах; брати участь, взаємодіяти та керувати; бути в курсі вмісту без хеш-тегів; запровадити інструменти та методи перевірки [15].

Розповсюдження соціальних медіа надає аналітикам безліч інформації про національну безпеку, яка інакше була б недоступна через інші джерела. Одним з відомих підходів для національної безпеки є використання спеціальних інструментів і методологій – SOCMINT (social media intelligence). Деякі випадки використання SOCMINT для національної безпеки включають: оцінку інформаційних середовищ (обізнаність про геополітику, громадські настрої, технологічні розробки та діяльність на місцях у сферах інтересів); кризова реакція (інформація в режимі реального часу про такі події, як стихійні лиха, кризи у сфері охорони здоров'я та терористичні атаки); аналіз загроз національній безпеці (дезінформація та тероризм, воєнна агресія) і залежать від соціальних мереж для поширення [14].

Стратегічні комунікації можна охарактеризувати як систематичний процес розробки та впровадження комунікаційних стратегій і тактик, спрямованих на досягнення конкретних цілей, включаючи інформування, формування думки громадськості, переконання, деонфлікування, підтримку політичного лідерства та забезпечення національної безпеки. Стратегічні комунікації передбачають довготривалий плановий підхід, що охоплює аналіз аудиторії, визначення основних повідомлень і вибір оптимальних комунікаційних каналів. Вони спрямовані на створення чіткого та консистентного образу або повідомлення, яке сприяє досягненню поставлених цілей організації чи держави [4].

Стратегічні комунікації вимагають інтеграції різних комунікаційних засобів, включаючи традиційні (наприклад, прес-релізи, промови) та нові (наприклад, соціальні медіа, відеоблоги) формати. Вони залежать від аналізу контексту та враховують цільову аудиторію. Важливим елементом стратегічних комунікацій є ретельне планування, використання стратегічних інструментів (наприклад, SWOT-аналіз, стейкхолдер-аналіз) та оцінка результативності комунікаційних заходів. Визначення стратегічних комунікацій дозволяє усвідомити важливість вивчення та розвитку ефективних комунікаційних стратегій і тактик для досягнення мети національної безпеки.

Незважаючи на всі переваги, використання соціальних медіа в стратегічних комунікаціях також вносить виклики та обмеження. Зокрема, поширення дезінформації, фейкових новин і зловживання соціальними медіа можуть створювати загрози для національної безпеки. Тому важливо розробити ефективні стратегії для розпізнавання та протидії дезінформації, а також забезпечити кібербезпеку та захист персональних даних в соціальних медіа [2].

Однією з головних проблем соціальних медіа-мереж є велика кількість доступної інформації. Швидкий і постійний потік контенту може призвести до інформаційного перевантаження, що ускладнює виділення стратегічних повідомлень і досягнення цільової аудиторії. Більше того, наявність дезінформації та фейкових новин на платформах соціальних мереж може ще більше ускладнити поширення точної та достовірної інформації.

На відміну від традиційних медіа-каналів, соціальні медіа-платформи надають обмежений контроль над поширенням та отриманням повідомлень. Як тільки інформація потрапляє в соціальні мережі, вона може бути швидко поширена, змінена або неправильно інтерпретована користувачами. Така відсутність контролю викликає занепокоєння щодо точності та достовірності переданих повідомлень, особливо в чутливих питаннях національної безпеки.

Платформи соціальних мереж збирають величезні обсяги персональних даних, що викликає занепокоєння щодо приватності та безпеки. У контексті національної безпеки захист конфіденційної інформації від зловмисників або несанкціонованого доступу має першочергове значення. Для стратегічних комунікацій вкрай важливо застосовувати надійні заходи безпеки та навчати користувачів безпечним практикам, щоб зменшити потенційні ризики.

Неправдиві наративи та маніпулятивний контент можуть підірвати довіру, посіяти розбрат і використати вразливі місця в суспільстві. Протидія дезінформації та забезпечення поширення достовірної інформації є постійними викликами у сфері стратегічних комунікацій. Характер соціальних мереж, що працюють у режимі реального часу, вимагає швидкого реагування на ситуації, що виникають. Однак знайти баланс між швидким реагуванням і забезпеченням точності інформації може бути непросто. Поспішні або неточні повідомлення можуть мати негативні наслідки для національної безпеки. Тому створення ефективних протоколів верифікації та перевірки фактів має вирішальне значення.

Подолання вказаних обмежень і викликів вимагає комплексного підходу, що поєднує технологічні рішення, програми медіаграмотності, співпрацю з соціальними мережами та ефективне таргетування повідомлень.

З метою визначення напрямків використання соціальних мереж у стратегічних комунікаціях для зміцнення національної безпеки України слід зосередитись на оптимізації використання платформ соціальних мереж, вирішення потенційних проблем і забезпечення ефективних комунікаційних стратегій, узгоджених з цілями національної безпеки. Розробка чітко визначеної стратегії використання соціальних мереж має вирішальне значення для ефективного використання цих платформ. Така стратегія повинна визначати конкретні цілі, цільові аудиторії, ключові повідомлення та показники успіху. Вона також має враховувати унікальні характеристики кожної платформи соціальних мереж і відповідно адаптувати підхід до комунікації.

Регулярний моніторинг платформ соціальних мереж дозволить виявляти нові тенденції, суспільні настрої та потенційні загрози безпеці. Проактивна взаємодія сприятиме формуванню почуття довіри та готовності реагувати, посилюючи ефективність стратегічних комунікацій. Доцільним є використання інструментів аналітики соціальних мереж, щоб отримати уявлення про поведінку аудиторії, моделі залучення та ефективність контенту. Підсумком має стати постійне оцінювання ефективності стратегій і кампаній у соціальних медіа за допомогою аналізу даних, збору відгуків та оцінки ефективності.

Отже, успішне використання соціальних медіа у стратегічних комунікаціях для забезпечення національної безпеки є ключовим у різних сферах, включаючи реагування на надзвичайні ситуації, кампанії з інформування громадськості, залучення громадян, кризові комунікації, боротьбу з тероризмом, дипломатію та управління репутацією. Застосовуючи інноваційні підходи, використовуючи специфічні особливості платформи та інтерактивну природу соціальних мереж, зацікавлені сторони можуть скористатися можливостями, які надають ці платформи, та ефективно комунікувати з цільовою аудиторією, що в кінцевому підсумку сприятиме досягненню цілей національної безпеки.

Висновки. В сучасних умовах соціальні медіа мають значний потенціал для забезпечення національної безпеки України, проте вони також ставлять відповідні виклики та загрози. Ефективне використання соціальних медіа

в стратегічних комунікаціях вимагає розуміння їх можливостей, обмежень та налагодження відповідних механізмів контролю. Забезпечення національної безпеки в умовах сучасних комунікаційних викликів і загроз передбачає постійне вивчення та удосконалення стратегій комунікацій і використання соціальних медіа.

Платформи соціальних медіа стали невід'ємним інструментом стратегічних комунікацій у сфері національної безпеки. Їх широке використання, робота в режимі реального часу та широке охоплення роблять їх ефективними каналами для поширення інформації, взаємодії з громадськістю та протидії новим загрозам. Соціальні медіа зробили революцію в реагуванні на кризи та управлінні надзвичайними ситуаціями. Органи державної влади та органи безпеки можуть використовувати існуючі медіа-платформи для надання оновленої інформації в режимі реального часу, інструкцій з безпеки та рекомендацій щодо евакуації під час кризових ситуацій. Соціальні медіа забезпечують швидку комунікацію з широкою аудиторією, сприяючи ефективній кризовій комунікації.

Незважаючи на переваги, використання соціальних мереж у стратегічних комунікаціях пов'язане з певними викликами та ризиками. Серед них: швидке поширення дезінформації, відсутність контролю над розповсюдженням контенту, занепокоєння щодо конфіденційності та необхідність балансувати між швидкістю та точністю. Вирішення цих проблем вимагає надійних стратегій, співпраці з платформами соціальних мереж та прихильності до точності та безпеки інформації.

Стратегічні комунікації в епоху соціальних мереж потребують постійної оцінки, адаптації та інновацій. Регулярна оцінка комунікаційних стратегій, аналіз поведінки аудиторії та врахування нових тенденцій і технологій є важливими для забезпечення ефективності та актуальності повідомлень з питань національної безпеки. Дотримуючись вказаних стратегічних напрямів, Україна може оптимізувати використання платформ соціальних медіа у стратегічних комунікаціях з питань національної безпеки. Використання можливостей соціальних медіа та подолання їхніх обмежень сприятиме поширенню інформації, залученню громадян і підвищенню обізнаності громадськості, що в кінцевому підсумку посилить зусилля України у сфері національної безпеки та протистояння російській військовій агресії в цифрових медійних засобах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Благодарний А., Кононець О. Стратегічні комунікації у секторі безпеки і оборони України. Молодий вчений. 2023. № 1 (113). С. 5–9.
2. Гоцур О. Особливості функціонування медіаринку України в умовах війни (лютий-вересень 2022 року). *Communications and Communicative Technologies*. 2022. № 22. С. 47–53.
3. Григорова З. В. Нові медіа, соціальні медіа, соціальні мережі – ієрархія інформаційного простору. *Технологія і техніка друкарства: збірник наукових праць*. 2017. № 3. С. 93–100.
4. Дубов Д. В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети*. Серія: Політика. 2016. № 4. С. 9–23.
5. Каплуненко В. О., Бондаренко С. В. Основні підходи до визначення поняття соціальні медіа (огляд зарубіжних та вітчизняних досліджень). *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2020. № 2(12). С. 236–240.
6. Руденко Ю., Дегтярьова Н., Петренко С., Горохова В. Розвиток медіаграмотності молодого покоління: практичний аспект проблеми. *Фізико-математична освіта*. 2022. № 5(37). С. 56–63.
7. Al Zaabi K., Tomic D. New security paradigm – The use of social networks as a form of threat to the national security state. *Ann. Disaster Risk Sci*. 2018. № 1. P. 27–33. URL: <https://hrcak.srce.hr/clanak/295213>.
8. Asongu S. A., Orim S.-M. I., Nting R. T. Terrorism and Social Media: Global Evidence. *J. Glob. Inf. Technol. Manag.* 2019 № 22. P. 208–228.
9. Borelli M. Social media corporations as actors of counter-terrorism. *New Media & Society*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1177/146144482110351214>.
10. Chukwuma E. C. Social Media and National Security: Issues, Challenges, and Prospects. *International Journal of Social Sciences and Humanities Reviews*. 2018. № 1(8). P. 248–255.
11. Miranda S. M., Young A., Yetgin E. Are social media emancipatory or hegemonic? Societal effects of mass media digitization in the case of the SOPA discourse. *MIS quarterly*. 2016. Vol. 40. № 2. P. 303–329.
12. Most popular social networks worldwide as of January 2023, ranked by number of monthly active users. *Statista*. 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>.
13. Naqbi N. A., Momani N. A., Davies A. The Influence of Social Media on Perceived Levels of National Security and Crisis: A Case Study of Youth in the United Arab Emirates. *Sustainability*. 2022. № 17(14). С. 1–19.
14. Softness N. A. Social Media and Intelligence: The Precedent and Future for Regulations. *American Intelligence Journal*. 2017. № 1(34). P. 32–37.
15. Steensen S. et al. Social media and situation awareness during terrorist attacks: Recommendations for

crisis communication. *Social Media Use in Crisis and Risk Communication: Emergencies, Concerns and Awareness*. Emerald Publishing Limited, 2018. P. 277–295.

REFERENCES:

1. Blahodarnyi A., Kononets O. (2023). Stratehichni komunikatsii u sektori bezpeky i oborony Ukrainy. *Molodyi vchenyi*. № 1 (113). S. 5–9. [in Ukrainian].
2. Hotsur O. (2022). Osoblyvosti funktsionuvania mediarynku Ukrainy v umovakh viiny (liutyiveresen 2022 roku). *Communications and Communicative Technologies*. № 22. S. 47–53. [in Ukrainian].
3. Hryhorova Z. V. (2017). Novi media, sotsialni media, sotsialni merezhi – hierarkhiia informatsiinoho prostoru. *Tekhnolohiia i tekhnika drukarstva: zbirnyk naukovykh prats*. № 3. S. 93–100. [in Ukrainian].
4. Dubov D. V. (2016). Stratehichni komunikatsii: problemy kontseptualizatsii ta praktychnoi realizatsii. *Stratehichni priorityty. Seriia: Polityka*. № 4. S. 9–23. [in Ukrainian].
5. Kaplunenko V. O., Bondarenko S. V. (2020). Osnovni pidkhody do vyznachennia poniattia sotsialni media (ohliad zarubizhnykh ta vitchyznianskykh doslidzhen). *Visnyk studentskoho naukovoho tovarystva DonNU imeni Vasylia Stusa*. № 2(12). S. 236–240. [in Ukrainian].
6. Rudenko Yu., Dehtiarova N., Petrenko S., Horokhova V. (2022). Rozvytok mediahramotnosti molodoho pokolinnia: praktychnyi aspekt problemy. *Fizyko-matematychna osvita*. № 5(37). S. 56–63. [in Ukrainian].
7. Al Zaabi K., Tomic D. (2018). New security paradigm – The use of social networks as a form of threat to the national security state. *Ann. Disaster Risk Sci.* № 1. P. 27–33. Retrieved from <https://hrcak.srce.hr/clanak/295213>.
8. Asongu S. A., Orim S.-M. I., Nting R. T. (2019). Terrorism and Social Media: Global Evidence. *J. Glob. Inf. Technol. Manag.* № 22. P. 208–228.
9. Borelli M. Social media corporations as actors of counter-terrorism. *New Media & Society*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1177/146144482110351214>.
10. Chukwuma E. C. (2018). Social Media and National Security: Issues, Challenges, and Prospects. *International Journal of Social Sciences and Humanities Reviews*. №1(8). P. 248–255.
11. Miranda S. M., Young A., Yetgin E. (2016). Are social media emancipatory or hegemonic? Societal effects of mass media digitization in the case of the SOPA discourse. *MIS quarterly*. Vol. 40. № 2. P. 303–329.
12. Most popular social networks worldwide as of January 2023, ranked by number of monthly active users. *Statista*. (2023). Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>.
13. Naqbi N. A., Momani N. A., Davies A. (2022). The Influence of Social Media on Perceived Levels of National Security and Crisis: A Case Study of Youth in the United Arab Emirates. *Sustainability*. № 17(14). C. 1–19.
14. Softness N. A. (2017). Social Media and Intelligence: The Precedent and Future for Regulations. *American Intelligence Journal*. №. 1(34). P. 32–37.
15. Steensen S. et al. (2018). Social media and situation awareness during terrorist attacks: Recommendations for crisis communication. *Social Media Use in Crisis and Risk Communication: Emergencies, Concerns and Awareness*. Emerald Publishing Limited. P. 277–295.

Ніколаєв Кирило Дмитрович,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент, професор кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, nikolaev.kirill@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0404-6113>

Nikolaev Kyrylo Dmytrovych,

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska str., e-mail: nikolaev.kirill@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0404-6113>

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПОЛІТИКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Анотація. Автор розглядає співробітництво України з міжнародними організаціями у сфері екологічної безпеки, а також аналізує основні напрямки та заходи, спрямовані на забезпечення міжнародного співробітництва. Зазначено, що висловлення відіграють ключову роль у зовнішньополітичній стратегії держави, оскільки багато екологічних проблем є міждержавними, транскордонними та глобальними, впливаючи не лише на екологію, але і на економічні відносини, що визначають умови для життя кожного і загалом для країни. Визначено оцінка готовності країн світу сприяти енергоефективності та ефективному використанню ресурсів, провести структурні зміни в економіці для значного зменшення рівня забруднення навколишнього середовища та зміцнення екологічної безпеки. Розглянуті основні ключові рівні та напрями міжнародного співробітництва в екологічній безпеці визначають головні аспекти взаємодії, а також ставлять завдання, щодо вирішення екологічних проблем на міжнародному рівні. Підкреслено розвиток стратегій імплементації європейських стандартів у вітчизняне законодавство, а також вдосконаленню системи використання природних ресурсів з метою забезпечення екологічної безпеки в Україні. Досліджено, що розвиток співробітництва України з міжнародними організаціями спрямований на гармонізацію внутрішнього законодавства з європейськими нормами, а також на поширення раціонального використання природних ресурсів з метою забезпечення сталої екологічної безпеки. Наголошено важливі аспекти, які визначають взаємодію міжнародних партнерів у розв'язанні екологічних проблем. Крім цього, ретельний аналіз та обговорення основних термінів і понять вказують на системний підхід до вирішення проблем екологічної безпеки через міжнародну співпрацю. Отже, підкреслено важливість міжнародного співробітництва для досягнення сталої екологічної безпеки та розвитку стратегій, що сприяють гармонізації законодавства та оптимізації використання природних ресурсів в Україні.

Ключові слова: міжнародні організації, екологічна безпека, захист довкілля, світовий досвід, природо охоронні заходи, міжнародне співробітництво.

INTERNATIONAL COOPERATION AND ITS IMPACT ON ENVIRONMENTAL SAFETY POLICY IN UKRAINE

Abstract. The author examines Ukraine's cooperation with international organizations in the field of environmental security, and also analyzes the main directions and measures aimed at ensuring international cooperation. It is noted that statements play a key role in the foreign policy strategy of the state, since many environmental problems are interstate, cross-border and global, affecting not only ecology, but also economic relations, which determine the conditions for everyone's life and for the country in general. The assessment of the readiness of the countries of the world to promote energy efficiency and effective use of resources, to carry out structural changes in the economy to significantly reduce the level of environmental pollution and strengthen environmental safety was determined. The considered main key levels and directions of international cooperation in environmental security determine the main aspects of interaction, as well as set tasks for solving environmental problems at the international level. The development of strategies for the implementation of European standards into domestic legislation,

as well as the improvement of the system of using natural resources in order to ensure environmental safety in Ukraine, is emphasized. It has been studied that the development of Ukraine's cooperation with international organizations is aimed at harmonizing domestic legislation with European norms, as well as at spreading the rational use of natural resources in order to ensure sustainable environmental security. Important aspects that determine the interaction of international partners in solving environmental problems are emphasized. In addition, careful analysis and discussion of key terms and concepts indicate a systematic approach to solving environmental security problems through international cooperation. Therefore, the importance of international cooperation to achieve sustainable environmental security and the development of strategies contributing to the harmonization of legislation and optimization of the use of natural resources in Ukraine is emphasized.

Key words: international organizations, ecological safety, environmental protection, world experience, nature protection measures, international cooperation.

Постановка проблеми. Проблема полягає в необхідності визначення впливу міжнародного співробітництва на формування та реалізацію політики екологічної безпеки в Україні. В контексті зростаючих екологічних викликів та глобальних проблем, важливо розглянути, як міжнародні партнерства та угоди впливають на прийняття рішень, щодо збереження природних ресурсів, зменшення забруднення та забезпечення сталої екологічної безпеки в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми ролі міжнародного співробітництва та його вплив на політику екологічної безпеки в Україні досліджували такі науковці, як: А. Альван, А. Валюх, Д. Зайцев, А. Якимчук, К. Величко, К. Толок, А. Корнієнко, Я. Мітько та інші.

Мета статті. Метою статті є вивчення впливу міжнародного співробітництва на політику екологічної безпеки в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах світових екологічних викликів та необхідності спільних зусиль для збереження навколишнього середовища, міжнародне співробітництво стає ключовим фактором формування ефективної політики екологічної безпеки.

Варто розглянути вплив міжнародного співробітництва на стратегії та заходи, спрямовані на забезпечення сталого розвитку та екологічної стійкості в Україні, стає актуальним завданням. Доречно розглянути, як ці взаємодії визначають політику екологічної безпеки та які можливості вони відкривають для досягнення спільних цілей на міжнародному рівні.

Необхідно підтримати думку вченої Ю. Пахолок [6], що починаючи з першої Конференції ООН з прав людини у 1968 році, міжнародне співтовариство визнало взаємозалежність світу та прав людини, включаючи право на життя. У 1972 році на Стокгольмській конференції ООН з навколишнього середовища розпочався

важливий етап у розвитку екологічної політики держав і міжнародних співтовариств. Після цієї конференції була прийнята декларація, в якій були визначені стратегічні цілі та напрями дій світової спільноти у сфері екологічної безпеки.

Слід наголосити, що пізніше, на Віденській конференції 1985 року, було укладено міжнародну екологічну угоду – Віденську конвенцію про охорону озонного шару. Ця конвенція набрала чинності з 1988 року та спрямована на співпрацю між країнами світу для систематичних спостережень, наукових досліджень і обміну інформацією. Основна мета – глибше розуміти та оцінювати вплив людства на озонний шар, а також оцінити наслідки антропогенного впливу на здоров'я людини і довкілля.

Варто підтримати вчених А. Грубінка та А. Кучера [4, с. 52], що сьогодні реальна загроза екологічної катастрофи все більше визнається, як на державному, так і на міжнародному рівнях. Поспішне економічне та науково-технічне розвиток в різних частинах світу наприкінці двадцятого століття призвів до виникнення центрів стабілізації (північна частина Європи та Азії, північ Канади, Аляска, Південна Америка й Австралія) та центрів дестабілізації (Північноамериканський, Європейський та Азійський) навколишнього природного середовища.

Відтак шлях до екологічної безпеки країн світу передбачає вирішення стратегічного завдання – проведення господарської діяльності на різних територіях зі збереженням природної біоти, яка стане центром відновлення природного середовища і біоти, необхідної для забезпечення стійкості навколишнього середовища. Цей шлях ґрунтується на принципах міждержавного співробітництва з участю еколого орієнтованих міжнародних організацій.

Необхідно відмітити думку вчених К. Величка та К. Толокого [3, с. 211], що на сьогоднішній день у світі існує понад 100 міжнародних організацій,

які займаються питаннями екологічної безпеки. Серед них найвпливовішою є міжурядова організація Об'єднаних Націй (далі – ООН). Одним із ключових напрямків її діяльності є співпраця в галузі збереження довкілля та охорони навколишнього середовища. ООН веде проведення міжнародних нарад і конференцій, приймає та впроваджує резолюції і декларації.

Крім цього, ООН співпрацює з численними спеціалізованими міжнародними організаціями, які зосереджені на охороні навколишнього середовища. Серед цих організацій важливе місце займають Всесвітня метеорологічна організація (далі – ВМО), ООН з питань освіти, науки і культури (далі – ЮНЕСКО), Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ), Міжнародна організація з радіологічного захисту (далі – МАГАТЕ), Міжнародна морська організація (далі – ММО), Міжнародна спілка охорони природи та природних ресурсів (далі – МСОП), Міжнародна комісія з охорони довкілля і розвитку (далі – МКОДР), Глобальний фонд навколишнього середовища (далі – ЕФОС) та інші [5].

Наголошено, що міжнародні організації, комісії та спілки спрямовують свою діяльність на вирішення глобальних екологічних проблем сучасності та ведуть дослідження та аналіз основних причин кризи. Вони активно борються з наслідками екологічних проблем, залучають громадськість до цього процесу, забезпечують правове регулювання та інвестування в майбутнє. Наша країна на сьогодні активно приймає участь у діяльності таких міжнародних організацій, як ЮНЕСКО, ВООЗ та інші, які займаються вирішенням глобальних та регіональних проблем охорони навколишнього середовища.

Слід додати, що у рамках міжнародного співробітництва вирішення проблем навколишнього середовища можна досягти шляхом укладання договорів та інших міжнародних угод, які використовуються для координації заходів з природоохоронним у різних країнах. У цих угодах і конвенціях беруть участь держави, які мають спільні проблеми або інтереси.

Слід зазначити на думку вченого І. Романенка [7], щоб вирішити проблеми навколишнього середовища, можна вжити такі заходи в рамках міжнародного співробітництва:

- створення спеціальних фондів, зокрема, міжнародного незалежного фінансового суб'єкта, такого як глобальна екологічна фундація, яка була створена в 1991 році та здійснює свою діяльність через програму розвитку ООН;

- реалізація програми по навколишньому середовищу ООН та Всесвітнього банку, яка надає гранти країнам, які розвиваються, а також країнам із перехідною економікою у сфері екологічної безпеки.

Доречно зазначити, що ключові імперативи співробітництва міжнародних організацій у сфері охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів для забезпечення екологічної безпеки включають:

- створення підґрунтя для міжнародного співробітництва, що веде до розробки законодавства та координації заходів щодо розв'язання глобальних та регіональних екологічних проблем;

- конвенційне регулювання природоохоронної діяльності через укладання міжнародних угод, спрямованих на єдино підходу країн до вирішення конкретних екологічних питань;

- налагодження співробітництва між країнами та міжнародними природоохоронними організаціями для спільного проведення заходів та конференцій з охорони навколишнього середовища;

- залучення громадськості, громадських організацій та приватного сектору до міжнародного екологічного співробітництва;

- збереження природних екосистем та створення ефективної системи міжнародної екологічної відповідальності;

- науково-технічне співробітництво, обмін інформацією та досвідом для мінімізації антропогенного впливу і раціонального використання природних ресурсів [2].

Варто наголосити, що основні напрями діяльності в сфері міжнародного співробітництва включають розвиток міжнародного партнерства, підготовку обґрунтувань для приєднання України до багатосторонніх договорів, зміцнення двостороннього співробітництва, розширення взаємозв'язків з міжнародними міжурядовими організаціями і фінансовими інститутами, розробку двосторонніх і багатосторонніх угод із прикордонними державами, різними країнами Європи і Азії, а також реалізацію домовленостей, передбачених підписаними угодами.

Крім того, кожна міжнародна угода є унікальним правовим документом, має самостійний статус і вимагає від країн прийняття заходів для більш суворого дотримання визначених законів, норм, політики та ініціатив. Наприклад, Україна приєдналася до Всесвітньої зустрічі глав держав та урядів у Ріо-де-Жанейро у 1992 році та Йоганнесбурзі у 2002 році, підписавши про-

грамні документи, які нині реалізуються на національному рівні. На цих конференціях ООН визнали, що проблеми охорони навколишнього середовища та економічного розвитку пов'язані і не можуть бути розглядатися окремо. Держави зобов'язалися співпрацювати на засадах всесвітнього партнерства з метою збереження, захисту і відновлення здоров'я та цілісності екосистеми Землі. Принцип відповідального підходу до навколишнього середовища, закріплений у декларації, підкреслює, що держави повинні застосовувати принцип відповідальності за наслідки людської діяльності в межах своїх можливостей [1].

Наголошено, що починаючи з 1995 року, Україна, з підтримкою міжнародних організацій, приєдналася до роботи Європейської економічної комісії як повноправний член Ради Європи. Ця організація вважається однією з найвпливовіших у світі, спрямованою на захист навколишнього середовища. Україна, як член ООН, також приєдналася до міжнародних конвенцій та уклала двосторонні угоди із сусідніми країнами, такими як Грузія, Молдова, Словаччина, Польща, а також з країнами далекого зарубіжжя, такими як Австрія, Фінляндія, Ізраїль, Данія, Нідерланди, США, що свідчить про трансгенераційну відповідальність та зобов'язання зберігати природу як єдиний комплекс для майбутніх поколінь [4, с. 52].

Отже, універсальними міжнародними організаціями, численні регіональні організації загального та спеціального призначення також взяли на себе вирішення проблем екологічної безпеки. Зокрема, Маастрихтський договір про Європейський Союз визначає природоохоронні цілі цієї організації, включаючи заходи на міжнародному рівні для регулювання регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища.

Доречно наголосити, що у сучасній системі міжнародних відносин спостерігається тенденція до перерозподілу ролей між учасниками світової політики. Особливо активним стає вплив недержавних (неурядових) організацій, які не лише мають важливий вплив на глобальний політичний процес, але й здійснюють прямий тиск на уряди країн, контролюють виконання міжнародних угод, включаючи ті, що стосуються екології. Серед найбільш впливових недержавних організацій у галузі дослідження можна визначити Всесвітній фонд дикої природи (WWF), Всесвітнє товариство захисту тварин (WSPA), Грінпіс (Greenpeace), Міжнародний зелений хрест (Green Cross), Міжнародний союз охорони природи (IUCN) та інші [6].

Загалом, досягнення екологічної безпеки не є можливим лише на національному рівні. Для цього необхідно встановлення міждержавного, міжрегіонального та транскордонного співробітництва, при активній підтримці міжнародних організацій. З урахуванням того, що багато країн світу вже завдали шкоди своєму природному середовищу і виступають основними джерелами екологічного забруднення, особливо важливим є введення Карпатської конвенції. Ця конвенція призначена сприяти збереженню найбільшого в Європі заповідника дикої природи, оточеного горами, що визначається як ключовий шлях для подальшого екологічного розвитку країн Східної Європи.

Беручи до уваги викладене вище, можна стверджувати, що проблеми екологічної безпеки мають міжнародний характер і їх розв'язання спрямоване на подальше покращення якості життя людей і можливе в рамках стабільного соціально-економічного розвитку, що не завдає шкоди природному біотичному механізму саморегуляції. Для міжнародного співтовариства екологічні організації відіграють ключову роль у захисті еко інтересів, впливаючи на ухвалення урядових рішень і сприяючи гармонізації суспільних відносин в контексті сталого розвитку.

Висновок. Підводячи підсумки, можна відзначити, що для забезпечення майбутнього процвітання людської цивілізації насущно потрібно впровадження екологічних аспектів у всі види та форми міжнародних відносин. Це вимагає створення на глобальному рівні ефективної системи управління, яка працюватиме на основі екологічного імперативу. Розв'язання сучасних екологічних проблем стає можливим лише за умови широкого та активного співробітництва всіх країн світу з міжнародними організаціями в цій сфері. Важливим елементом є створення платформи для інноваційного екологічного підходу та формування нового усвідомлення природи як загальної цінності, що відображає національні інтереси на засадах міжнародного співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Альван А. Проблеми розвитку системи національної безпеки України. Державне управління. № 3, 2019 р. URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/governance/article/view/288/289>
2. Валюх А. М., Зайцев Д. Б., Якимчук А. Ю. Роль міжнародних організацій у сфері збереження й відтворення природного капіталу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 4, 2018 р.

URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/12.pdf

3. Величко К.Ю., Толоч К.О. Екологічна криза як найбільший виклик світовій безпеці в умовах глобалізації. *Механізми забезпечення сталого розвитку економіки проблеми, перспективи, міжнародний досвід: матеріали І Міжнар. Наук. практ. конф.*, 23 квітня 2020 р. Харківський держ. Унт харч. та торг. Х.: ХДУХТ, 2020 р. С. 211.
4. Грубінко А., Кучер А. Правове забезпечення екологічної безпеки в умовах військового конфлікту: міжнародний досвід і вітчизняні реалії. Тернопіль: Видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019 р. С. 52.
5. Корнієнко А. Ю., Митько Я. М. Міжнародні аспекти діяльності держав у сфері екологічної безпеки. *Мистецтво наукової думки*. № 9, 2020 р. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2617-7064/article/view/556/577>
6. Пахолоч Ю. П. Роль міжнародного агентства з атомної енергії в процесі екологічного оздоровлення радіоактивно забруднених територій. *Право*. № 2, 2022 р. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/01/6-1.pdf>
7. Романенко І. В. Участь України у міжнародному співробітництві в галузі управління якістю навколишнього середовища. Київ. URL: <https://core.ac.uk/reader/14043670>.
8. Semenets-Orlova, I., Teslenko, V., Dakal, A., Zadorozhnyi, V., Marusina, O., & Klochko, A. Distance learning technologies and innovations in education for sustainable development. *Studies of Applied Economics*, 2021. 39(5).
9. Semenets-Orlova, I. A., & Kyselova, Y. Y. Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities. *Публічне урядування*, 2018. (4), 264–273.
10. Semenets-Orlova, I., Shevchuk, R., Plish, B., Grydiushko, I., & Maistrenko, K. Innovative approaches to development of human potential in modern public administration. *Economic Affairs*, 2022. 67(4s), 915–926.
11. Radchenko, O., Kovach, V., Radchenko, O., Kriukov, O., Sydorchuk, L., Sharov, P., & Semenets-Orlova, I. Principles of natural capital preservation in the context of strategy of state environmental safety. In *E3S Web of Conferences*, 2021. (Vol. 280, p. 09024). EDP Sciences.
12. Semenets-Orlova, I., Klochko, A., Tereshchuk, O., Denisova, L., Nestor, V., & Sadovyi, S. Special Aspects of Educational Managers' Administrative Activity under Conditions of Distance Learning. *Journal of Curriculum and Teaching*, 2022. 11(1), 286–297.

REFERENCES:

1. Alvan, A. (2019). Problemy rozvytku systemy nationalnoi bezpeky Ukrainy [Problems of the Development of the National Security System of Ukraine]. Public Administration, 3. Retrieved from <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/governance/article/view/288/289> [in Ukrainian].
2. Valiukh, A. M., Zaitsev, D. B., Yakymchuk, A. Y. (2018). Rol mizhnarodnykh orhanizatsii u sferi zberezhennia y vidtvorennia pryrodnoho kapitalu [The role of international organizations in the conservation and reproduction of natural capital]. *Public Administration: Improvement and Development*, 4. Retrieved from http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/12.pdf [in Ukrainian].
3. Velychko, K. Y., Tolok, K. O. (2020). Ekolohichna kryza yak naibilshyi vyklyk svitovii bezpetsi v umovakh hlobalizatsii [Environmental crisis as the biggest challenge to world security in the conditions of globalization.]. In *Mechanisms of Ensuring Sustainable Economic Development: Problems, Prospects, International Experience, materials of the 1st International Scientific-Practical Conference*, April 23, 2020. Kharkiv: KhDUHT. pp. 211 [in Ukrainian].
4. Hrubinko, A., Kucher, A. (2019). Pravove zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky v umovakh viiskovoho konfliktu: mizhnarodnyi dosvid i vitchyzniani realii [Legal support for environmental security in conditions of military conflict: international experience and domestic realities]. Ternopil: Vydavnytstvo TNPU im. V. Hnatiuka. pp. 52 [in Ukrainian].
5. Kornienko, A. Y., Mitko, Y. M. (2020). Mizhnarodni aspekty diialnosti derzhav u sferi ekolohichnoi bezpeky [International aspects of state activities in the field of environmental security]. *The Art of Scientific Thought*, 9. Retrieved from <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2617-7064/article/view/556/577> [in Ukrainian].
6. Pakholok, Y. P. (2022). Rol mizhnarodnoho ahentstva z atomnoi enerhii v protsesi ekolohichnoho ozdorovlennia radioaktyvno zabrudnennykh terytorii [The role of the International Atomic Energy Agency in the process of ecological rehabilitation of radioactively contaminated territories]. *Law*, 2. Retrieved from <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/01/6-1.pdf> [in Ukrainian].
7. Romanenko, I. V. (n. d.). Uchast Ukrainy u mizhnarodnomu spivrobitnytstvi v haluzi upravlinnia yakistiu navkolyshnoho seredovishcha [Ukraine's participation in international cooperation in the field of environmental management]. Kyiv. Retrieved from <https://core.ac.uk/reader/14043670> [in Ukrainian].

8. Semenets-Orlova, I., Teslenko, V., Dakal, A., Zadorozhnyi, V., Marusina, O., & Klochko, A. (2021). Distance learning technologies and innovations in education for sustainable development. *Studies of Applied Economics*, 39(5).
9. Semenets-Orlova, I. A., & Kyselova, Y. Y. (2018). Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for new collective identities. *Public Administration*, (4), 264–273.
10. Semenets-Orlova, I., Shevchuk, R., Plish, B., Grydiushko, I., & Maistrenko, K. (2022). Innovative approaches to development of human potential in modern public administration. *Economic Affairs*, 67(4s), 915–926.
11. Radchenko, O., Kovach, V., Radchenko, O., Kriukov, O., Sydorchuk, L., Sharov, P., & Semenets-Orlova, I. (2021). Principles of natural capital preservation in the context of strategy of state environmental safety. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 280, p. 09024). EDP Sciences.
12. Semenets-Orlova, I., Klochko, A., Tereshchuk, O., Denisova, L., Nestor, V., & Sadovyi, S. (2022). Special Aspects of Educational Managers' Administrative Activity under Conditions of Distance Learning. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11(1), 286–297.

Чабанов Андрій Михайлович,

аспірант кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, e-mail: chabanov_andriy@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0003-7384-6701>

Andriy Chabanov,

Postgraduate Student of the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, 2, Frometivska str., e-mail: chabanov_andriy@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0003-7384-6701>

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті зосереджено увагу на сукупності нормативно-правових актів, які спрямовані на сприйняття загального уявлення про транспортну безпеку, визначають основні напрямки діяльності суб'єктів.

Завдяки аналізу наукових праць та законодавчих актів було виділено особливості, які є притаманні національному транспортному законодавству. Встановлено, зважаючи на міжгалузеву спрямованість правового регулювання відносин у транспортній сфері, що важливе значення і роль відводиться нормам міжнародного права, зважаючи на те, що Українська держава є активним учасником міжнародних конвенцій, угод, директив, декларацій в сфері транспорту.

Проаналізовано нормативно-правову базу з питань регулювання правопорядку й безпеку на об'єктах транспорту, зокрема Конституцію України, закони України, кодекси, Укази Президента України та інші нормативно-правові акти. Встановлено, що нормативно-правове регулювання транспортної безпеки України регулюється великою кількістю різноманітних правових актів у зв'язку з існуванням безлічі різновидів транспорту та досить розгалуженою системою чинників транспортної безпеки.

У статті фокусується увага на таких притаманних особливостях нормативно-парового забезпечення транспортної безпеки: 1) законодавство, яке регулює сферу транспортної безпеки має міжгалузевий характер; 2) досліджуване законодавство є комплексним; 3) значний масив нормативно-правових актів у досліджуваній сфері, серед яких й міжнародно-правові угоди.

Вбачається потреба у встановлення єдності законодавства із суміжними міжнародними правовими актами із застосуванням імплементації положень міжнародного права стосовно транспортної безпеки до національного законодавства.

Запропоновано на державному рівні алгоритм здійснення діяльності з роз'яснення законодавчо зафіксованих заходів, які забезпечують транспортну безпеку, а також їх обґрунтованості й необхідності здійснення, швидкого реагувати на проблеми, що з'являються в законодавстві, враховуючи і проблемні аспекти фінансового забезпечення суб'єктів транспортної інфраструктури.

Ключові слова: публічне управління, механізми публічного управління, національна безпека, безпека, транспортна безпека, нормативно-правове регулювання, правові акти, загрози, об'єкти транспортної інфраструктури, органи влади.

FEATURES OF REGULATORY AND LEGAL REGULATION OF TRANSPORT SAFETY IN UKRAINE: REALITIES AND PERSPECTIVES

Abstract. The article focuses on the set of regulatory and legal acts, which are aimed at the perception of a general idea about transport safety, determine the main directions of the subjects' activities.

Thanks to the analysis of scientific works, features that are inherent in the national transport legislation were highlighted.

It was established, taking into account the interdisciplinary focus of legal regulation of relations in the transport sector, that the norms of international law are of great importance and role, taking into account the fact that the Ukrainian state is an active participant in international conventions, agreements, directives, declarations in the transport sector.

The legal framework for regulating law and order and safety at transport facilities was analyzed, in particular the Constitution of Ukraine, laws of Ukraine, codes, decrees of the President of Ukraine and other normative legal acts. It has been established that the regulatory and legal regulation of transport safety in Ukraine is regulated by a large number of various legal acts in connection with the existence of many types of transport and a rather extensive system of transport safety factors.

The article focuses attention on the following inherent features of the regulatory provision of transport safety: 1) the legislation regulating the field of transport safety has an interdisciplinary nature; 2) the researched legislation is complex; 3) a significant array of normative legal acts in the researched area, including international legal agreements.

There is a need to establish the unity of the legislation with related international legal acts with the application of the implementation of the provisions of international law regarding transport safety to the national legislation.

At the state level, an algorithm for the implementation of activities to clarify the legally fixed measures that ensure transport safety, as well as their validity and the need for implementation, to quickly respond to problems that appear in the legislation, taking into account the problematic aspects of the financial support of transport entities, is proposed infrastructure.

Key words: public administration, mechanisms of public administration, national security, safety, transport safety, legal regulation, legal acts, threats, transport infrastructure objects, authorities.

Постановка проблеми. Зміни в житті людей, які у всьому світі, сприяють не лише підвищенню рівня безпеки держави, суспільства, громадян, а й зниженню рівня захищеності та агресії. Результатом реформ, що проводяться, нерідко стають порушення суспільного порядку, зниження економічної захищеності, рівня життя населення, зростання безробіття.

Питання про стан транспортної безпеки можна вважати глобальним та загальнонаціональним, тому що воно зачіпає як кожну державу так й кожного громадянина.

Нормативно-правове регулювання діяльності, що забезпечує транспортну безпеку в Україні, має велике значення для її суб'єктів. Нормативно-правова база визначає основні напрями діяльності, форми та методи їх здійснення, цілі та функції, а також належні їм права та обов'язки. Саме правові норми в сукупності з юридичними засобами регулюють правове становище, а також права та обов'язки всіх суб'єктів.

На даний час існує безліч нормативно-правових актів, що регламентують діяльність із забезпечення транспортної безпеки. Зважаючи на цей аспект, доречним вбачається розглядати норми права у співвідношенні із механізмом регулювання стосовно їх функціональної приналежності. Й саме тому важливо відобразити сукупність усіх нормативно-правових актів, що сприяють загальним уявленням про транспортну безпеку, встановлюють ключові напрями діяльності суб'єктів, при цьому розмежовуючи їх повноваження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань нормативно-правового

регулювання транспортної безпеки в Україні вважається одним із важливих напрямків сучасної науки державного управління. Як засвідчує аналіз, на сьогодні наявні низка проблем у забезпеченні безпеки цієї галузі, а не достатнє теоретичне осмислення вітчизняного досвіду в цій сфері породжує поміж вчених й управлінців-практиків дискусії й неоднозначне ставлення щодо їх розуміння. Окремі аспекти, що стосується дослідження проблематики нормативно-правового регулювання транспортної безпеки було досліджено у наукових працях А. В. Бойко, В. О. Допілка, С. О. Загороднюк, А. П. Калюжного, О. В. Клепикової, Р. О. Осадца, Г. П. Фердмана, Т. М. Тимчишина та інших. Проте, зважаючи на проблеми, що постійно виникають в досліджуваній сфері актуалізується питання більш ґрунтовного й поглибленого аналізу з виявленням проблемних аспектів та подальших шляхів їх вирішення.

Мета статті (постановка завдання). Метою даної публікації є дослідити особливості нормативно-правового регулювання забезпечення транспортної безпеки України, з'ясувати ключові проблеми, які стосуються вказаного питання, запропонувати напрями їх врегулювання, наголосити на необхідності щодо оновлення національного законодавства із врахуванням значної кількості конкретних факторів та детермінант, які впливають на його стан.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ситуація, яка на сьогодні склалася на території нашої країни, без виключення торкнулася кожного громадянина, оскільки вона має впливає на усі сфери суспільного життя. Одним із клю-

чових питань залишається питання безпеки, передусім транспортної. У зв'язку з повномасштабною військовою агресією РФ, що продовжує тривати й донині на території України дефініція «транспортна безпека» набуває все більшої значимості. Так, людей в більшій мірі турбують питання, що стосуються безпеки, безпечного переміщення транспортними засобами та тим самим збереження свого власного життя. Тому досліджуване питання потребує негайного вирішення й контролю зі сторони органів публічної влади, переш за все через нормативно-правове врегулювання.

Нормативно-правове регулювання встановлює правила поведінки для всіх учасників процесу забезпечення безпеки. Правовим фундаментом регулювання правопорядку та безпеки на об'єктах транспорту є Конституція України, закони України, Укази Президента України та інші нормативно-правові акти.

Основу транспортної системи складають національний транспорт, шляхи сполучення, куди входять залізничний, повітряний, морський, річковий, трубопровідний транспорт та автомобільні дороги. Виходячи з цього соціальною функцією держави є забезпечення безпеки переміщення людей, товарів та вантажів на всіх видах транспорту. До завдань держави та її суб'єктів віднесено вирішення завдань, що пов'язані з суспільним порядком, підтримкою обороноздатності країни, екологічної безпеки, ліквідації наслідків стихійних лих, а також техногенних катастроф.

Аналіз наукових праць [1, с. 102; 22, с. 241] дає підстави виокремити особливості, що характерні національному транспортному законодавству: а) законодавство в існуючому правовому полі є найбільш кодифікованим та комплексним за своїм змістом, адже регулює значну частину правовідносин на основах різних галузевих норм права; б) транспортне законодавство напряму залежне від міжнародних правових актів (конвенцій, угод, директив, договорів); в) переважну більшість складають правові акти підзаконного регулювання; г) деякі закони містять положення, які мають протиріччя між собою; е) відсутність єдиного кодифікованого акта.

Поміж міжгалузевої спрямованості регулювання відносин в транспортній сфері не менш важливе місце посідають норми міжнародного права, враховуючи ті обставини, що Україна є досить активним учасником міжнародних угод, конвенцій, директив, декларацій у сфері транспорту, серед яких визначальне місце посідає Угоді про асоціацію з ЄС.

Нормативно-правове регулювання транспортної безпеки забезпечується великою кількістю різних правових актів, що є повністю очевидним, оскільки існує безліч видів транспорту та дуже розгалужена система факторів транспортної безпеки.

Ієрархічна вертикальна структура законодавства, що регулює сферу транспортної діяльності вибудовується на Конституції України [4], що встановлює засади і порядок організації державної влади та взаємодію гілок державної влади уособлену відповідними органами.

Законодавець визначає, що безпека гарантується здійсненням єдиної державної політики в транспортній сфері, виробленням і втіленням системи заходів організаційно-правового, політичного, економічного, інформаційного й іншого спрямування, адекватних загрозам життєво важливим інтересам особи суспільства держави.

Далі за юридичною силою є законодавчі акти (кодекси, закони, положення, статuti) та підзаконні акти (постанови, укази, розпорядження, накази та інше).

До основних нормативно-правових актів, положення яких регулюють діяльність із перевезення вантажів транспортом віднесено:

Цивільний кодекс України [23] містить норми, що встановлюють усунення загрози здоров'ю, життю, майну фізичної особи чи майну юридичної особи (ст. 1163); наслідки неусунення загрози життю, майну, здоров'ю фізичної особи чи (або) майну юридичної особи (ст. 1164) тощо;

Господарський кодекс України (ГКУ) [2], що значно змінив норми регулювання відносин щодо перевезення вантажів; окреслює положення перевезенню вантажів (пасажирів), регулюють лише найважливіші норми, які мають відношення до перевезень вантажів/пасажирів та інших транспортних обов'язків.

У цьому аспекті варто наголосити щодо їх виняткового характеру, який проявляється в тому, що у них регулюються норми, які стосуються всіх видів транспорту.

Слушно навести позицію Г.П. Фердмана [22, с. 241] про те, що в системі горизонтальної структури транспортного законодавства потрібно виділити законодавство, яке прямо врегульовує питання окремих видів транспорту. Воно складається з актів про управління транспортними міністерствами (відомствами) та їх структури, компетенції, до яких включено і кодифікаційно-комплексні акти, які містять не тільки громадянсько-правові норми, проте

і положення інших галузей права (всі транспортні статuti і кодекси).

Джерела нормативно-правового регулювання транспортної безпеки включають значний перелік законодавчих і, що головне, підзаконних актів, які складають цілісну єдину систему. Розглянемо основні закони щодо транспортної діяльності загалом та транспортної безпеки зокрема:

Закон України «Про транспорт» [20] встановлює, що підприємства транспорту мають гарантувати безпеку життя/здоров'я громадян, безпеку експлуатації транспортних засобів, охорону навколишнього природного середовища;

Закон України «Про автомобільний транспорт» [6] встановлює основи організації та діяльності автомобільного транспорту; вимоги до перевізників, транспортних засобів, водіїв гарантування безпеки перевезень та екологічної безпеки;

Закон України «Про дорожній рух» [9] визначає правові, соціальні основи дорожнього руху із метою захисту життя (здоров'я) громадян, створення безпечних і комфортних умов стосовно учасників руху, охорони навколишнього природного середовища; врегулювання суспільних відносин у сфері дорожнього руху, його безпеки;

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху» [7];

Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» [17] окреслює організаційно-правові та соціально-економічні засади діяльності, які пов'язані з перевезенням небезпечних вантажів автомобільним, залізничним, морським, авіаційним та внутрішнім водним транспортом.

Потрібно відзначити й про те, що в лютому 2022 року після широкомасштабного вторгнення рф в Україну в дію вступив Закон України «Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період» [21], який упроваджує організаційно-правові засади функціонування єдиної транспортної системи України в надзвичайний (особливий) період виходячи з положень законів України «Про транспорт», «Про оборону України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» та інших правових актів, що зачіпають питання мобілізаційної підготовки та мобілізації.

Як підкреслює О.В. Клепікова, ключовою метою правової організації транспортної системи України є її галузево-функціональне та структурно встановлене відособлення в економіці як господарського утворення, що гаранту-

ється через виконання господарської діяльності на різноманітних видах транспорту, певному державному і правовому регулюванню та направляється на впровадження заходів структурно-галузевої конвергенції [3, с. 153].

Особливе місце посідають в забезпеченні транспортної безпеки підзаконні нормативно-правові акти. Зокрема слід зазначити наступні Укази Президента України:

«Про невідкладні заходи із забезпечення безпеки дорожнього руху» [16] для поліпшення стану безпеки дорожнього руху та збереження життя (здоров'я) громадян, зниження аварійності на автомобільних дорогах, дотримання учасниками правил дорожнього руху й створення безпечних/комфортних умов;

«Про деякі заходи щодо створення умов для розвитку та підвищення якості автомобільних доріг» [8] для гарантування безпечних умов дорожнього руху, розвитку мережі якісних автомобільних доріг, забезпечення належної інфраструктури, що направлені на урегулювання транспортної безпеки.

Серед постанов Кабінету Міністрів України слід зазначити наступні:

- «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сферах перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, небезпечних відходів морським і річковим транспортом та безпеки на морському та річковому транспорті (крім сфери безпеки мореплавства суден флоту рибної промисловості) та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою морського та річкового транспорту» [11];

- «Про затвердження Технічного регламенту безпеки інфраструктури залізничного транспорту» [15], відповідно під безпекою щодо інфраструктури залізничного транспорту встановлено стан, за якого забезпечується безпека здоров'я та життя людей на момент їх перевезення залізничним транспортом, захист природного навколишнього середовища;

- «Про затвердження Порядку ведення Реєстру об'єктів інфраструктури внутрішнього водного транспорту» [14] встановлює механізм ведення означеного Реєстру, що полягає у гарантуванні інформацією суб'єктів внутрішнього водного транспорту та здійснення завдань у сфері безпеки судноплавства, охорони природного навколишнього середовища, здійснення державного нагляду за безпекою судноплавства.

Вбачається вартим уваги наголосити про Державну програму підвищення рівня

безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2023 року [10], що спрямована на зниження рівня аварійності та ступінь щодо тяжкості наслідків від дорожньо-транспортних пригод, передусім соціально-економічних, відповідно до головних цілей, які визначені Стратегією підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року [19], щодо зниження рівня смертності через дорожньо-транспортні пригоди й зменшення соціально-економічних утрат внаслідок дорожньо-транспортного травматизму, втілення результативної системи управління безпекою дорожнього руху з приводу забезпечення захисту життя/здоров'я населення, створення безпечних (комфортних) умов руху транспортних засобів.

У сфері транспортної безпеки відносини регулюються й відомчими нормативно-правовими актами, зокрема: наказами, положеннями, інструкціями, які направлені на втілення норм, що містяться у нормативно-правових актах вищої за відомчі юридичної сили. Як приклад можна зазначити про наказ Міністерства інфраструктури України щодо затвердженого Положення про класифікацію транспортних подій на залізницях України [5]. Цим Положенням визначається порядок класифікації залізничних транспортних подій, що можуть відбуватися на залізницях на етапі руху поїздів та здійснення маневрів й становлять відповідну загрозу безпеці руху.

Варто відзначити й щодо Положення про систему управління безпекою судноплавства на морському й річковому транспорті [13], що визначає порядок організації робіт з приводу попередження аварійних подій на морському й річковому транспорті, функції/завдання, органи, суб'єкти, об'єкти системи управління безпекою судноплавства, окреслює форми контролю за виконанням заходів, які пов'язані із безпекою судноплавства.

У цьому аспекті варто згадати й про затверджений наказом Міністерством інфраструктури України від 3 лютого 2022 року № 69 Перелік національних стандартів для цілей використання Технічного регламенту безпеки інфраструктури залізничного транспорту [12].

Отже, здійснюючи аналіз сучасного стану й розвитку існуючої нормативно-правової бази транспортної безпеки України, слід сфокусувати увагу на притаманних їй особливостях:

- законодавство, що регулює сферу транспортної безпеки, відображає міжгалузевий характер, оскільки до положень в досліджуваній сфері відносяться норми публічного (адміні-

стративного, конституційного, господарського, фінансового, кримінального, митного) і приватного (цивільного та цивільного процесуального) права.

- це законодавство є комплексним, адже воно відображає правові норми, які належать до наступних галузей права: а) цивільне; б) господарське; в) адміністративне; г) митне; д) фінансове; ж) земельне; з) екологічне; е) міжнародне;

- значний масив нормативно-правових актів у означеній сфері, поміж яких і міжнародно-правові угоди.

Отже, під нормативно-правовим регулюванням транспортної безпеки потрібно розуміти встановлені положеннями різних галузей права юридичні засади з приводу діяльності суб'єктів для гарантування транспортної безпеки, а також їхнього правового статусу, передусім компетенції/відповідальності (матеріальні норми), а також законодавче регулювання діяльності означених суб'єктів (процедурні/процесуальні положення). Однак потрібно відзначити й наступний момент щодо того, що правовими нормами регулюється не тільки діяльність уповноважених державних органів й господарюючих в транспортному комплексі суб'єктів (їх посадових осіб і персоналу), але також і поведінка громадян (пасажирів, вантажовідправників і вантажоодержувачів).

Досліджуючи дане питання потрібно зацентувати увагу на наступних моментах:

- а) вертикальна структура системи правових актів на залізничному, повітряному та морському транспорті є однакова. Цю систему очолюють кодекси й устави, далі (перебуваючи із ними у відношеннях внутрішньої субординації) акти, які схвалені вищим органом публічного управління й відомчі акти, які схвалені транспортними міністерствами й носять обов'язковий характер щодо відповідних відомств;

- б) поміж основних проблемних аспектів транспортної сфери і, безпосередньо, її безпеки залишаються не вирішеними та посідають визначальне місце – недосконалість законодавчого забезпечення їх діяльності, сповільнення вирішення питань з уніфікації транспортного законодавства з міжнародним правом;

- с) відсутність фактично правових актів, що спрямовані на вирішення проблем транспортної безпеки України та взаємодії суб'єктів забезпечення транспортної безпеки між собою на різних видах транспорту;

- д) відсутній єдиний орган публічного управління транспортною безпекою держави, а тому відсутня й єдина загальна координація дій

суб'єктів з приводу гарантування транспортної безпеки України;

е) прийняття Закону «Про транспортну безпеку» й систематизація законодавства в транспортній сфері вбачається надзвичайно необхідною і актуальною справою. Зокрема, створення системи транспортного законодавства України буде доцільним внеском щодо реформування всієї правової системи країни, сприятиме подальшому економічному розвитку, зміцненню законності та правопорядку в державі [22, с. 242–243].

Таким чином, правове регулювання транспортної безпеки має носити упорядкований, предметний та цілеспрямований характер й визначатися регулятором окремого виду суспільних транспортних відносин. Зважаючи на загальноприйнятний в правовій науці критерій стосовно поділу засобів правового регулювання у відповідності до функціонального призначення, нормативно-правове регулювання інституційних заходів транспортної безпеки має двоступеневе регулятивне спрямування: а) на міжнародному рівні гарантується нормативно-правове регулювання міжнародних заходів щодо транспортної безпеки; б) на державному – внутрішніх державних заходів. Європейське правове регулювання транспортної безпеки за умов євроінтеграційних процесів нашої країни вважається головним регулятором міжнародного рівня, що зумовлює раціональність удосконалення національного транспортного законодавства та визначення подальших перспектив розвитку [3, с. 152–153].

Нормативно-правове забезпечення транспортної безпеки означає, що усі суспільні відносини публічного характеру, які з'являються в транспортному комплексі щодо попередження, запобігання актам незаконного втручання в його діяльність, усунення їх наслідків, регулюються нормами права, які містяться в законодавчих актах різних галузей права. На нашу думку, акцент має бути сфокусований на застосуванні в Україні системного підходу щодо сфери забезпечення транспортної безпеки.

Важливо зважати, що на формування рівня транспортної безпеки України впливає стан правопорядку та суспільної безпеки на всіх об'єктах транспортної інфраструктури загалом. Лише тоді можна стверджувати про те, правильно чи ні держава, спільно з компетентними суб'єктами, реалізує свою політику у цій сфері.

Тому, для того щоб поліпшити ситуацію у цьому напрямі Кабінетом Міністрів України було прийнято від 30 травня 2018 року «Національну транспортну стратегію України на період

до 2030 року» [18]. У цьому нормативному акті закріплені основні цілі, що допоможуть досягти високого рівня безпеки на об'єктах транспорту.

Доктринальні проблеми, що стосуються питань транспортної безпеки, як і раніше залишаються невирішеними та аналізуються науковцями та державою. З метою їх вирішення, на наш погляд, необхідно також прагнути встановлення єдності законодавства з суміжними міжнародними правовими актами. В даному випадку доцільно застосувати такий спосіб як імплементація норм міжнародного права про транспортну безпеку до законодавства України.

На державному рівні необхідно проводити діяльність щодо роз'яснення законодавчо закріплених заходів, що забезпечують транспортну безпеку, їх обґрунтованості та необхідності здійснення, а також оперативно реагувати на проблеми, що виникають у законодавстві, у тому числі й на проблеми фінансового забезпечення суб'єктів транспортної інфраструктури. У зв'язку з цим пропонуємо наступний алгоритм проведення цієї діяльності:

- виявлення тих фундаментальних цінностей та цілей, якими володіє чинна нормативно-правова база;
- встановлення кола осіб, а також суспільних відносин, в які вони вступають під час здійснення діяльності;
- визначення конфлікту інтересів між суб'єктами;
- аналіз чинного законодавства забезпечення транспортної безпеки, а також виявлення в ньому існуючих прогалин, колізій;
- виклики нормативно-правового регулювання транспортної безпеки (правове проблемне поле);
- пошук оптимальних способів, а також розробка методологічних прийомів для вирішення та усунення проблем правового регулювання;
- здійснення способів вирішення проблем за допомогою юридичних та технічних методів;
- прийняття нормативного акта відповідно до існуючих процедур.

Таким чином, виходячи із розуміння транспортної безпеки та розглянувши правові засади її забезпечення, слід зазначити, що транспортна безпека забезпечується діяльністю її суб'єктів, до яких належить широкий перелік органів виконавчої влади, шляхом реалізації заходів, спрямованих на запобігання загрозам скоєння протиправних посягань на об'єкти транспортної інфраструктури. Нормативно-правова база в даному випадку виступає центральним елементом системи

забезпечення та підтримки транспортної безпеки.

Результат роботи буде залежати від відповідального дотримання та застосування зазначених правових норм усіма суб'єктами, які мають високий рівень компетенції у цій діяльності. Вважаємо, держава має застосовувати системний підхід щодо реалізації законодавчо закріплених заходів у цій сфері.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Нормативно-правове регулювання вважається ключовим елементом системи гарантування транспортної безпеки. Від того наскільки чітко будуть зафіксовані й регламентовані у нормативно-правових актах функції, завдання, повноваження суб'єктів господарювання і процедури гарантування безпеки транспортного процесу, багато у чому буде залежати кінцевий результат.

Нормативно-правове забезпечення транспортної безпеки означає, що всі суспільні відносини публічного характеру, що виникають у транспортному комплексі з приводу попередження, запобігання різноманітних небезпек у його діяльності й ліквідації їх наслідків, врегульовуються нормами права, які містяться в нормативно-правових актах різних галузей права. На нашу думку, увага має бути сфокусована на використанні системного підходу в Україні до сфери забезпечення транспортної безпеки.

Дослідження нормативно-правового регулювання транспортної безпеки засвідчує про наступні проблеми: діючі законодавчі акти не в повному обсязі розкривають сутність, особливості заходів, що проводяться для гарантування захисту об'єктів транспортної інфраструктури, а також суспільного порядку й безпеки; певні протиріччя правових норм одна іншій; відсутність єдиного кодифіковано законодавчого акта про транспортну безпеку.

Враховуючи вищезазначене, як підсумок зазначимо, що нормативно-правове забезпечення транспортної безпеки в Україні вимагає удосконалення та відповідних змін. Всі органи публічної влади й структури без винятку мають спрямовувати діяльність у зазначеному напрямку, важливим вбачається щоб реформування здійснювалося комплексно та системно. Беззаперечним є той факт, що велике значення має застосування зарубіжного досвіду в цій сфері, проте такі заходи не мають призводити до копіювання законодавства іншої країни, необхідно враховувати економічний, матеріально-технічний, соціальний, культурний стан розвитку нашої держави. А ключовим постає те, що

прийняття нових нормативно-правових актів не має порушувати ключові права, свободи громадян, що закріплені Основним Законом.

Сучасний етап розвитку держави вимагає пошуку подальших наукових розвідок та оптимальних шляхів щодо покращення транспортної безпеки у нормативно-правовому напрямку на всіх видах транспорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Бойко А. В. Адміністративно-правове забезпечення державної транспортної політики в Україні : дис... д.ю.наук : 12.00.07 / Науково-дослідний інститут публічного права. Дніпропетровський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2021. 480 с.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Клепікова О. В. Транспортна безпека як засіб державного регулювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Вип. 55. Том 1. 2019. С. 150–153.
4. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30. Ст. 141.
5. Положення про класифікацію транспортних подій на залізницях України : наказ Міністерства інфраструктури України від 12 січня 2012 року № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0117-12#Text>
6. Про автомобільний транспорт : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2344-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text>
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху : Закон України від 16 лютого 2021 року № 1231-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1231-20#Text>
8. Про деякі заходи щодо створення умов для розвитку та підвищення якості автомобільних доріг: Указ Президента України від 19 липня 2019 року № 529/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/529/2019#Text>
9. Про дорожній рух : Закон України від 30 червня 1993 року № 3353-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>
10. Про затвердження Державної програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2023 року: постанова Кабінет Міністрів України від 21 грудня 2020 р. № 1287. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1287-2020-%D0%BF#Text>
11. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сферах перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, небезпечних відходів морським і річковим транспортом та безпеки на морському та

- річковому транспорту (крім сфери безпеки мореплавства суден флоту рибної промисловості) та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою морського та річкового транспорту : постанова Кабінет Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 602. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/602-2019-%D0%BF#Text>
12. Про затвердження Переліку національних стандартів для цілей застосування Технічного регламенту безпеки інфраструктури залізничного транспорту : наказ Міністерства інфраструктури України від 3 лютого 2022 р. № 69. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0069733-22#Text>
 13. Про затвердження Положення про систему управління безпекою судноплавства на морському і річковому транспорті : наказ Міністерства транспорту України від 20 листопада 2003 р. № 904. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1193-03#Text>
 14. Про затвердження Порядку ведення Реєстру об'єктів інфраструктури внутрішнього водного транспорту: постанова Кабінет Міністрів України від 16 лютого 2022 р. № 408. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2022-%D0%BF#Text>
 15. Про затвердження Технічного регламенту безпеки інфраструктури залізничного транспорту: постанова Кабінет Міністрів України від 11 липня 2013 р. № 494. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/494-2013-%D0%BF#Text>
 16. Про невідкладні заходи із забезпечення безпеки дорожнього руху: Указ Президента України від 20 листопада 2007 року № 1121/2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1121/2007#Text>
 17. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 6 квітня 2000 року № 1644-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-14#Text>
 18. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text>
 19. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. № 1360-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1360-2020-%D1%80#n8>
 20. Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 року № 232/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#Text>
 21. Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період: Закон України від 20 жовтня 1998 року № 194-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/194-14#Text>
 22. Фердман Г. П. Нормативно-правові засади забезпечення транспортної безпеки України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 31 (70). № 3. 2020. С. 239–243.
 23. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
 24. Semenets-Orlova, Inna Andriivna, and Yaroslava Yaroslavivna Kyselova. Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities. *Публічне урядування* 4 (2018): 264–273.

REFERENCES:

1. Boiko, A. V. (2021). *Administratyvno-pravove zabezpechennia derzhavnoi transportnoi polityky v Ukraini [Administrative and legal support of the state transport policy in Ukraine]*. (Doctor's thesis). Naukovo-doslidnyi instytut publichnoho prava. Dnipropetrovskyyi natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav. Kyiv [in Ukrainian].
2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 roku № 436-IV. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Klepikova, O. V. (2019). Transportna bezpeka yak zasib derzhavnoho rehuliuвання [Transport safety as a means of state regulation]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. 55(1), 150–153. [in Ukrainian].
4. Konstytutsiia Ukrainy : pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. (1996). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 30, art.141.
5. Polozhennia pro klasyfikatsiiu transportnykh podii na zaliznyiakh Ukrainy : nakaz Ministerstva infrastruktury Ukrainy vid 12 sichnia 2012 roku № 12. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0117-12#Text>
6. Pro avtomobilnyi transport : Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 roku № 2344-III. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text>
7. Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo posylennia vidpovidalnosti za okremi pravoporushennia u sferi bezpeky dorozhnoho rukhu : Zakon Ukrainy vid 16 liutoho 2021 roku № 1231-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1231-20#Text>
8. Pro deiaci zakhody shchodo stvorennia umov dlia rozvytku ta pidvyshchennia yakosti avtomobilnykh dorih: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 19 lypnia 2019 roku № 529/2019. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/529/2019#Text>
9. Pro dorozhnii rukh : Zakon Ukrainy vid 30 chervnia 1993 roku № 3353-XII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>
10. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy pidvyshchennia rivnia bezpeky dorozhnoho rukhu v Ukraini na period do 2023 roku : postanova Kabinet Ministriv Ukrainy vid 21 hrudnia 2020 r. № 1287. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1287-2020-%D0%BF#Text>
11. Pro zatverdzhennia kryteriiv, za yakymy otsiniuietsia stupin ryzyku vid provadzhennia hospodarskoi

- diialnosti u sferakh perevezennia pasazhyriv, nebezpechnykh vantazhiv, nebezpechnykh vidkhodiv morskym i richkovym transportom ta bezpeky na morskomu ta richkovomu transporti (krim sfery bezpeky moreplavstva suden flotu rybnoi promyslovosti) ta vyznachaietsia periodychnist provedennia planovykh zakhodiv derzhavnoho nahliadu (kontroliu) Derzhavnoiu sluzhboiu morskoho ta richkovoho transportu : postanova Kabinet Ministriv Ukrainy vid 10 lypnia 2019 r. № 602. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/602-2019-%D0%BF#Text>
12. Pro zatverdzhennia Pereliku natsionalnykh standartiv dlia tsilei zastosuvannia Tekhnichnoho rehlamentu bezpeky infrastruktury zaliznychnoho transportu : nakaz Ministerstva infrastruktury Ukrainy vid 3 liutoho 2022 r. № 69. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0069733-22#Text>
13. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro systemu upravlinnia bezpekoiu sudnoplavstva na morskomu i richkovomu transporti : nakaz Ministerstva transportu Ukrainy vid 20 lystopada 2003 r. № 904. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1193-03#Text>
14. Pro zatverdzhennia Poriadku vedennia Reiestru obektiv infrastruktury vnutrishnoho vodnoho transportu : postanova Kabinet Ministriv Ukrainy vid 16 liutoho 2022 r. № 408. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2022-%D0%BF#Text>
15. Pro zatverdzhennia Tekhnichnoho rehlamentu bezpeky infrastruktury zaliznychnoho transportu: postanova Kabinet Ministriv Ukrainy vid 11 lypnia 2013 r. № 494. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/494-2013-%D0%BF#Text>
16. Pro nevidkladni zakhody iz zabezpechennia bezpeky dorozhnoho rukhu : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 20 lystopada 2007 roku № 1121/2007. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1121/2007#Text>
17. Pro perevezennia nebezpechnykh vantazhiv : Zakon Ukrainy vid 6 kvitnia 2000 roku № 1644-III. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-14#Text>
18. Pro skhvalennia Natsionalnoi transportnoi stratehii Ukrainy na period do 2030 roku : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 travnia 2018 r. № 430-r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text>
19. Pro skhvalennia Stratehii pidvyshchennia rivnia bezpeky dorozhnoho rukhu v Ukraini na period do 2024 roku : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 zhovtnia 2020 r. № 1360-r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1360-2020-%D1%80#n8>
20. Pro transport : Zakon Ukrainy vid 10 lystopada 1994 roku № 232/94-VR. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#Text>
21. Pro funktsionuvannia yedynoi transportnoi systemy Ukrainy v osoblyvyi period : Zakon Ukrainy vid 20 zhovtnia 1998 roku № 194-XIV. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/194-14#Text>
22. Ferdman, H. P. (2020). Normatyvno-pravovi zasady zabezpechennia transportnoi bezpeky Ukrainy [Regulatory and legal principles of ensuring transport safety of Ukraine]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho*. Serii: Derzhavne upravlinnia. 31 (70), 3, 239-243. [in Ukrainian].
23. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 roku № 435-IV Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
24. Semenets-Orlova, Inna Andriivna, and Yaroslava Yaroslavivna Kyselova. Multidimensional management contemporary: generation of social meanings for a new collective identities. *Публічне урядування* 4 (2018): 264–273.

НОТАТКИ

Наукове видання

ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ

№ 3 (36) – жовтень 2023

В авторській редакції

Формат 60x84/8. Папір офсет. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 8,84. Замов. № 0224/138. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.